

**ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ**

**РЕФЕРАТИВНИЙ ОГЛЯД
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА
(Інформаційно-аналітичний дайджест)**

Випуск 1 (2016)

(січень – березень 2016 р.)

Київ – 2016

УДК 341:061.1ЄС

P45

СЕРІЯ «РЕФЕРАТИВНИЙ ОГЛЯД ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА»

*Серію рекомендовано до друку Вченою радою Інституту законодавства
Верховної Ради України (Протокол № 9 від 26 жовтня 2006 р.)*

Реферативний огляд європейського права : інформаційно-аналітичний
P45 дайджест / Вип. 1 (2016) (січ. – берез. 2016 р.). – К., 2016. – 135 с.

Серію «Реферативний огляд європейського права» запроваджено в Інституті законодавства Верховної Ради України з метою оперативного системного інформування державних органів, наукових установ та громадськості щодо прийняття європейських законодавчих актів, розвитку європейської правової доктрини та практики Європейського суду з прав людини.

Серію розраховано на народних депутатів України, депутатів місцевих рад, працівників секретаріатів комітетів і фракцій Верховної Ради України, помічників-консультантів народних депутатів України, а також фахівців, які працюють у сфері адаптації національного законодавства до норм європейського права.

УДК 341:061.1ЄС

© Інститут законодавства Верховної Ради України, 2016

РЕЗЮМЕ ВИПУСКУ

У першому розділі реферативного огляду подаються анотації новоухвалених актів Ради Європи. Зокрема, у зазначений період її увагу привернули питання запровадження санкцій проти парламентаріїв, проблеми мігрантів та біженців, нещодавні напади на жінок у Європі тощо.

Серед нових документів Європейського Союзу, огляду яких присвячено другий розділ, – акти, що регулюють, зокрема, питання доступу до відкритого Інтернету, обмеження викидів у повітря певних забруднюючих речовин, які здійснюють середні сміттєспалювальні заводи, перетворення Європейського поліцейського коледжу на Агентство ЄС з підготовки працівників правоохоронних органів тощо.

Третій розділ збірника присвячено практиці Європейського суду з прав людини за скаргами проти України. Рішення Суду щодо порушення прав на справедливий судовий розгляд, ухвалені за цей період, стосувалися переважно невиконання рішень національних судів та затягування судових розглядів у національних судах.

Четвертий розділ огляду містить матеріали стосовно проблем при виконанні окремими державами рішень Європейського суду з прав людини, можливого виходу Великої Британії з ЄС, інтеграції мігрантів, а також окремих питань захисту кордонів ЄС та надання притулку біженцям.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ АБРЕВІАТУР ТА ТЕРМІНІВ 8

I. АКТИ РАДИ ЄВРОПИ..... 10

ДОКУМЕНТИ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ АСАМБЛЕЇ..... 10

Резолюція 2087 (2016) від 26 січня 2016 року «Про запровадження санкцій проти парламентаріїв» 10

Рекомендація 2083 (2016) від 26 січня 2016 року «Про запровадження санкцій проти парламентаріїв» 16

Резолюція 2089 (2016) від 27 січня 2016 року «Організована злочинність і мігранти» 17

Резолюція 2090 (2016) від 27 січня 2016 року «Про боротьбу з міжнародним тероризмом та забезпечення захисту стандартів і цінностей Ради Європи» 20

Резолюція 2093 (2016) від 28 січня 2016 року «Про недавні напади на жінок: необхідність комплексного реагування та чесного висвітлення»..... 23

Резолюція 2097 (2016) від 29 січня 2016 року «Про доступ до шкіль та освіти для всіх дітей» 25

Резолюція 2098 (2016) від 29 січня 2016 року «Про судову корупцію: нагальна потреба у впровадженні пропозицій Асамблеї»..... 27

Рекомендація 2087 (2016) від 29 січня 2016 року «Судова корупція: нагальна потреба у впровадженні пропозицій Асамблеї»..... 29

Резолюція 2095 (2016) від 28 січня 2016 року «Посилення захисту і підвищення ролі правозахисників в державах – членах Ради Європи» 30

Рекомендація 2085 (2016) від 28 січня 2016 року «Посилення захисту і підвищення ролі правозахисників в державах – членах Ради Європи» 32

Резолюція 2096 (2015) від 29 січня 2016 року «Як запобігти введенню необґрунтованих обмежень на діяльність НУО в Європі?» 33

Рекомендація 2086 (2016) від 28 січня 2016 року «Як запобігти введенню необґрунтованих обмежень на діяльність НУО в Європі?» 34

ДОКУМЕНТИ КОМІТЕТУ МІНІСТРІВ.....	35
<i>Рекомендація CM/Rec (2016) 1 від 13 січня 2016 року «Про захист і заохочення права на свободу вираження поглядів та право на приватне життя стосовно мережевого нейтралітету».....</i>	<i>35</i>
<i>Рекомендація CM/Rec(2016) 2 від 10 лютого 2016 року «Інтернет для громадськості».....</i>	<i>40</i>
II. ЗАКОНОДАВСТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	50
<i>Рішення (Євросоюз) 2015/240 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 року про запровадження програми рішень стосовно функціональної сумісності і спільних правових рамок для європейських публічних адміністрацій, підприємств та громадян (програма ISA²) як засобів модернізації публічного сектору</i>	<i>50</i>
<i>Регламент (Євросоюз) 2015/2120 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 року, що встановлює заходи стосовно доступу до відкритого Інтернету та вносить зміни до Директиви 2002/22/ЄС про універсальну послугу і права користувачів, пов'язані з електронними комунікаційними мережами і послугами та Регламенту (Євросоюз) № 531/2012 про роумінг у публічних мережах мобільного зв'язку в межах Союзу.....</i>	<i>51</i>
<i>Директива (Євросоюз) 2015/2193 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 року про обмеження викидів у повітря певних забруднюючих речовин, які здійснюють середні сміттєспалювальні заводи</i>	<i>52</i>
<i>Регламент (Євросоюз) 2015/2219 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 року про Агентство Європейського Союзу з підготовки працівників правоохоронних органів та заміну і скасування Рішення Ради 2005/681/ЮВС..</i>	<i>53</i>
<i>Регламент (Євросоюз) 2015/2283 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 року про нові харчові продукти, що вносить зміни до Регламенту (Євросоюз) № 1169/2011 Європейського Парламенту та Ради та скасовує Регламент (ЄС) № 258/97 Європейського Парламенту та Ради і Регламент Комісії (ЄС) № 1852/2001.....</i>	<i>54</i>
<i>Регламент (Євросоюз) 2015/2365 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 про прозорість угод</i>	

фінансування під заставу цінних паперів і угод про повторне використання фінансових інструментів, а також про внесення змін до Регламенту (Євросоюзу) № 648/2012.....	55
Директива (Євросоюз) 2015/2366 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 року про платіжні послуги на внутрішньому ринку, що вносить зміни до Директив 2002/65/ЄС, 2009/110/ЄС та 2013/36/Євросоюз і Регламенту (ЄС) № 1093/2010, а також скасовує Директиву 2007/64/ЄС .	57
Директива (Євросоюз) 2015/2436 Європейського Парламенту та Ради від 16 грудня 2015 року про зближення законодавства держав-членів стосовно торговельних марок (оновлена версія)	58
Директива (Євросоюз) 2016/97 Європейського Парламенту та Ради від 20 січня 2016 року про розподіл страхових ризиків (оновлена версія).....	59
Директива (Євросоюз) 2016/343 Європейського Парламенту та Ради від 9 березня 2016 року про зміцнення окремих аспектів презумпції невинуватості та права бути присутнім на судовому засіданні у кримінальному процесі	60
Рішення (Євросоюз) 2016/344 Європейського Парламенту та Ради від 9 березня 2016 року про створення Європейської платформи для розширення співпраці з питань подолання незаконної трудової діяльності.....	61

ІІІ. ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЗА СКАРГАМИ ПРОТИ УКРАЇНИ..... 63

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «МАМЧУР проти України» від 16 липня 2015 року (Остаточне рішення від 16 жовтня 2015 р., заява № 10383/09)	63
Рішення Європейського суду з прав людини у справі «БЕЛЮЗОРОВ проти Росії та України» від 15 жовтня 2015 року (Остаточне рішення від 15 січня 2016 року, заява № 43611/02).....	71
Рішення Європейського суду з прав людини у справі «САВІНОВ проти України» від 22 жовтня 2015 року (заява № 5212/13)...	78
Рішення Європейського суду з прав людини у справі «СЕРГІЙ АНТОНОВ проти України» від 22 жовтня 2015 року (Остаточне рішення від 22 січня 2016 року, заява № 40512/13)	83

<i>Рішення Європейського суду з прав людини у справі «ЛУНЬОВ проти України» від 22 жовтня 2015 року (заява № 4725/13) ..</i>	<i>89</i>
<i>Рішення Європейського суду з прав людини у справі «УСТИМЕНКО проти України» від 29 жовтня 2015 року (Остаточне рішення від 29 січня 2016 року, заява № 32053/13)</i>	<i>96</i>
<i>Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «ЧМІЛЬ проти України» від 29 жовтня 2015 року (Остаточне рішення від 29 січня 2016 року, заява № 20806/10).....</i>	<i>99</i>
<i>Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «БАСЮК проти України» від 5 листопада 2015 року (Остаточне рішення від 5 лютого 2016 року, заява № 51151/10).....</i>	<i>104</i>
<i>Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «ТИХОНОВ проти України» від 10 грудня 2015 року (заява № 17969/09) ..</i>	<i>109</i>
<i>Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «СОБКО проти України» від 17 грудня 2015 року (заява № 15102/10) ..</i>	<i>112</i>
<i>Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «АНДРІЙ ЗАХАРОВ проти України» від 7 січня 2016 року (заява № 26581/06)</i>	<i>117</i>
<i>Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «ПОМІЛЯЙКО проти України» від 11 лютого 2016 року (заява № 60426/11)</i>	<i>123</i>

IV. РОЗВИТОК ДОКТРИНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА126

<i>Ефективність імплементації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та виконання рішень Європейського Суду з прав людини на національному рівні.....</i>	<i>126</i>
<i>Міжнародне право і законність.....</i>	<i>128</i>
<i>Європейське співробітництво у сфері інтеграції мігрантів... </i>	<i>129</i>
<i>Європейське право з питань притулку, кордонів та імміграції</i>	<i>129</i>
<i>Процес прийняття рішень в ЄС.....</i>	<i>130</i>
<i>Європейський кодекс прав пасажирів</i>	<i>131</i>
<i>Стаття 50 Договору про Європейський Союз: вихід держави-члена з ЄС</i>	<i>132</i>
<i>«Нове рішення» стосовно членства Великої Британії в Європейському Союзі: повторні переговори і референдум.....</i>	<i>133</i>

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ АБРЕВІАТУР ТА ТЕРМІНІВ

Договір ЄС – Договір про заснування Європейського Співтовариства.

ДФЄС – Договір про функціонування Європейського Союзу.

ЕМС – Економічний і монетарний союз.

Євратом – Європейське Співтовариство з атомної енергії.

Європейська Рада – міждержавна складова Європейського Союзу, до якої входять глави держав чи урядів країн – членів ЄС та Голова Європейської Комісії. Європейська Рада збирається щонайменше двічі на рік під головуванням керівника держави чи уряду держави-члена, що головує в Раді.

Європейське Співтовариство (Співтовариство) – засноване згідно з Римським договором 1957 р. З 1993 р. цей термін було витіснено із загального вжитку терміном «Європейський Союз», тепер він застосовується для позначення міждержавного об'єднання держав-членів, які утворюють Європейський Союз.

ЄІБ – Європейський інвестиційний банк.

Європейський Суд – Європейський суд з прав людини.

Європейські Співтовариства – Європейське Співтовариство з Атомної Енергії, Європейське Співтовариство з вугілля та сталі, а також Європейське Економічне Співтовариство. Внаслідок їх злиття у 1967 р. цими трьома Співтовариствами керують єдині інституції, тому часто їх узагальнено називають «Європейське Співтовариство». Відколи у 2002 р. Європейське Співтовариство з вугілля та сталі припинило існування, фактично залишилося два Європейських Співтовариства.

ЕКПЛ – (Європейська) Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.

ЄП – Європейський Парламент. Одна з семи інституцій Європейського Союзу (ст. 13 Консолідованої версії Договору про ЄС від 2010 р.). Є асамблеєю представників держав – членів ЄС, обирається прямим загальним голосуванням.

ЄС – Європейський Союз. Заснований згідно з Договором про Європейський Союз 1993 р. (інші назви – Маастрихтський договір,

Договір про ЄС або ДЄС) зі змінами, внесеними Лісабонським договором від 13.12.2007 р.

ЄЦБ – Європейський центральний банк. Одна з семи інституцій (разом із Європейською Радою, Радою ЄС, Європейською Комісією, Судом ЄС, Європейським центральним банком та Рахунковою палатою) Європейського Союзу (ст. 13 Консолідованої версії Договору про ЄС).

ІКАО – Міжнародна організація цивільної авіації.

КМ (Комітет міністрів) – Комітет міністрів Ради Європи.

Комісія, ЄК (Європейська Комісія) – одна з семи інституцій Європейського Союзу згідно з Договором про Європейський Союз зі змінами, внесеними Лісабонським договором від 13.12.2007 р.

ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі.

ПАРЄ – Парламентська асамблея Ради Європи.

Рада (Рада ЄС) – одна з семи інституцій Європейського Союзу.

РЄ – Рада Європи.

СОТ – Світова організація торгівлі.

Суд ЄС – Суд Європейських Співтовариств. Одна з семи інституцій Європейського Союзу.

I. АКТИ РАДИ ЄВРОПИ

ДОКУМЕНТИ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ АСАМБЛЕЇ

Резолюція 2087 (2016) від 26 січня 2016 року «Про запровадження санкцій проти парламентаріїв»¹

В останні десятиріччя міжнародна діяльність національних парламентів стала надзвичайно важливою із збільшенням міжпарламентських організацій співробітництва та міжнародних парламентських форумів та розвитком двосторонніх і багатосторонніх міжнародних парламентських зв'язків (групи дружби, спеціалізовані міжпарламентські мережі тощо), навчальних груп і ознайомчих візитів. Окрім того, зріс запит на міжпарламентське співробітництво, зокрема, у зв'язку з підтримкою перехідного процесу до демократії в багатьох державах.

Як знакова інституція міжпарламентського співробітництва в Європі, Парламентської асамблея посилається на свою Резолюцію 1773 (2010) «Про розвиток парламентської дипломатії», в якій вітається позитивна роль ПАРЄ у запобіганні конфліктам, зниженні напруженості між країнами, сприянні діалогу і посередництві.

Асамблея серйозно занепокоєна нинішньою політичною ситуацією в Європі, коли незаконна анексія Криму Російською Федерацією та інтервенція створили атмосферу взаємної недовіри і відновили занепокоєння держав – членів Ради Європи і Європейського Союзу щодо безпеки на тлі «війни санкцій». Йдеться про взаємні прямі санкції і, як результат, – обмеження на поїздки для парламентаріїв, що негативно позначається на парламентській дипломатії.

Асамблея підтверджує принцип територіальної цілісності, суверенітету та непорушності кордонів усіх держав-членів, визнаних на міжнародному рівні. У цьому контексті ПАРЄ систематично засуджувала порушення міжнародного права та

¹ Resolution 2087 (2016) Introduction of sanctions against parliamentarians [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=22440&lang=en>

Статуту Ради Європи Російською Федерацією по відношенню до Грузії та України. Вона, зокрема, висловлювала жаль з приводу дій окремих депутатів Державної Думи та Ради Федерації РФ, які одностайно голосували за військову агресію, окупацію, визнання незалежності та анексію частин держав – членів Ради Європи, а також накладала санкції, передбачені Статутом Ради Європи.

Асамблея вважає, що обмежувальні заходи щодо парламентаріїв не сумісні з самою природою парламентаризму, який вимагає підтримки відносин через діалог. Вона побоюється, що поширення індивідуальних санкцій спричиняє розподіл відповідальності між державами та окремими особами, які підтримують цілі держав, що призводить до надмірно моралістичних тенденцій у міжнародному праві і системі міжнародної відповідальності, в результаті чого, за відсутності будь-якої кримінальної відповідальності, індивідуальні санкції доповнюють традиційні санкції щодо держав.

Більше того, Асамблея відзначає існування національних «чорних списків» парламентаріїв, яким держави, що склали такі списки, можуть відмовити у наданні візи чи в'їзді. Кримінальні або адміністративні процедури щодо порушення законодавства держави стосовно в'їзду на її територію мають повністю відповідати міжнародному праву. Асамблея підкреслює, що незалежно від легітимності ствердження деякими державами свого суверенітету або цілісності своєї території у відповідь на реальні або уявні загрози, усі обмежувальні заходи мають відповідати вимогам міжнародного права, принципам належного врядування та дотримання закону.

Асамблея, тим не менше, підкреслює, що відповідних заходів було вжито Парламентською асамблеєю щодо її делегацій або її членів, індивідуально на підставі внутрішніх Правил процедури, що не походять від режиму санкцій, скерованих міжнародним правом. Ці заходи слід було б розглянути як механізм запобігання грубим порушенням основоположних принципів, визначених Статутом Ради Європи, а також систематичному недотриманню державами – членами Ради Європи своїх обов'язків та зобов'язань.

Асамблея вважає, що міжнародне право в принципі забезпечує державам повний суверенітет над їх територією, але заборони щодо в'їзду, що встановлюються державами-членами стосовно

парламентаріїв, вступають у протиріччя із реалізацією права останніх на свободу вираження поглядів, закріпленою в ЄКПЛ. Посилаючись на Резолюцію 1894 (2012) «Про неприпустимість обмеження свободи пересування як покарання за політичну позицію», Асамблея стверджує, що свобода пересування (як наслідок) і свобода вираження поглядів не повинні бути предметом обмежень та не мають використовуватися як покарання за мирне вираження політичних переконань. Свобода останніх має підвищений ступінь захисту і не повинна бути обмежена без вагомих причин.

Асамблея вітає той факт, що з моменту прийняття нею Резолюції 1597 (2008) «Про Раду Безпеки Організації Об'єднаних Націй і чорні списки Європейського Союзу» заходи, що застосовуються під час процедур санкцій або обмежувальних кроків на рівні як Організації Об'єднаних Націй, так і Європейського Союзу (зокрема, процедура перегляду заходів і масштаби та інтенсивність їх перегляду у судовому порядку) були значно вдосконалені. У цьому зв'язку ПАРЄ вітає наявність судового нагляду, який здійснює Суд ЄС за рішеннями, що запроваджують обмежувальні заходи щодо фізичних чи юридичних осіб, прийнятими Радою Європейського Союзу, та очікує на роз'яснення Суду щодо ступеню і обсягу заходів, що застосовуються до фізичних осіб.

Асамблея вважає, що будь-які санкції щодо осіб повинні відповідати вимогам правової визначеності і мають супроводжуватися відповідними процесуальними гарантіями. Відтак, Асамблея закликає держави – члени Ради Європи запровадити для іноземних парламентаріїв, на яких поширюються такі обмежувальні заходи, як заборона на в'їзд або «чорні візові списки», прозорі списки та право на апеляцію.

У цьому контексті Асамблея закликає держави-члени, які вже вжили чи можуть вжити обмежувальних заходів:

– ретельно визначити норми, якими регулюються обмежувальні заходи, складення списків на заборону поїздок або спеціальні правила, які могли б обмежити свободу пересування іноземних парламентаріїв;

– переконатися, що існує тісний зв'язок між запобіжними заходами, запровадженими щодо іноземного парламентарія, та справжньою метою його дій. Зокрема, питання національної безпеки не повинні використовуватися як підстава для обмеження доступу парламентарія, який мирно висловлює певні політичні позиції;

– інформувати іноземних парламентаріїв, на яких накладені санкції або обмежувальні заходи про їх накладення та його причини;

– забезпечити, щоб іноземні парламентарії могли в короткі терміни надати свої зауваження до органу, який запровадив або має запровадити певні обмеження;

– призупинити виконання санкцій, заборон чи обмежувальних заходів під час їх оскарження.

Асамблея серйозно стурбована обмеженнями або заборонами на поїздки, що їх деякі держави – члени Ради Європи наклали на членів Асамблеї при виконанні ними своїх обов'язків (зокрема, щодо спостереження за виборами або візитів доповідачів, належним чином призначених нею, коли за національним законодавством порушувалися питання відмови у видачі віз або загрози арешту чи переслідування відповідно). Асамблея беззастережно засуджує ці обмеження, які є явним порушенням Генеральної угоди про привілеї та Імунітети Ради Європи і Протоколу до неї та порушення зобов'язання співпрацювати з Асамблеєю.

Відповідно до Статуту РЄ та Генеральної угоди про привілеї та імунітети РЄ і Протоколу до неї, сторонами яких вони всі є, держави-члени зобов'язалися визнавати і гарантувати свободу пересування та імунітет членам Асамблеї і захищати їх від будь-якого судового переслідування або затримання, що тим самим виключає заборони на в'їзд або видачу віз і переслідування за невиконання правил з в'їзду або пересування (наприклад, через існування законодавства про окуповані території тощо).

Асамблея підкреслює, що відповідно до принципів міжнародного права, жодна держава не може ухилитися від виконання зобов'язань, накладених на неї міжнародним правом або договорами, які вона підписала, спираючись на положення

національного законодавства, в будь-якій формі, включаючи власну конституцію. Відповідно, жодна держава – член РЄ не може відмовитися від зобов'язань, взятих при вступі в рамках Генеральної угоди з привілеїв та імунітетів і Протоколу до неї, спираючись на положення свого національного права як на виправдання за недотримання.

У цьому зв'язку Асамблея офіційно звертається до держав-членів з проханням дотримуватися своїх зобов'язань, зокрема:

– гарантувати вільне пересування членів Асамблеї. Коли будь-яка держава – член РЄ приймає на своїй території засідання, візит або інший офіційний захід, організований Асамблеєю, вона повинна сприяти участі членів Асамблеї і надавати візи, необхідні для в'їзду на її територію, якщо інше не передбачено міжнародним правом;

– гарантувати недоторканність членів Асамблеї від будь-якого судового переслідування або заходів щодо їх арешту чи затримання, за винятком випадків затримання на місці злочину.

Рішуче підтверджуючи позицію, яку вона схвалила у Резолюції 2078 (2015) «Про розвиток процедури моніторингу Асамблеї», Резолюції 2063 (2015) «Про скасування раніше ратифікованих повноважень делегації Російської Федерації» і Резолюції 2034 (2015) «Про оскарження, з суттєвих причин, все ще непідтверджених повноважень делегації Російської Федерації», ПАРЄ засуджує порушення Російською Федерацією Генеральної угоди про привілеї та імунітети РЄ і закликає російські органи влади негайно звільнити члена Асамблеї Надію Савченко.

Асамблея вважає, що сьогодні життєво важливим для національних парламентів є запровадження ефективного управління в площині їх міжнародної діяльності, якщо вони прагнуть легітимно продовжувати працювати через парламентську дипломатію. Відтак ПАРЄ закликає національні парламенти держав-членів:

– розробити керівні принципи щодо здійснення двосторонніх або багатосторонніх міжпарламентських відносин, встановлення цілей, інструментів і механізмів для міжпарламентського співробітництва, а також інституційних та правових засад і процесуальних аспектів або організаційних чи загальних правил

поводження – правил, що застосовуються до візитів парламентаріїв в інші країни і, за доцільності, конкретних прав відповідних парламентаріїв;

– забезпечити відповідну підготовку для членів парламенту та відповідальних працівників секретаріатів стосовно підготовки та проведення парламентських візитів до іноземних держав та сприяти оприлюдненню принципів і положень, визначених національним законодавством держав – членів Ради Європи та парламентською практикою;

– підтримати ініціативи, спрямовані сприяти визнанню на міжнародному рівні міжнародного статусу парламентаріїв і будь-яких подібних прав і обов'язків, що є життєво важливим для розвитку парламентської дипломатії.

Асамблея також закликає держави-члени:

– підписати і ратифікувати Конвенцію ООН про спеціальні місії 1969 року;

– невідкладно вивчити питання прав та обов'язків парламентаріїв з держав – членів Ради Європи, які подорожують їх територією, щоб надати їм належні гарантії для вільного та ефективного виконання ними своїх обов'язків за межами своїх країн, у тому числі щодо свободи пересування і вираження поглядів та особистої недоторканності;

– у цьому зв'язку вивчити можливість надання парламентаріям з держав – членів Ради Європи під час подорожей їх територією за відрядженням своїх парламентів, тих самих імунітетів, що і парламентаріям своїх країн.

Враховуючи глобальні тенденції інтернаціоналізації діяльності національних парламентів, набуття більшої відповідальності парламентаріями у зв'язку з їх діями і рішеннями в нинішній ситуації у світі, виникненням особистої відповідальності згідно з міжнародним правом, відсутністю певного статусу і захисту для парламентаріїв в рамках міжнародного права, права та імунітети парламентаріїв за межами їхніх країн поставлені під сумнів. Саме тому, на думку ПАРЄ, має бути врахована специфічна природа парламентської роботи на міжнародному рівні, та захист, що надається особам, які її

виконують, повинен бути зміцнений, зокрема, стосовно третіх країн. Тому Асамблея закликає:

– Міжпарламентський союз – розробити і поширювати перелік правил, що застосовується до парламентаріїв, які виїжджають за кордон для виконання своїх обов'язків;

– Комісію ООН з міжнародного права – заохочувати у своїй майбутній роботі до обговорення міжнародних нормативно-правових рамок для того, щоб парламентарії, які потрапили під дію обмежувальних заходів, отримали у зв'язку з цим належний статус, враховуючи широкий спектр застережень щодо осіб, на яких поширилися санкції та які сьогодні виявилися залежними від правового порядку міжнародної організації або держави, яка запровадила такі санкції.

Рекомендація 2083 (2016) від 26 січня 2016 року «Про запровадження санкцій проти парламентаріїв»²

Парламентська асамблея посилається на свою Резолюцію 2087 (2016) «Про запровадження санкцій проти парламентаріїв» і, особливо сьогоднішню ситуацію із зростаючою кількістю обмежень на поїздки парламентаріїв з держав – членів Ради Європи до інших держав-членів.

При цьому Асамблея звертає увагу Комітету міністрів на подальшу відмову окремих держав-членів виконувати міжнародні зобов'язання, які вони взяли на себе, що, у свою чергу, перешкоджає ефективній діяльності Асамблеї.

Крім того, зростаюча інтернаціоналізація парламентської роботи підкреслює неадекватність міжнародно-правових норм, у рамках яких парламентарії виконують свої обов'язки за межами своїх країн. Водночас Асамблея усвідомлює, що дипломатія за своєю сутністю – це державницька функція, але фактом є й те, що національні парламенти поступово та дедалі активніше до неї долучаються, що тягне за собою необхідність визнання та захисту відповідної діяльності на міжнародному рівні. Тому національним парламентаріям повинні бути надані необхідні і належні гарантії,

² Recommendation 2083 (2016) Introduction of sanctions against parliamentarians [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=22441&lang=en>

коли вони виїжджають за кордон для виконання своїх обов'язків; при цьому парламентарії повинні мати певний фіксований, стандартний обсяг прав і привілеїв для забезпечення правової безпеки.

Тому Асамблея закликає Комітет міністрів:

– звернутися з проханням до держав-членів виконувати свої зобов'язання відповідно до Статуту Ради Європи, Генеральної угоди про привілеї та імунітети Ради Європи і Протоколу до неї і повністю гарантувати імунітет членів ПАРЄ та їх вільне пересування на своїй території;

– закликати держави-члени гарантувати (через односторонні заяви):

1) членам делегацій, які мають статус спостерігача або партнера за демократію у ПАРЄ, – участь у засіданнях Асамблеї та засіданнях її комітетів та в цілому у заходах, організованих ними, а також надавати їм привілеї та імунітети, що надаються членам ПАРЄ в рамках Генеральної угоди про привілеї та імунітети Ради Європи і Протоколу до неї;

2) обраним національним представникам із держав – членів Ради Європи, які подорожують до або через їхні території, – імунітети, якими наділені члени їх національних парламентів;

– розпочати (з урахуванням поточної роботи Комісії ООН з міжнародного права) вивчення можливостей запровадження міжнародного статусу для парламентаріїв та можливих прав і обов'язків, що могло б бути доручене Спеціальному комітету юридичних радників РЄ з питань міжнародного публічного права (CAHDI).

Резолюція 2089 (2016) від 27 січня 2016 року «Організована злочинність і мігранти»³

У цьому документі Асамблея рекомендує державам-членам:

– за необхідності, ратифікувати і в повному обсязі виконувати Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної

³ Resolution 2089 (2016) Organised crime and migrants [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML.en.asp?fileid=22465&lang=en>

організованої злочинності та Протокол проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря, що її доповнює;

– за необхідності, ратифікувати і в повному обсязі виконувати Конвенцію Ради Європи про відмивання, пошук, арешт, конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансування тероризму;

– у повному обсязі виконувати спеціальні рекомендації Комітету експертів Ради Європи з оцінки заходів боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму (МАНІВЕЛ) і Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ), що стосуються відмивання грошей у зв'язку з переправленням мігрантів і торгівлею людьми;

– за необхідності, ратифікувати і в повному обсязі виконувати Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією;

– у відповідних випадках ініціативно налагодити співпрацю з профільними внутрішніми службами інших держав та з міжнародними органами, які відповідають за координацію і підтримку міжнародної співпраці, зокрема з Управлінням ООН з наркотиків та злочинності, Європолем та Інтерполом;

– розробити і ефективно застосовувати щодо переправників мігрантів широкий спектр слідчих методів і методів судового переслідування, включаючи, зокрема:

1) ефективніше залучення систем обміну оперативною та іншою інформацією із залученням як інших держав-членів, так і міжнародних організацій;

2) ефективніше використання існуючих платформ обміну інформацією (таких як, Європейське агентство з організації оперативного співробітництва на зовнішніх кордонах держав – членів ЄС (FRONTEX) і Європейська система спостереження за зовнішніми кордонами (ЕВРОСУР)) для збору фактичної інформації про тенденції, переправлення, форми роботи, маршрути і бізнес-моделі;

3) підвищення ефективності співпраці з третіми країнами з питань збору доказового матеріалу та спрощення процедур екстрадиції;

4) забезпечення наділення компетентних органів правом арешту, конфіскації та проведення судової експертизи засобів, що використовувалися для злочинного переправлення;

5) забезпечення захисту і допомоги мігрантам, які співпрацюють з органами влади в процесі судочинства, включаючи видачу тимчасових дозволів на проживання;

6) активне використання перехоплення повідомлень, у тому числі міжнародних, відповідно до гарантій, зафіксованих в Європейській конвенції з прав людини, як їх тлумачить у своїх рішеннях Європейський Суд з прав людини;

7) встановлення підсудності злочинів, скоєних у ході переправлення мігрантів на територію держави, з якої вони прибули, навіть якщо вчинені вони її межами.

З метою узгодження правових стандартів і сприяння міжнародному співробітництву Асамблея також закликає держави, що не є членами Ради Європи, зокрема, основні країни походження та транзиту мігрантів, яких переправляють, ратифікувати та використовувати відповідні міжнародно-правові документи, включаючи ті документи Ради Європи, які відкриті для них.

Зрештою, Асамблея закликає Європейський Союз і його держави-члени в повному обсязі виконати План дій з протидії переправленню мігрантів (2015–2020 рр.) і продовжити «Операцію Софія» з урахуванням дотримання у повному обсязі положень Резолюції РБ ООН 2240 (2015), зокрема, забезпечивши, щоб з усіма мігрантами, яких це стосується, поводитися гуманно, з повагою до їхньої гідності і з повним дотриманням їх прав, відповідно до зобов'язань за міжнародним правом, у тому числі тих, що впливають з відповідних міжнародних норм у сфері прав людини і міжнародного біженського права.

Резолюція 2090 (2016) від 27 січня 2016 року «Про боротьбу з міжнародним тероризмом та забезпечення захисту стандартів і цінностей Ради Європи»⁴

Парламентська асамблея дедалі більше занепокоєна розмахом міжнародного тероризму, який останніми роками став причиною значної кількості невинних жертв у всьому світі, особливо в державах – членах Ради Європи та сусідніх із ними країнах. У 2015 році 625 осіб було вбито і понад 800 отримали поранення під час восьми терористичних атак у Франції, Туреччині, Єгипті, Іраку, Лівані та Тунісі. Вже у 2016 році кілька десятків людей було вбито в результаті терактів у Туреччині, Буркіна-Фасо та Індонезії.

Посилаючись на свою Резолюцію 2031 (2015) «Терористичні атаки в Парижі: разом до демократичної відповіді», ПАРЄ знову заявляє, що всі вбивства, скоєні терористами, були спрямовані проти справжніх цінностей демократії і свободи в цілому, проти того суспільства, яке Рада Європи як панєвропейська організація намагається вибудувати, починаючи із завершення Другої світової війни.

Посилаючись також на свою Резолюцію 1840 (2011) «Про права людини та боротьбу з тероризмом», Асамблея знову підтверджує, що концепція «війна проти терору» вводить в оману і приносить мало користі, відтак, може загрожувати правам людини на міжнародному рівні.

У цьому зв'язку Асамблея поділяє стурбованість, висловлену Комісаром Ради Європи з прав людини, коли Франція вирішила в листопаді 2015 року оголосити надзвичайний стан. Вона також поділяє стурбованість Комітету ООН з ліквідації расової дискримінації тим, що в Туреччині «в контексті боротьби з тероризмом, прийняття законів про боротьбу з тероризмом і проведення політики, спрямованої на безпеку, може привести до расового виокремлення членів курдської громади». Асамблея стурбована тим, щоб жорсткі заходи безпеки не поширились на інші держави-члени.

⁴ Resolution 2090 (2016) Combating international terrorism while protecting Council of Europe standards and values [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=22481&lang=en>

Між іншим, ПАРЕ занепокоєна тим, що, незважаючи на прийняття в 1999 році в рамках ООН Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та набрання чинності у 2008 році Конвенцією Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, з'ясувалося, що дотепер неможливо зупинити життєво необхідні фінансові потоки ІДІЛ, яка, таким чином, залишається найбагатшою терористичною організацією усіх часів.

Посилаючись також на свою Резолюцію 2091 (2016) «Про іноземних бойовиків в Сирії та Іраку», Асамблея вітає прийняття Комітетом міністрів Ради Європи додаткового Протоколу до Конвенції про запобігання тероризму, як це визначено у Резолюції 2031 (2015). ПАРЕ також вітає пропозицію щодо Директиви Європейського Парламенту та Ради щодо боротьби з тероризмом.

Відтак, Асамблея закликає парламенти та уряди держав-членів у їх боротьбі з тероризмом:

- забезпечити, щоб при прийнятті та реалізації законодавчих або інших адміністративних заходів був забезпечений баланс між захистом свободи і безпеки, з одного боку та запобіганням порушенню відповідних прав – з іншого;

- обмежити надзвичайний стан до абсолютного мінімуму в просторі та часі, забезпечивши, щоб такий стан оголошувався відповідно до статті 15 Європейської конвенції з прав людини або був результатом реальної ситуації на всій або частині території Ради Європи;

- стежити за тим, щоб правоохоронні органи не зловживали або не обходили основні законні вимоги і не обмежували у непропорційний спосіб індивідуальні свободи, які відповідають Європейській конвенції з прав людини і судовій практиці Європейського Суду з прав людини; будь-яке адміністративне рішення, прийняте в цьому контексті, завжди має бути предметом судового контролю;

- стежити за тим, щоб не було етнічного чи расового профілювання підозрюваних, що могло б стати предметом обшуків, конфіскації, арештів та інших примусових заходів;

- стежити за тим, щоб ефективний демократичний контроль здійснювався парламентом або іншими незалежними суб'єктами,

такими, як національні інституції з прав людини і громадянського суспільства;

– стежити за тим, щоб органи правопорядку, безпеки і розвідки мали відповідні засоби для належної підготовки свого персоналу, для якого це забезпечить можливості протистояти зростаючій загрозі тероризму, у тому числі новим викликам, що представляють загрозу так званого «джихаду»;

– діяти у такий спосіб, щоб спецслужби уникали будь-якого невибіркового масового спостереження, яке виявилось неефективним, а навпаки – посилювали б взаємне співробітництво; співпраця з іншими демократіями, як і з країнами Близького Сходу і арабського світу, також має у цьому зв'язку вирішальне значення;

– діяти у такий спосіб, щоб відповідні національні реєстри, пов'язані з терористичними злочинами, а також інформація про авіапасажирів, які становлять загрозу для безпеки, стали взаємно доступними, з урахуванням відповідних гарантій захисту персональних даних;

– діяти у такий спосіб, щоб зупинити життєво важливі для міжнародного тероризму і незаконної торгівлі зброєю фінансові потоки, в тому числі за допомогою ефективної релаксації положень конвенцій ООН і Ради Європи з питань боротьби з фінансуванням тероризму.

Асамблея закликає Генерального секретаря Ради Європи слідувати заходам проти тероризму, прийнятим державами-членами, і давати оцінку їх необхідності і доцільності, або – у певних випадках – діяти в рамках розслідування відповідно до статті 52 Європейської конвенції з прав людини і регулярно інформувати про це Асамблею.

З метою зміцнення правових заходів проти тероризму Асамблея закликає держави – члени Ради Європи та сусідні з ними країни, які ще не зробили цього, надати пріоритет підписанню та ратифікації Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму і нового додаткового протоколу до неї.

Крім того, мають бути ухвалені спеціальні заходи для запобігання та боротьби з радикалізмом, особливо в школах, бідних кварталах, в'язницях, в Інтернеті і в соціальних мережах, які б відповідали положенням Резолюції 2031 (2015) ПАРЄ.

Асамблея вітає також здійснення на сьогоднішній день Плану дій з «боротьби з насильницьким екстремізмом і радикалізацією, що призводять до тероризму», прийнятого у травні 2015 Комітетом міністрів, який передбачає певну кількість цільових заходів, що можуть підтримати і зміцнити ініціативи держав-членів на національному та міжнародному рівнях. Відзначивши, що реалізація зазначеного Плану дій у повному обсязі залежить від позабюджетних ресурсів, Асамблея закликає держави-члени розглянути питання про здійснення з цією метою добровільних внесків.

Для того, щоб законодавець, зокрема, правильно розумів конституційні аспекти цієї проблеми, Асамблея, зрештою, просить Європейську комісію «За демократію через Право (Венеціанську Комісію) підготувати висновок щодо відповідності французького проекту конституційного закону – що має на меті закріпити на конституційному рівні положення про надзвичайний стан і позбавлення громадянства – з Європейською конвенцією з прав людини і стандартів Ради Європи.

Резолюція 2093 (2016) від 28 січня 2016 року «Про недавні напади на жінок: необхідність комплексного реагування та чесного висвітлення»⁵

Парламентська асамблея беззастережно засуджує всі форми насильства щодо жінок. Нещодавні напади на жінок у ряді європейських міст засвідчили нагальну необхідність їх захисту від сексуального насильства. Одночасність, масштаб, запізніле висвітлення в ЗМІ і затримки у реагуванні на ці атаки органів влади є джерелом надзвичайного занепокоєння Асамблеї.

Відтак ПАРЄ нагадує, що Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами є великим досягненням у справі їх захисту і закликає до запровадження положень Конвенції у повному обсязі.

⁵ Resolution 2093 (2016) Recent attacks against women: the need for honest reporting and a comprehensive response [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=22494&lang=en>

У цьому документі Асамблея закликає держави – члени Ради Європи:

- проводити інформаційно-пропагандистські заходи за активної участі чоловіків та організовувати інформаційні кампанії про необхідність запобігання і припинення насильства щодо жінок, виступаючи за гендерну рівність;

- підписати і ратифікувати, якщо вони досі цього не зробили, та імплементувати в повному обсязі Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами;

- захищати права жінок на фізичну недоторканність і право не піддаватися переслідуванням у громадській і приватній сферах;

- стежити за тим, щоб особи, які застосували насильство проти жінок, не залишалися без покарання;

- вжити заходів для заохочення жінок повідомляти про насильство в поліцію і проводити навчання поліцейських для того, щоб вони найкращим чином допомагали жінкам-жертвам насильства;

- виділити достатні фінансові ресурси для підтримки організацій, що опікуються жертвами насильства;

- розпочати діалог зі ЗМІ щодо їх відповідальності швидко і об'єктивно сповіщати про події, в тому числі злочини, а також боротися з проявами ненависті у спілкуванні;

- визнати важливу роль освіти у запобіганні насильству щодо жінок.

Асамблея, крім того, закликає компетентні органи розпочинати розслідування нападів на жінок та публікувати їх результати. Асамблея також закликає парламентаріїв засудити всі форми насильства щодо жінок, у тому числі переслідування, сексизм, як і мову, сповнену ненависті, а також активно брати участь в інформаційно-пропагандистській діяльності.

Резолюція 2097 (2016) від 29 січня 2016 року «Про доступ до шкіл та освіти для всіх дітей»⁶

У цьому документі Асамблея закликає держави-члени зміцнити свої системи освіти для того, щоб забезпечити доступ до якісної освіти для всіх, а також регулярно відвідування занять до закінчення навчальної програми. Державам-членам слід, зокрема:

– визначити пріоритетні сфери освіти і розробити заходи з урахуванням міських і сільських умов;

– визначити групи, яким загрожує відчуження, і розробити плани дій для вразливих груп населення, включаючи заходи з підтримки освіти дітей, які можуть покинути школу, а також повернути до школи дітей, які її покинули до закінчення програми навчання;

– допомагати школам в організації контактів і взаємного обміну досвідом з питань інклюзивної освіти, а також розвивати відносини між школами і суспільством в цілому;

– зміцнювати співробітництво між органами державної влади та сім'ями, а також здійснювати заходи щодо захисту дітей і забезпечувати їх доступ до шкіл і регулярно відвідування занять, якщо це досі не зроблено сім'ями;

– полегшити доступ до дошкільної освіти для всіх дітей, звернувши при цьому особливу увагу на дітей з неблагополучних сімей, дітей-мігрантів та осіб, які шукають притулок, а також дітей, які відвідують школи в сільській місцевості;

– фінансувати програми, які допомагають дітям, які належать до національних меншостей чи громад мігрантів, в достатній мірі оволодіти мовою, на якій проходить навчання в школах;

– вкладати кошти в програми, які сприяють залученню батьків до навчальних заходів на ранньому етапі з метою сприяння підвищенню грамотності на якнайранішому етапі навчання; ці програми мають розроблятися з урахуванням культурних, етнічних і соціально-економічних умов;

⁶ Resolution 2097 (2016) Access to school and education for all children [Електронний ресурс].
– Режим доступу: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=22510&lang=en>

– стимулювати залучення батьків до шкільних заходів, особливо в школах, у яких батьки значної частини учнів мають низький рівень освіти або слабо володіють мовою, на якій навчаються їхні діти (наприклад, сім'ї мігрантів);

– підвищувати рівень академічної спроможності і академічної успішності (включаючи, успішне навчання дітей з неблагополучних сімей), наприклад, за допомогою розробки програм, що сприятимуть створенню сприятливих умов і атмосфери в школах і мотивуватимуть до навчання учнів, які опинилися у несприятливих соціальних умовах;

– сприяти прийняттю до престижних шкіл учнів з неблагополучних сімей і дітей мігрантів з метою забезпечення рівних можливостей для досягнення успіху;

– розширити – за допомогою адресної підготовки – можливості шкільних адміністраторів у питаннях проведення політики інклюзивної освіти, стимулювання формування в школах демократичної атмосфери і подальшого розвитку спільного прийняття рішень зі шкільних питань;

– збільшити в навчальних програмах час, що відводиться на навчання правам людини, основам демократії, соціальної справедливості, багатокультурного суспільства, терпимості, мирного вирішення конфліктів і взаємної поваги з метою максимально ефективного сприяння інтеграції та соціалізації нових учнів;

– підвищити рівень професійної освіти вчителів і навчання на робочих місцях для того, щоб вони мали можливість на практиці впроваджувати вищезазначені цінності, а також власним прикладом стимулювати створення в класі атмосфери співпраці;

– забезпечити гендерну рівність на всіх рівнях системи освіти, звертаючи особливу увагу на жінок і дівчат, які перебувають у складній життєвій ситуації, таких, як роми, мігранти, біженці, а також жінки і дівчатка-інваліди;

– забезпечити доступ до якісної освіти для дітей, які належать до спільнот лесбіянок, геїв, бісексуалів, трансгендерів та гермафродитів, сприяючи повазі та інтеграції осіб, які належать до зазначених спільнот, а також поширювати об'єктивну інформацію про сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність, вживаючи

заходів щодо недопущення цькування на ґрунті гомофобії та трансфобії;

– забезпечувати адекватну фінансову підтримку програм, що сприяють соціальній інтеграції та доступу до освіти для всіх, маючи на увазі не тільки обсяг витрат на освіту, а й ризики, пов'язані з відмовою від таких інвестицій.

Асамблея закликає держави-члени підтримати здійснювані на світовому рівні заходи з розширення загального доступу до шкіл і освіти в цілому, і зокрема, виконати Інчхонську декларацію «Освіта 2030: забезпечення загальної інклюзивної та справедливої якісної освіти і навчання протягом усього життя», прийняту на Всесвітньому форумі з питань освіти, який відбувся 19–22 травня 2015 року в м. Інчхон (Республіка Корея), а також відповідні «Рамки дій», прийняті Народою високого рівня, яка відбулася в ЮНЕСКО 4 листопада 2015 року. Узгодження зусиль з ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ та Європейською Комісією має допомогти урядам і національним парламентам виконати свою роль, яка полягає в тому, щоб дати кожній дитині належну освіту, підготувати дітей до майбутніх викликів і дати їм можливість жити гідно.

Зрештою, Асамблея відзначає, що витрати на освіту є інвестиціями в краще майбутнє людей, у середовище їх життя і в людство взагалі.

Резолюція 2098 (2016) від 29 січня 2016 року «Про судову корупцію: нагальна потреба у впровадженні пропозицій Асамблеї»⁷

Парламентська асамблея вважає судову корупцію явищем, що викликає велику стурбованість. Вона підриває засади законності поряд із самою можливістю подолання корупції в інших суспільних сферах.

З метою подолання корупції Асамблея закликає держави-члени, зокрема:

⁷ Resolution 2098 (2016) Judicial corruption: urgent need to implement the Assembly's proposals [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=22510&lang=en>

– підписати та ратифікувати, якщо вони досі цього не зробили, відповідні конвенції Ради Європи, а саме Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією та Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією і Додатковий протокол до неї;

– виконувати своєчасно та повною мірою всі відповідні рекомендації органів та контрольних установ Ради Європи, а саме:

1) резолюції та рекомендації Асамблеї, передусім Резолюцію 1703 (2010), Рекомендацію 1896 (2010), Резолюцію 1943 (2013) та Рекомендацію 2019 (2013) щодо корупції як загрози верховенству права;

2) рекомендації, надані Комітетом міністрів, зокрема Рекомендацію Rec (2000)10 про норми поведінки для державних службовців та Рекомендацію Rec (2010)12 про незалежність, дієвість та відповідальність суддів;

3) рекомендації, прийняті Групою держав Ради Європи проти корупції (ГРЕКО), зокрема ті, що були прийняті після її четвертого циклу оцінювання, присвяченого, між іншим, судовій корупції;

4) рекомендації, що містяться у висновках щодо національного законодавства, зроблених Європейською Комісією «За демократію через право» (Венеціанська Комісія);

5) керівні вказівки та доповіді, прийняті Європейською комісією з питань ефективності правосуддя (СЕРЕJ) під час її діяльності з оцінювання судових систем;

6) рекомендації, надані Уповноваженим з прав людини Ради Європи, стосовно виконання законодавства, функціонування судових систем та запобігання судовій корупції;

– імплементувати в повній мірі рішення Європейського суду з прав людини, в першу чергу ті з них, що впливають на запобігання та викорінення судової корупції;

– привести національне законодавство у відповідність до стандартів, розроблених у відповідних міжнародних документах та контрольних установах, зокрема тих, що стосуються криміналізації корупції, недоторканності суддів, формування дисциплінарних органів, конфлікту інтересів, декларування доходів, а також окремих аспектів, пов'язаних зі службовою діяльністю (набір, просування по службі, звільнення суддів);

– посилити законодавство щодо покарання проявів корупції та надати всі необхідні засоби й підтримку для його належного впровадження шляхом дієвого розслідування та переслідування в судовому порядку справ, пов’язаних із судовою корупцією;

– ухвалити законодавство та методи правозастосування, необхідні для оцінювання тих випадків судової корупції, які складно викрити, наприклад ті, що пов’язані з наданням взаємних послуг, здійсненням службового тиску або зовнішнім втручанням;

– запровадити належні заходи задля викорінення політичного втручання та зловживань у судовій процедурі;

– відслідковувати випадки судової корупції та впроваджувати адекватні антикорупційні заходи шляхом оприлюднення інформації, що стосується кількості та характеру ймовірних та доведених випадків судової корупції, поряд із вивченням її чинників, необхідним для належного оцінювання цього явища;

– продовжувати тісну співпрацю з контрольними установами Ради Європи, зокрема, з ГРЕКО, та забезпечувати їх всією інформацією, необхідною для їхньої роботи, а також активно долучатися до усунення всіх виявлених недоліків.

Асамблея звертає також увагу на те, що Генеральний секретар Ради Європи у двох своїх опублікованих на сьогодні річних звітах про «Стан демократії, прав людини та верховенства права в Європі» проаналізував рівень корупції у державах-членах та закликає його чітко вказати у подальших звітах ті держави-члени, в яких судова корупція призвела до серйозних проблем. Крім того, Асамблея продовжуватиме ретельне спостереження за процесом впровадження державами-членами цієї Резолюції.

Рекомендація 2087 (2016) від 29 січня 2016 року «Судова корупція: нагальна потреба у впровадженні пропозицій Асамблеї»⁸

Парламентська асамблея, нагадуючи про Резолюцію 2098 (2016) «Судова корупція: нагальна потреба у впровадженні

⁸ Recommendation 2087 (2016) Judicial corruption: urgent need to implement the Assembly's proposals [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=22507&lang=en>

пропозицій Асамблеї», підтверджує свою впевненість у тому, що судова корупція підриває надійність системи судочинства, становить загрозу верховенству права та перешкоджає здійсненню ефективного захисту основоположних прав і свобод людини.

Асамблея вітає той факт, що боротьба з корупцією становить один з пріоритетів Ради Європи на період 2014–2015 рр. Вона підкреслює важливість безперервних та узгоджених зусиль із запобігання та викорінення всіх форм корупції, особливо у системі судочинства.

Асамблея повторює свій заклик до Комітету міністрів, зроблений у Рекомендації 1896 (2010) «Судова корупція»:

– розробити проект норм поведінки для державних службовців на основі проекту, що додається до Рекомендації Комітету міністрів Rec (2000)10 «Про норми поведінки для державних службовців»;

– збирати та постійно оновлювати інформацію, підкріплену статистичними даними, щодо судового переслідування та засудження в державах-членах суддів, звинувачених у корупції.

Резолюція 2095 (2016) від 28 січня 2016 року «Посилення захисту і підвищення ролі правозахисників в державах – членах Ради Європи»⁹

Парламентська асамблея нагадує про свої резолюції 1660 (2009) та 1891 (2012) стосовно становця правозахисників у державах – членах Ради Європи, декларації Комітету міністрів про дії Ради Європи щодо підвищення рівня захисту правозахисників та сприяння їх діяльності від 6 лютого 2008 року, а також Рекомендацію CM/Rec (2007) 14 «Про правовий статус неурядових організацій в Європі».

У цьому документі Асамблея закликає держави-члени:

– утримуватися від будь-яких актів залякування і репресій проти правозахисників і, зокрема, від фізичних нападів,

⁹ Resolution 2095 (2016) Strengthening the protection and role of human rights defenders in Council of Europe Member States [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=22500&lang=en>

самовільних арештів, а також судового чи адміністративного переслідування;

– забезпечити створення сприятливого середовища для роботи правозахисників та ефективний захист від застосування щодо них залякування і репресій, а також належним чином розслідувати всі дії такого роду з метою ефективної боротьби з безкарністю;

– утримуватися від прийняття законів, які запроваджують непропорційні обмеження щодо діяльності правозахисників та обмежують їх доступ до фінансування, включаючи фінансування з-за кордону;

– за можливості – забезпечити залучення правозахисників до законотворчого процесу, коли йдеться про основоположні права і свободи людини;

– утримуватися від проведення наклепницьких кампаній щодо правозахисників та засуджувати такі кампанії, що проводяться ЗМІ або недержавними структурами;

– утримуватися від встановлення незаконного спостереження за правозахисними організаціями та їх членами;

– вжити заходів щодо підвищення рівня обізнаності з метою розширення в суспільстві розуміння діяльності правозахисників і її визнання;

– активно підтримувати формування динамічного громадянського суспільства і не обмежувати, а розширювати міжнародні контакти і співробітництво на цьому рівні;

– проявляти солідарність з організаціями й особами, які захищають права людини, призначаючи до відповідних представництв за кордоном дипломатів, які б конкретно відповідали за підтримання контактів із правозахисниками.

Рекомендація 2085 (2016) від 28 січня 2016 року «Посилення захисту і підвищення ролі правозахисників в державах – членах Ради Європи»¹⁰

Посилаючись на свою Резолюцію 2095 (2016) «Посилення захисту і підвищення ролі правозахисників у державах – членах Ради Європи», Парламентська асамблея рекомендує Комітету міністрів:

- активізувати діалог та регулярний обмін думками з правозахисниками в рамках діяльності своїх допоміжних органів;

- координувати свою роботу з цього питання з Комісаром Ради Європи з прав людини, Конференцією міжнародних неурядових організацій та Асамблеєю, а також регулярно обмінюватися з Секретаріатом Європейського суду з прав людини інформацією про репресії, спрямовані проти правозахисників;

- створити для захисту правозахисників платформу, аналогічну тій, що створена з метою захисту журналістів;

- публічно і регулярно, не рідше одного разу на рік, доповідати Асамблеї про факти залякування правозахисників, які співпрацюють з органами Ради Європи, і, зокрема, юристів – представників осіб, які направили звернення до Європейського суду з прав людини, а також представників громадянського суспільства, які співпрацюють з моніторинговими органами Ради Європи та з Комісаром з прав людини;

- активізувати співпрацю з іншими міжнародними організаціями, такими, як ЄС, ОБСЄ та ООН;

- розглянути питання про доцільність перегляду мандата Комісара з прав людини, зокрема питання про наділення його повноваженнями щодо розгляду окремих випадків переслідування правозахисників у державах-членах, перетворивши, таким чином, його мандат на повноцінний регіональний механізм захисту правозахисників в Європі;

- здійснити комплексну оцінку виконання державами-членами Декларації про дії Ради Європи щодо підвищення рівня захисту

¹⁰ Recommendation 2085 (2016) Strengthening the protection and role of human rights defenders in Council of Europe member States [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=22501&lang=en>

правозахисників та сприяння їх діяльності (прийнятої Комітетом міністрів 6 лютого 2008 року), залучаючи до цього процесу правозахисні НУО.

Резолюція 2096 (2015) від 29 січня 2016 року «Як запобігти введенню необґрунтованих обмежень на діяльність НУО в Європі?»¹¹

Асамблея ще раз підтверджує свої раніше прийняті резолюції 1660 (2009) і 1891 (2012) стосовно становища правозахисників у державах – членах Ради Європи, а також Резолюцію 2060 (2015), Рекомендацію 2073 (2015), Резолюцію 1729 (2010) та Рекомендацію 1916 (2010) стосовно захисту викривачів.

У зв'язку з цим Асамблея закликає держави-члени:

– в повному обсязі виконати Рекомендацію СМ/Рес (2007) 14 Комітету міністрів стосовно правового статусу неурядових організацій в Європі;

– переглянути чинне законодавство з метою забезпечення його відповідності положенням міжнародних правозахисних документів, що стосуються прав на свободу об'єднань, зборів і висловлювання, використовуючи досвід Ради Європи і, зокрема, Венеціанської комісії;

– утримуватися від прийняття будь-яких нових законів, які можуть призвести до запровадження необґрунтованих обмежень діяльності НУО;

– забезпечити активне залучення НУО до процесу ознайомлення з новим законодавством, що стосується їхніх прав та інших, особливо важливих для суспільства питань;

– забезпечити створення сприятливого середовища для НУО, зокрема, утримуючись від будь-яких утисків (судових, адміністративних або податкових) і наклепницьких кампаній;

– підписати та/або ратифікувати, якщо цього досі не зроблено, Європейську конвенцію щодо визнання правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій (ETS № 124).

¹¹ Resolution 2096 (2016) How to prevent inappropriate restrictions on NGO activities in Europe? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=22502&lang=en>

Рекомендація 2086 (2016) від 28 січня 2016 року «Як запобігти введенню необґрунтованих обмежень на діяльність НУО в Європі?»¹²

Посилаючись на свою Резолюцію 2096 (2016) «Як запобігти введенню необґрунтованих обмежень на діяльність НУО в Європі?», Асамблея рекомендує Комітету міністрів:

– закликати держави – члени Ради Європи виконувати її Рекомендацію CM/Rec (2007) 14 та підготувати дослідження з оцінкою досягнутого прогресу;

– розглянути питання про перегляд Рекомендації CM/Rec (2007) 14 з метою її адаптування до нових загроз функціонуванню незалежних громадянських суспільств;

– продовжити тематичну дискусію «Роль і функціонування НУО в Раді Європи» з метою забезпечення того, аби на регулярній основі відстежувати стан розвитку громадянського суспільства, а також свободи об'єднань, зібрань і висловлювання у державах-членах;

– збільшити кількість контактів з метою обміну думками з представниками громадянського суспільства і передбачити створення постійного механізму для такого діалогу;

– розглянути питання про створення платформи, за допомогою якої держави-члени змогли б обмінюватися досвідом та практикою застосування ефективних методів роботи щодо забезпечення свободи об'єднань.

¹² Recommendation 2086 (2016) How to prevent inappropriate restrictions on NGO activities in Europe? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=22503&lang=en>

ДОКУМЕНТИ КОМІТЕТУ МІНІСТРІВ

Рекомендація CM/Rec (2016) 1 від 13 січня 2016 року «Про захист і заохочення права на свободу вираження поглядів та право на приватне життя стосовно мережевого нейтралітету»¹³

В інформаційному суспільстві здійснення і реалізація права осіб на свободу вираження поглядів, у тому числі права одержувати і поширювати інформацію та ідеї, а також їх участь у демократичному житті дедалі більше залежать від доступності та якості підключення до Інтернету.

Постачальники послуг доступу в Інтернет мають технічну можливість керувати інформацією і транзитом потоку даних (Інтернет-трафіком) через мережі, якими вони оперують. Вони можуть брати участь в управлінні Інтернет-трафіком для конкретних законних цілей, наприклад, для збереження цілісності і безпеки мережі. Вони можуть також вжити заходів, щоб запобігти доступу до або розповсюдження незаконного чи шкідливого контенту, наприклад, через системи саморегулювання, у співпраці з державними органами. Тим не менше, інші втручання до Інтернет-трафіку можуть вплинути на якість послуг, що надаються Інтернет-користувачам, що може призвести до блокування, дискримінації або пріоритетності конкретних видів контенту, додатків і послуг. Більше того, деякі з методів, використовуваних в цьому контексті, дозволяють здійснювати нагляд або моніторинг повідомлень, що можуть підірвати довіру користувачів до Інтернету.

Ці питання викликають стурбованість з огляду на захист та сприяння праву на приватне життя і праву на свободу вираження поглядів, що гарантовані статтями 8 і 10 відповідно Європейської конвенції з прав людини (далі – Конвенція), а також у світлі Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних. Існують також наслідки для доступу до різноманітної і плюралістичної інформації та контенту громадських ЗМІ в Інтернеті, які мають основоположне значення для демократії та культурного розмаїття. Право осіб на свободу вираження

¹³ Recommendation CM/Rec(2016)1 of the Committee of Ministers to Member States on protecting and promoting the right to freedom of expression and the right to private life with regard to network neutrality [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680591829

поглядів, у тому числі право одержувати і поширювати інформацію, не є абсолютним правом. Тим не менше, будь-які обмеження на реалізацію цього права повинні відповідати вимогам пункту 2 статті 10 Конвенції.

Принцип мережевого нейтралітету підкріплює недискримінаційний режим Інтернет-трафіку і право користувачів на отримання і поширення інформації та використання послуг за власним вибором. Це посилює широке здійснення та реалізацію права на свободу вираження поглядів, оскільки стаття 10 Конвенції застосовується не лише до змісту інформації, але й до засобів її поширення. Крім того, принцип мережевого нейтралітету підтримує технологічні інновації та економічне зростання.

Комітет міністрів нагадує статтю 1 Статуту Ради Європи і відповідні документи Ради Європи, зокрема, Декларацію Комітету міністрів про захист ролі ЗМІ в умовах демократії в контексті концентрації засобів масової інформації від 31 січня 2007 року, Рекомендацію CM/Rec (2007) 3 стосовно компетенції державних ЗМІ в інформаційному суспільстві, Рекомендацію CM/Rec (2007) 16 про заходи щодо підвищення значення Інтернету як суспільної служби, Рекомендацію CM/Rec (2008) 6 про заходи щодо сприяння дотриманню свободи вираження поглядів та інформації у зв'язку з Інтернет-фільтрами, Декларацію Комітету міністрів про мережевий нейтралітет від 29 вересня 2010 року, Декларацію Комітету міністрів про керівні принципи управління Інтернетом від 21 вересня 2011 року і Рекомендацію CM/Rec (2014) 6 про керівництво з прав людини для користувачів Інтернету. З метою захисту і сприяння праву на особисте життя та праву на свободу вираження поглядів у повній відповідності зі статтями 8 і 10 Конвенції, а також сприяючи поширенню надання публічних послуг через Інтернет, Комітет міністрів, відповідно до умов статті 15 b Статуту Ради Європи, рекомендує державам-членам:

– вжити всіх необхідних заходів, у співпраці з усіма зацікавленими сторонами для того, щоб гарантувати дотримання принципу мережевого нейтралітету в рамках своєї політики з належним урахуванням принципів, викладених у Додатку до цієї Рекомендації;

– просувати ці принципи в рамках інших міжнародних і регіональних форумів, які опікуються питаннями мережевого нейтралітету.

Додаток 1 до Рекомендації CM/Rec (2016) 1

Керівництво щодо мережевого нейтралітету

1. Загальні принципи

1.1. Інтернет-користувачі мають право на свободу вираження поглядів, у тому числі право на отримання та поширення інформації, за допомогою сервісів, додатків та пристроїв за власним вибором, у повній відповідності зі статтею 10 Конвенції. Ці права повинні реалізовуватися без дискримінації за будь-якою ознакою, такою, як стать, сексуальна орієнтація, раса, колір шкіри, мова, релігія, політичні або інші переконання, національне або соціальне походження, належність до національних меншин, майновий стан, народження або інший статус.

1.2. Право інтернет-користувачів на отримання і поширення інформації не повинно бути обмежене за допомогою блокування, сповільнення, погіршення або дискримінації інтернет-трафіку, не повинно бути залежним від конкретного змісту, сервісів, додатків і пристроїв чи трафіку, пов'язаного з послугами, що надаються на підставі виняткових угод або тарифів.

1.3. Інтернет-користувачі повинні мати право на підключення до Інтернету з характеристиками, визначеними в договірних угодах, які вони уклали з постачальниками послуг доступу до Інтернету на основі чіткої та адекватної інформації, що надається користувачам з урахуванням усіх аспектів, які могли б вплинути на їх доступ до Інтернету і право одержувати і поширювати інформацію.

2. Рівноправні процедури для Інтернет-трафіку

2.1. Інтернет-трафік повинен бути однаковим, без дискримінації, обмежень або втручання, незалежно від відправника, одержувача, змісту, додатків, служб або пристроїв. Це розуміється в якості принципів мережевого нейтралітету для цілей цієї Рекомендації. Принцип мережевого нейтралітету поширюється на всі послуги доступу в Інтернет, незалежно від інфраструктури

або мережі, використовуваної для підключення до Інтернету, незалежно від застосовуваної технології, використовуваної для передачі сигналів.

2.2. Це не виключає заходів з управління Інтернет-трафіком, які є необхідними і пропорційними, а саме:

– забезпечення виконання рішення суду або припису регулюючого органу;

– збереження цілісності і безпеки мережі, послуг, що надаються через мережу і термінального обладнання кінцевих користувачів;

– запобігання перевантаженню мережі та оптимізація управління трафіком у випадках перевантаження.

2.3. Заходи з управління Інтернет-трафіком повинні бути недискримінаційними, прозорими і не підтримуватися довше, ніж це суворо необхідно. Політика управління трафіком повинна бути предметом періодичного перегляду компетентними органами в кожній державі-члені.

3. Плюралізм і різноманітність інформації

3.1. Інтернет-провайдери не повинні здійснювати дискримінацію трафіку щодо постачальників контенту, програм та послуг, які конкурують з їх власними продуктами. Це вимагає, щоб рішення з управління трафіком були чітко відокремлені від процесів прийняття рішень, пов'язаних із контент-операторами в дусі Декларації Комітету міністрів інформації 2007 року про захист ролі ЗМІ в умовах демократії в контексті концентрації засобів масової.

3.2. Як виняток із принципів мережевого нейтралітету, пріоритетна обробка трафіку на основі домовленостей між постачальниками послуг в Інтернеті і постачальниками контенту, програм і послуг може бути дозволена лише за наявності достатніх гарантій здатності користувачів отримати доступ, використання і поширення інформації на місці. Зокрема, пріоритетна обробка трафіку не повинна зменшуватися або впливати на доступність, продуктивність і якість доступу користувачів до Інтернету. Інтернет-користувачі повинні мати реальну можливість обирати підключення до Інтернету без преференцій трафіку. Вони також

повинні бути проінформовані про те, що така обробка може впливати на їх здатність отримувати доступ, використовувати і поширювати інформацію різноманітного і плюралістичного змісту, яка є загальнодоступною, а також програм та послуг за власним вибором.

3.3. Якщо фізичне підключення до Інтернету є спільним з інтернет-трафіком та іншими послугами, держави можуть розглянути питання про запровадження розумних, прозорих і адекватних зобов'язань для інтернет-провайдерів надавати контент, який відповідає загальним цілям і прагненням.

4. Захист

4.1. Заходи з управління інтернет-трафіком повинні включати обробку персональних даних лише тією мірою, якою це необхідно і пропорційно для досягнення цілей, викладених у другому розділі цієї Рекомендації. Такі заходи повинні відповідати положенням пункту 2 статті 8 Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (ETS № 108) та чинному законодавству про право на приватне життя і захист персональних даних.

4.2. Використання методів управління інтернет-трафіком, за допомогою чого виникає можливість оцінити зміст повідомлень, є втручанням у право на повагу до приватного і сімейного життя. Таким чином, таке використання має у повній мірі відповідати положенням статті 8 Конвенції, пройти перевірку на відповідність чинному законодавству про право на приватне життя і захист персональних даних та розгляд компетентним органом у кожній державі-члені на предмет забезпечення такої відповідності.

5. Прозорість

5.1. Інтернет-провайдери повинні надавати користувачам чітку, повну та загальнодоступну інформацію про будь-які методи управління трафіком, які могли б вплинути на доступ користувачів до розподілу контенту, додатків і послуг. Інтернет-користувачі повинні мати можливість отримувати від інтернет-провайдерів інформацію про управління інтернет-трафіком і швидкість Інтернету.

5.2. Компетентні органи на території кожної держави-члена повинні здійснювати контроль і повідомляти про практику

управління інтернет-трафіком. Звіти мають бути підготовлені у відкритий і прозорий спосіб та мають бути доступними для громадськості на безоплатній основі.

6. Відповідальність

6.1. Інтернет-провайдери повинні створити належні, чіткі, відкриті та ефективні процедури реагування в розумні терміни на скарги від користувачів Інтернету про порушення зазначених вище принципів. Інтернет-користувачі повинні мати можливість передати це питання безпосередньо до компетентних органів у кожній державі-члені і мати право на своєчасне виправлення ситуації або компенсацію.

6.2. Держави повинні забезпечити в рамках своєї політики відповідальність інтернет-провайдерів за дотримання принципу мережевого нейтралітету. Відповідальність також потребує існування відповідних механізмів реагування у відповідь на скарги щодо мережевого нейтралітету.

Рекомендація CM/Rec(2016) 2 від 10 лютого 2016 року «Інтернет для громадськості»¹⁴

Комітет міністрів відповідно до положень статті 15(b) Статуту Ради Європи,

– посилаючись на Заключну заяву 10-ї Конференції міністрів культури держав – членів Ради Європи (Москва, 15-16 квітня 2013 року), яка продемонструвала, що цифрова революція відіграє «вирішальне значення для життєздатності творчості та культурного розмаїття» та, відповідно, запропонувала запровадження платформи для обміну думками стосовно наслідків і впливу оцифрування культури;

– посилаючись на Стратегію Ради Європи щодо управління Інтернетом на 2012–2015 та Рекомендацію Комітету міністрів CM/Rec(2007)16 про заходи щодо підвищення сприяння значення Інтернету як суспільної послуги;

¹⁴ Recommendation CM/Rec(2016)2 of the Committee of Ministers to member States on the Internet of citizens [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c20f4

– усвідомлюючи вплив нових комунікаційних технологій на культурну творчість, доступ до культури та свободу самовираження і політичну участь громадян;

– враховуючи, що вплив культури на Інтернет додатково включає в себе перехід до більшої співпраці у сфері культури, чого не було раніше або було у не достатній мірі, та інноваційних проектів, таких як збір коштів від громадськості, залучення людей через Інтернет та колективна творчість;

– виходячи з того, що «Інтернет речі», які складаються із взаємопов'язаних пристроїв, мереж та процесів, розширюються та стають більш впливовими;

– будучи переконаним, що цей суттєвий розвиток повинен бути доповнений «Інтернетом для громадськості», які усвідомлюють свої права та обов'язки;

– переконавшись, що появу можливостей від нового цифрового середовища слід використовувати для посилення доступу та участі у відкритій культурі, тим самим зміцнюючи демократію;

– рекомендує державам-членам визнати цифрову культуру як одну із ключових питань сучасної культурної політики та переглянути свої підходи до ведення культурної політики, з огляду на впровадження керівних вказівок політики до цієї рекомендації, що додаються таким чином, щоб служити громадянам у міру своїх можливостей.

Додаток 1

Керівні настанови щодо політики

Вступ

1.1. На додаток до внесення технічного та інфраструктурного аспектів до поняття «Інтернет речі», велику увагу слід приділити до їх культурного виміру та «Інтернету для громадськості»

1.2. Поняття «громадяни» використовується у широкому значенні, тобто населення або фізичні особи, але не у юридичному сенсі.

1.3. Позитивний потенціал цифрової культури слід використовувати у повному обсязі задля сприяння розбудови культурної демократії, демократичного громадянства та участі, попереджуючи відповідні загрози, такі як порушення недоторканності приватного життя, порушення безпеки даних, мови ненависті або маніпуляція.

1.4. Правозахисний підхід повинен бути ухвалений у всіх політиках з питань цифрової культури щодо цифрової індексації таким чином, щоб забезпечити повне впровадження Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі - Конвенція) виходячи з тлумачення прецедентного права Європейського суду з прав людини. Права та обов'язки, які закріплені у Конвенції, були перекладені відповідно до контексту Інтернет мережі у Рекомендації СМ/Рес(2014)6 як керівні вказівки з прав людини для Інтернет-користувачів, а саме:

а. Стаття 10 Конвенції стосовно свободи самовираження, та як результат права на доступ до інформації, із застереженнями, викладеними у пункті 2, зокрема стосовно запобігання заворушень чи злочинів, а також захисту репутації та прав інших осіб;

б. Стаття 8 Конвенції стосовно права поважати приватне та сімейне життя.

1.5. Правозахисний підхід повинен також включати:

а. запевнення, що уся обробка даних проводиться відповідно до принципів, які закладені у Конвенції про захист фізичних осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних;

б. цілковите дотримання Конвенції ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження 2005 року.

1.6. Як визнання ключової ролі, яку відіграють митці та заклади культури у цифровій культурі, а також інші учасники рушійного розвитку цифрової культури, всебічний підхід повинен бути ухвалений для того, щоб робота над цифровою культурою проходила серед:

а. компетентних державних органів, які беруть участь у цифровій культурі;

б. основних державних та приватних структур культурного та освітнього секторів, закладів, акторів та митців, дослідницьких

закладів, підприємств та громадянського суспільства, котрі повинні бути поінформованими та яким необхідно запропонувати внести свій внесок у розробку політик стосовно цифрової культури та відповідних проектів;

с. широкого загалу, які повинні бути поінформовані про свої права, обов'язки та відповідальність як громадяни Інтернету.

1.7. З метою забезпечення реальної рівності всіх у цифровій культурі, інтегрований підхід повинен застосовуватися при впровадженні цих принципів.

Модернізація закладів культури

2.1. Ефективну стратегію слід розробити у співпраці із закладами культури та дослідницькими закладами для формування майбутньої цифрової екосистеми, включаючи популяризацію творчості та постійний захист усього, відповідно людського творчого самовираження для майбутніх поколінь, через масові програми оцифрування бібліотек, архівів, музейних колекцій, встановлення наукових стандартів для опису та підключення матеріальних та нематеріальних об'єктів та артефактів культури таким чином, щоб культурні ресурси можна було розмістити, зрозуміти, поєднати, використовувати не один раз.

2.2. Слід приділити увагу засобам фінансового забезпечення для того, щоб сприяти закладам культури приступити до переходу на програми оцифрування такі як, гранти, пільги на податки, доступ до нових джерел фінансування через державно-приватне партнерство, державно-громадське партнерство, збір коштів від громадськості, інші інноваційні фінансові методи або підтримка спільних та/чи мережевих центрів оцифрування.

2.3. Беручи до уваги вищезазначену всебічну перспективу, заклади культури слід заохочувати до:

а. використання переваг цифрових можливостей та зустрічей з цифровими викликами задля зміцнення власної спроможності, втілення своїх повноважень, зміцнення своєї присутності та впливу;

б. розширення та/або адаптації свого призначення та цілі, наприклад, через диверсифікацію напрямку концепцій, продуктів чи послуг, які вони пропонують та через повторне визначення

синергії спільно з науково-дослідними інститутами та провайдерами цифрових послуг;

с. оновлення своєї інфраструктури, фізичних приміщень, робочих методів, умов праці та кваліфікації персоналу таким чином, щоб користуватися перевагою оцифровування, як доповнення до цілей свого нового призначення або за допомогою підтримки своїх попередніх обов'язків у повному обсязі;

d. фінансування перехідного процесу оцифровування, використовуючи перевагу інноваційних бізнес моделей, як доповнення до державного фінансування;

e. зберігання цифрових ресурсів, які виконані завдяки оцифровуванню та були створені у оригінальний спосіб як цифрові роботи;

f. перегляд інструментів внутрішнього управління/саморегуляції таких, як поняття та визначення, концепції культури та продуктів, авторизовані джерела фінансування та партнерства.

2.4. При цьому, заклади культури у подальшому слід заохочувати до:

a. визнання того, що частина перехідного процесу спричинила оновлення традиційної культури та творчих концепцій для того, щоб включити нові форми мистецтва та нові різновиди авторів творчості. Ніщо у цьому пункті не слід трактувати як підрив традиційної культури чи форм мистецтва;

b. більшої демократичності та активнішої участі у своєму підході ухвалювати логічні рішення про необхідність проведення виставки своїх культурних матеріалів таким чином, щоб логічно урівноважувати традиційні поставки та виходячи із запиту широкого загалу публіки;

c. закріплення розуміння стосовно цифрових уявлень про культурні ресурси, залучаючи усю контекстну інформацію, яка дуже часто розгалужена по усій мережі Інтернет у декількох абсолютно неpojєднаних вихідних даних;

d. детального звірення та оцінювання даних, у тому числі і даних про аудиторію, з метою сприяння до застосування підходу відповідно до потреби, зміцнення культурних послуг та запевнення

реальної рівності для усіх в участі та доступі до культурних послуг, у дійсності та відповідно до закону;

e. оцифрування, індексації та пропозиції широкого спектру творчих робіт у режимі он-лайн та офф-лайн, враховуючи різноманітні та змінні вираження культури, а також способи їх використання;

f. формування співробітництва та структури співробітництва з іншими закладами культури таким чином, щоб створити культурний матеріал, який на цей момент недоступний з таких причин, як географічна віддаленість чи вартість легального доступу до Інтернету;

g. запровадження безкоштовних або доступних для найменш забезпечених членів суспільства творчих робіт, у відповідність до законодавства про інтелектуальну власність;

h. запровадження доступних у мережі Інтернет цифрових культурних джерел через встановлення реєстру колекції, яка накопичується. Вона може складатися з тематичної мережі або ж вузько направленою реєстру колекції;

i. використання інноваційних програмних додатків для сприяння взаємодії аудиторії та накопичення досвіду;

j. визнання нових культурних та творчих доменів, самовираження, виробництва та галузі шляхом організації виставок своїх творчих продуктів або формування співробітництва з ними. Ніщо у цьому пункті не слід трактувати як підрив традиційної культури чи форм мистецтва;

k. накопичення, використання та обміну інформацією стосовно політики цифрової культури та її впровадження через систему співробітництва шляхом обміну поглядами між користувачами на місцевому, національному та міждержавному рівнях для досягнення успіхів чи отримання поразок у культурних політиках. Ця інформація повинна бути загальнодоступною;

l. забезпечення доступності своїх найкращих практик для певної аудиторії, у тому числі на веб-інформаційних системах;

Від споживачів до «професійних споживачів» та «творчих громадян»

3.1. Держави-члени повинні врахувати відповідні заходи, які пов'язані з трансформативним використанням робіт авторського права (таких як обмін, поширення, архівування, запис реміксу, гібридів або споживання) для розширення можливостей громадян - споживачів, авторів та «професійних споживачів».

3.2. Нові он-лайн форми для поширення та обміну, такі як ліцензії творчих спільнот, слід використовувати у міру необхідності задля сприяння доступу до творів мистецтва та творчого вираження громадян, які використовують права на інтелектуальну власність належним чином.

3.3. Заходи слід розглядати відповідно до закону про авторські права для зміцнення доступу людей до творчих матеріалів, який був ускладнений через введення, наприклад, коштовних моделей комерційного доступу.

3.4. Роботи починаючи з ХХ століття, які не були розповсюдженими, не були оцифровані та дуже часто є «сирітськими творами», вони також ще не підпадають під дію правових інструментів інших міжнародних організацій, а також велика кількість об'єктів культури, які знаходяться поза обігом, не підлягають користуванню чи просто не доступні у цифровому середовищі з таких причин, як недостатня індексація та/чи опис, відсутність сумісності з іншими творами тощо. Необхідно зберегти, оцифрувати та забезпечити доступ у відповідність з положеннями Європейської Конвенції про захист аудіовізуальної спадщини та Протоколу до неї про захист телевізійної продукції для того, щоб дозволити людям отримати доступ до цих творів у якості творчого ресурсу та запобігти будь-якій їхній втраті.

3.5. На європейському рівні необхідно встановити загальнодоступний та стабільний цифровий простір, використовуючи існуючі європейські простори, портали і платформи для того, щоб залучити ресурси та знання сфери культури у законному обміні та доступі без жодних часових та просторових обмежень. Цей цифровий простір слід забезпечити таким чином, щоб він був зрозумілим у всьому світі, а також задля доступності цифрових ресурсів культури, сприяння взаємодії, сумісності та співпраці серед спільнот та між колекціями. Цей простір повинен стати рушійною силою для існуючих ініціатив таких як, Цифрова інфраструктура мистецьких та гуманітарних

досліджень (DARIAH.EU) та Європіана (Europeana) для сприяння кращій інтеграції цифрової культури, цифрової культурної спадщини та цифрових гуманітарних спільнот.

3.6. Цифрові простори, які створені шляхом співпраці з не європейськими країнами, слід також розглядати як можливість для сприяння транскордонному обміну інформацією.

3.7. Відкриті дані сфери культури для неодноразового публічного використання слід ідентифікувати та включити до цих цифрових просторів. У цьому починанні, суспільні медіа можуть відігравати суттєву роль.

Навички багатосторонньої грамотності з питань доступу, створення та управління цифровою культурою

Школа, університет, освіта для дорослих та безперервне навчання

4.1. Навики та вміння багатосторонньої грамотності слід розглядати як основоположні навики такі як, читання, письмо, арифметика, а також ключовий аспект участі у культурі для зміцнення активного громадянства та демократії. Вони складаються із сукупності вмінь, пов'язаних з інформаційними культурами, які охоплюють медіа, інформацію та комп'ютерну грамотність.

4.2. Саме тому, кожна людина повинна мати доступ до освіти з навиків багатосторонньої грамотності – включаючи медіа та інформаційну грамотність – вона має бути ефективною, сучасною, безкоштовною або ж доступною для найменш забезпечених членів суспільства.

4.3. Особливі зусилля слід докласти через освітні та культурні системи для розширення навиків багатосторонньої грамотності:

а. діти, молодь, дорослі та населення пенсійного віку, які не мають або майже не мають доступу до цифрових технологій з соціально-географічних та соціально-економічних причин, а також іноді з причин місця проживання;

б. діти, молодь, дорослі та населення пенсійного віку, які мають доступ, але не користуються ним, тому що не мають достатніх навиків для користування чи достатньої цифрової

технології (зокрема, з точки зору різноманітності, частоти чи інтенсивності використання).

4.4. Фахова сфера діяльності та відповідна програма з тренінгу повинна бути розроблена відповідно до напрямку нових професій культурної сфери, які з'являються, як результат оцифрування, наприклад он-лайн відеоматеріали, он-лайн ігри та телебачення, моделювання тривимірної та віртуальної реальності. Така сфера та програма можуть бути продумані та надані у співпраці з науково-дослідними організаціями.

Заклади культури як навчальні центри

4.5. Заклади культури повинні бути залучені до розробки дистанційних навчальних курсів та співробітництва, які також відомі як масові відкриті дистанційні курси (MOOCs), та інших інноваційних систем електронного навчання, для того, щоб:

а. у повному обсязі використовувати свій потенціал, як центр з цифрового навчання навиків багатосторонньої грамотності для фізичних осіб, шкіл, коледжів, університетів та закладів навчання для дорослих, з особливим акцентом на освіту в галузі культури і мистецтва;

б. підвищити рівень розуміння культурних матеріалів серед громадян;

с. заохочувати до творчості.

4.6. Ці курси та навчальні системи повинні бути спрямовані на необмежену участь усього світу у відкритому доступі за допомогою Інтернету та мають бути безкоштовними або ж доступними для найменш забезпечених членів суспільства. Їх необхідно регулярно оцінювати та оновлювати у разі необхідності.

4.7. Заклади культури слід залучати до надання безкоштовних або за мінімальної вартості інноваційних цифрових та освітніх он-лайн застосунків, які навчають або удосконалюють цифрові навички населення.

4.8. Дослідження про багатосторонню грамотність та відповідну освіту слід удосконалювати та розповсюджувати серед відповідних дослідницьких інститутів, а також отримувати зворотній зв'язок від освітніх та відповідних культурних програм.

Дослідження слід зосередити на різновидності навиків – творчих, соціальних, практичних та технічних – та можливих конвергенціях між різними традиціями грамотності (медіа, інформація, візуальна грамотність, цифрова грамотність, комп'ютер, Інтернет). Слід також надати дані для оцінки знань та навиків громадян та їхнього ставлення до інформації та медіа, враховуючи, при цьому, семіотичний, комунікативний, технічний та етнічний аспекти.

II. ЗАКОНОДАВСТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Рішення (Євросоюз) 2015/240 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 року про запровадження програми рішень стосовно функціональної сумісності і спільних правових рамок для європейських публічних адміністрацій, підприємств та громадян (програма ISA²) як засобів модернізації публічного сектору¹⁵

Враховуючи необхідність розвитку потенціалу електронного врядування (е-врядування, *e-governance*) через сприяння культурі співпраці і покращення умов для функціональної сумісності у європейських публічних адміністраціях, цим Рішенням на період 2016–2020 рр. запроваджуються програма рішень стосовно функціональної сумісності та спільні правові рамки для європейських публічних адміністрацій, підприємств та громадян (Програма ISA²).

Цілями Програми ISA² є:

– розвиток, підтримка і просування глобального підходу до функціональної сумісності в рамках ЄС з метою усунення фрагментації у функціональному ландшафті Союзу;

– сприяння раціональному і ефективному електронному транскордонному або міжгалузевому взаємозв'язку між європейськими публічними адміністраціями, з одного боку, та між європейськими публічними адміністраціями і громадянами – з іншого; а також сприяння розвитку більш ефективного, спрощеного та зручного для користувачів електронного адміністрування (е-адміністрування, *e-administration*) на національному, регіональному та місцевому рівнях публічного управління;

– визначення, розробка та впровадження рішень щодо функціональної сумісності на підтримку імплементації політик і діяльності Союзу;

¹⁵ Decision (EU) 2015/2240 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 establishing a programme on interoperability solutions and common frameworks for European public administrations, businesses and citizens (ISA² programme) as a means for modernising the public sector [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015D2240&from=EN>

– заохочення повторного використання європейськими публічними адміністраціями рішень щодо функціональної сумісності.

Програму ISA² розроблено з урахуванням соціальних, економічних та інших аспектів функціональної сумісності, а також особливої ситуації малих, середніх та мікропідприємств з метою покращення взаємодії між європейськими публічними адміністраціями, з одного боку та між європейськими публічними адміністраціями і громадянами – з іншого. Програма забезпечує загальне розуміння функціональної сумісності через Європейську інфраструктуру функціональної сумісності (ЄІФС, EIF) та її впровадження адміністраціями держав-членів. Комісія за допомогою Програма ISA² здійснює моніторинг впровадження ЄІФС. Крім того, Програма ISA² продовжує, консолідує, сприяє та розширює діяльність запровадженої раніше Програми ISA.

Рішення набирає чинності на 3-й день після його опублікування в «Офіційному віснику Європейського Союзу» та застосовується з 1 січня 2016 року до 31 грудня 2020 року. Незважаючи на зазначене вище, стаття 13 цього Рішення застосовується з 1 січня 2016 року до 31 грудня 2021 року.

Регламент (Євросоюз) 2015/2120 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 року, що встановлює заходи стосовно доступу до відкритого Інтернету та вносить зміни до Директиви 2002/22/ЄС про універсальну послугу і права користувачів, пов'язані з електронними комунікаційними мережами і послугами та Регламенту (Євросоюз) № 531/2012 про роумінг у публічних мережах мобільного зв'язку в межах Союзу¹⁶

Мета цього Регламенту – встановити спільні правила забезпечення рівного і недискримінаційного розподілу трафіку при наданні послуг щодо доступу до Інтернету та пов'язаних із цим

¹⁶ Regulation (EU) 2015/2120 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 laying down measures concerning open internet access and amending Directive 2002/22/EC on universal service and users' rights relating to electronic communications networks and services and Regulation (EU) No 531/2012 on roaming on public mobile communications networks within the Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015R2120&from=EN>

прав кінцевих користувачів. Його положеннями встановлюється новий механізм ціноутворення для послуг роумінгу у роздрібній торгівлі, що надаються на всій території ЄС та регулюються на рівні Союзу, з метою скасування додаткових зборів за послуги роумінгу при роздрібному продажі без порушень на внутрішньому ринку ЄС та на ринках країн, на території яких надаються послуги роумінгу.

Положення Регламенту спрямовані на захист прав кінцевих користувачів і водночас на забезпечення безперервного функціонування екосистеми Інтернету як одного з головних інноваційних засобів сучасності. При цьому заходи, передбачені цим Регламентом, відповідають принципу технологічного нейтралітету, тобто не зобов'язують використовувати певні визначені види технологій.

Крім того, цим Регламентом вносяться відповідні зміни до Директиви 2002/22/ЄС¹⁷ та Регламенту (Євросоюз) № 531/2012¹⁸.

Документ набирає чинності на третій день після його опублікування в «Офіційному віснику Європейського Союзу» та застосовується з 30 квітня 2016 р., за винятком випадків, зазначених у його ст. 10.

Директива (Євросоюз) 2015/2193 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 року про обмеження викидів у повітря певних забруднюючих речовин, які здійснюють середні сміттєспалювальні заводи¹⁹

Враховуючи необхідність постійного підвищення рівня захисту довкілля і охорони здоров'я людини, зокрема, через

¹⁷ Directive 2002/22/EC of the European Parliament and of the Council of 7 March 2002 on universal service and users' rights relating to electronic communications networks and services (Universal Service Directive) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32002L0022>

¹⁸ Regulation (EU) No 531/2012 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2012 on roaming on public mobile communications networks within the Union (recast) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32012R0531>

¹⁹ Directive (EU) 2015/2193 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on the limitation of emissions of certain pollutants into the air from medium combustion plants [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015L2193&from=EN>

контроль і скорочення викидів у повітря різноманітних забруднюючих речовин, та зважаючи на удосконалені стандарти Всесвітньої організації охорони здоров'я, ця Директива встановлює правила контролю викидів у повітря діоксиду сірки (сірчистого газу (SO₂)), оксидів азоту (NO_x) та пилу, які здійснюють середні сміттєспалювальні заводи, і, таким чином, скорочення рівня викидів у повітря і потенційних ризиків для здоров'я людини і стану довкілля, які становлять такі викиди. Окремими положеннями Директиви встановлюються також правила моніторингу емісії окису вуглецю (угарного газу (CO)).

Директива застосовується до сміттєспалювальних заводів із номінальною потужністю, що дорівнює або перевищує 1 МВт та є меншою за 50 МВт (середні сміттєспалювальні заводи), незалежно від типу палива, яке вони використовують (детальніші вимоги і параметри встановлюються у ст. 2 Директиви). Положеннями документу встановлюються також обсяги викидів та правила і порядок їх контролю, а також процедура звітування про здійснення такого контролю і моніторингу.

Ця Директива набирає чинності на 20-й день після її опублікування в «Офіційному віснику Європейського Союзу».

Регламент (Євросоюз) 2015/2219 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 року про Агентство Європейського Союзу з підготовки працівників правоохоронних органів та заміну і скасування Рішення Ради 2005/681/ЮВС²⁰

Цим Регламентом створюється Агентство ЄС з навчання працівників правоохоронних органів (CEPOL, далі – Агентство), яке замінює і перебирає на себе функції Європейського поліцейського коледжу, створеного Рішенням Ради 2005/681/ЮВС²¹.

²⁰ Regulation (EU) 2015/2219 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on the European Union Agency for Law Enforcement Training (CEPOL) and replacing and repealing Council Decision 2005/681/JHA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015R2219&from=EN>

²¹ Council Decision 2005/681/JHA of 20 September 2005 establishing the European Police College (CEPOL) and repealing Decision 2000/820/JHA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2005.256.01.0063.01.ENG&toc=OJ:L:2005:256:TOC

Агентство підтримує, розвиває, забезпечує та координує відповідну підготовку працівників правоохоронних органів із особливим акцентом на захисті прав людини та основоположних свобод у контексті правоохоронної діяльності, зокрема у сферах:

– запобігання і боротьби з тероризмом та серйозними злочинами, що стосуються двох чи більше держав – членів ЄС,

– підтримання громадського порядку (зокрема, забезпечення поліцейського нагляду і контролю під час найважливіших міжнародних заходів), а також

– планування і командування місіями ЄС (що може також включати спеціальну підготовку керівництва правоохоронних органів держав-членів та мовну підготовку).

Детальніше завдання і функції Агентства викладені у ст. 3 і 4 цього Регламенту. Його положеннями також детально регулюються: співробітництво між компетентними органами держав-членів та Агентством, питання структури й організації функціонування та фінансового і кадрового забезпечення його діяльності тощо.

Регламент набирає чинності на 20-й день після його опублікування в «Офіційному віснику Європейського Союзу» та застосовується з 1 липня 2016 р., за винятком його ст. 37, 38 і 39, що застосовуються з 24 грудня 2015 р.

Регламент (Євросоюз) 2015/2283 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 року про нові харчові продукти, що вносить зміни до Регламенту (Євросоюз) № 1169/2011 Європейського Парламенту та Ради та скасовує Регламент (ЄС) № 258/97 Європейського Парламенту та Ради і Регламент Комісії (ЄС) № 1852/2001²²

Цей Регламент встановлює правила розміщення на ринку ЄС нових харчових продуктів, підтримуючи при цьому ефективно

²² Regulation (EU) 2015/2283 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on novel foods, amending Regulation (EU) No 1169/2011 of the European Parliament and of the Council and repealing Regulation (EC) No 258/97 of the European Parliament and of the Council and Commission Regulation (EC) No 1852/2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015R2283&from=EN>

функціонування внутрішнього ринку й високий рівень охорони здоров'я людини та інтересів споживачів. Для цілей цього Регламенту термін «нові харчові продукти» означає будь-які харчові продукти, які широко не використовувалися для споживання людиною у межах ЄС до 15 травня 1997 р., незалежно від дат приєднання держав-членів до ЄС, та належать принаймні до однієї з категорій, перерахованих у ст. 3 цього Регламенту.

Положеннями Регламенту встановлюються: порядок надання продуктам статусу «новий харчовий продукт» та видачі дозволу на їх розміщення на внутрішньому ринку ЄС; складення переліку таких продуктів; вимоги до учасників ринку щодо розміщення на ньому таких продуктів; положення щодо захисту даних у зв'язку з цим та ін. Окремі правила та спеціальні процедури стосуються традиційних харчових продуктів з третіх країн.

Цим Регламентом також скасовуються Регламент (ЄС) № 258/97 Європейського Парламенту та Ради і Регламент Комісії (ЄС) № 1852/2001, а посилання на них вважаються посиланням на цей Регламент.

Регламент набирає чинності на 20-й день після його опублікування в «Офіційному віснику Європейського Союзу» та застосовується з 1 січня 2018 р., за винятком окремих положень, що застосовуються згідно зі ст. 36.

Регламент (Євросоюз) 2015/2365 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 про прозорість угод фінансування під заставу цінних паперів і угод про повторне використання фінансових інструментів, а також про внесення змін до Регламенту (Євросоюзу) № 648/2012²³

Положення цього Регламенту спрямовані на підвищення прозорості у правилах здійснення угод з фінансуванням під заставу цінних паперів та угод зі свопами повного повернення²⁴.

²³ Regulation (EU) 2015/2365 of the European Parliament and the Council of 25 November 2015 on Transparency of Securities Financing Transactions and of Reuse and Amending Regulation (EU) No 648/2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015R2365&from=EN>

²⁴ Своп повного повернення – особливий вид кредитних деривативів, тобто похідних цінних паперів, що відділяють кредитний ризик від базового активу і перерозподіляють його між сторонами (Прим. перекладача).

Цей Регламент регулює діяльність компаній з управління активами і зобов'язує їх модифікувати проспекти своїх переддоговірних документів для всіх новостворених фондів, починаючи з 12 січня 2016 р., а також для всіх інших фондів, створених до цієї дати, починаючи з 13 липня 2017 р. Так, всі проспекти мають включати загальний опис угод фінансування під заставу цінних паперів, які використовуються, причини їх використання в кожному окремому випадку, повну інформацію стосовно кожного виду трансакцій, гарантії та ризику.

Зокрема, цей документ вплине на тих учасників фінансового ринку, що займаються наступними видами операцій: фінансуванням під заставу цінних паперів (операції РЕПО²⁵, операції з кредитування цінними паперами, операції продажу з правом купівлі, операції купівлі з правом продажу, операції маржинального кредитування) та операціями зі свопами повного повернення.

Положеннями Регламенту встановлюються такі вимоги щодо обов'язкового оприлюднення інформації:

– інформація про всі укладені угоди фінансування під заставу цінних паперів має передаватися авторитетним торговим депозитаріям,

– всі інвестиційні фонди мають оприлюднювати свої операції з угодами фінансування під заставу цінних паперів та зі свопами повного повернення інвесторам у переддоговірній документації та у звітності,

– необхідно оприлюднювати інформацію про всі можливі ризики таких угод та отримувати письмове підтвердження від інвестора щодо усвідомлення таких ризиків.

Цей Регламент набуває чинності на 20-й день після його опублікування в «Офіційному віснику Європейського Союзу» та застосовується з 12 січня 2016 року, за винятком статей 13 і 14, які застосовуються з 13 січня 2017 року, статті 15, яка застосовується з 13 липня 2016 року, а також статті 4(1), яка застосовується після набрання чинності іншими законодавчими актами в цій сфері.

²⁵ Операції РЕПО – операції, в яких цінні папери використовуються як забезпечення (Прим. перекладача).

Директива (Євросоюз) 2015/2366 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 року про платіжні послуги на внутрішньому ринку, що вносить зміни до Директив 2002/65/ЄС, 2009/110/ЄС та 2013/36/Євросоюз і Регламенту (ЄС) № 1093/2010, а також скасовує Директиву 2007/64/ЄС²⁶

Метою цієї Директиви є підвищення конкуренції на ринку платіжних послуг ЄС, що має позитивно вплинути як на кожного окремого кінцевого користувача, так і на розвиток цього виду послуг у регіоні в цілому. Документ, зокрема, спрямований на краще регулювання нових видів платіжних послуг, що здійснюються через Інтернет та мобільні пристрої.

Директива встановлює такі заходи для підвищення рівня захисту користувачів платіжних послуг:

– держави-члени повинні забезпечити, щоб з платника не стягувалися додаткові платежі, які вже врегульовані законодавством;

– сума відповідальності користувача за втрату платіжного інструмента знижується зі 150 до 50 євро;

– вимоги до аутентифікації користувача при дистанційних транзакціях мають бути підвищені;

– надавачі платіжних послуг мають надавати відповіді на скарги користувачів упродовж 15 робочих днів;

– при операціях із платіжними картками певна сума коштів може бути заблокована лише за наявності згоди на це платника.

Окремі положення цього документу (щодо умов прозорості, інформації про користувачів та інших вимог ділової поведінки на ринку платіжних послуг) діятимуть для платіжних операцій у будь-якій валюті, включаючи навіть випадки, коли лише один із надавачів платіжної послуги знаходиться на території ЄС. Отже, це суттєво розширює відповідну сферу регулювання, порівняно з положеннями попередніх документів, що діяли лише за умов, коли всі надавачі платіжних послуг знаходилися на території

²⁶ Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market, amending Directives 2002/65/EC, 2009/110/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No 1093/2010, and repealing Directive 2007/64/EC [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015L2366>

Європейської економічної зони і трансакція здійснювалася у валюті держав – членів ЄЗ.

Директивою також запроваджуються більш ретельні процедури перевірки документів, спрямовані на посилення регулювання з боку держав та краще співробітництво між відповідними компетентними органами. Так, до компетенції кожної держави – члена ЄС відтепер належить право вимагати від учасників платіжного ринку надання регулярних звітів про свою діяльність.

Директива набирає чинності на 20-й день після її опублікування в «Офіційному віснику Європейського Союзу».

Директива (Євросоюз) 2015/2436 Європейського Парламенту та Ради від 16 грудня 2015 року про зближення законодавства держав-членів стосовно торговельних марок (оновлена версія)²⁷

Ця Директива є частиною пакету нового законодавства Європейського Союзу щодо реформування положень про торговельні марки, що був прийнятий у 2015 році. Основною метою її прийняття є зменшення розходжень у регулюванні цієї сфери в рамках ЄС.

Так, Директива передбачає уніфікацію процедури реєстрації торговельних марок на рівні ЄС, зокрема, встановлюється вимога щодо запровадження єдиного чіткого переліку позначень, за якими здійснюється реєстрація торговельних марок у державах-членах. Крім того, Директивою скасовується обов'язкова вимога щодо реєстрації торговельної марки лише у тому випадку, коли позначення можна зобразити графічно. Очікується, що скасування цієї умови додасть гнучкості у процес реєстрації торговельних марок через його спрощення.

Відповідно до цієї Директиви, національні органи з реєстрації торговельних марок мають співпрацювати як між собою, так і з Офісом ЄС з гармонізації на внутрішньому ринку з метою

²⁷ Directive (EU) 2015/2436 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2015 to approximate the laws of the Member States relating to trade marks (Recast) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015L2436&from=EN>

поширення процедури реєстрації торговельних марок на території всього Європейського Союзу.

З набранням чинності цією Директивою власники торговельних марок оплачуватимуть реєстрацію торговельної марки за кожним класом окремо замість попередньої практики, згідно з якою оплата здійснювалася одноразово за три класи. Така зміна має спричинити зменшення вартості цієї послуги з 900 євро до 850 євро у випадку реєстрації торговельної марки на товари і послуги в межах одного класу.

Ця Директива опублікована 23 грудня 2015 року в «Офіційному віснику Європейського Союзу» та набирає чинності на 20-й день після свого опублікування. Всі держави – члени ЄС мають внести відповідні зміни у національне законодавство до 14 січня 2019 року, щоб забезпечити виконання норм даної Директиви.

Директива (Євросоюз) 2016/97 Європейського Парламенту та Ради від 20 січня 2016 року про розподіл страхових ризиків (оновлена версія)²⁸

Ця Директива вносить зміни до Директиви (Євросоюз) 2002/92 Європейського Парламенту та Ради від 9 грудня 2002 року та встановлює мінімальні заходи щодо гармонізації правил роботи перестраховиків та учасників страхового ринку, які здійснюють прямий продаж страхових послуг кінцевому споживачеві.

Положення Директиви встановлюють обов'язкову вимогу щодо реєстрації всіх страхових посередників компетентними державними органами держав-членів. Крім того, при здійсненні операцій співстрахування саме на страховиків покладається обов'язок забезпечити, щоб страховий посередник відповідав вимогам реєстрації.

Відповідно до положень цієї Директиви, фізичні особи – учасники ринку співстрахування повинні мати високий рівень компетентності і постійно підвищувати свою кваліфікацію,

²⁸ Directive (EU) 2016/97 of the European Parliament and of the Council of 20 January 2016 on insurance distribution (recast) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2016.026.01.0019.01.ENG&toc=OJ:L:2016:026:TOC

враховуючи специфіку їх роботи з новими видами страхових продуктів.

Директивою також регулюється порядок розкриття інформації задля дотримання прозорості при укладанні угод страхування. Зокрема, при укладанні угод страхування встановлюється обов'язок страхових посередників надавати всю інформацію не лише про себе, а й про свої доходи і джерела оплати послуг своїх співробітників, наприклад, про наявність бонусів чи комісійної винагороди. При цьому кожна держава-член може законодавчо обмежити оплату будь-яких видів комісійної винагороди за такими угодами.

Крім того, Директивою встановлюється вимога до страховика при здійсненні угоди співстрахування повідомити клієнта про той факт, що відповідна страхова послуга є частиною іншої послуги. В такому випадку клієнт має бути проінформований про можливість придбання кожної з таких страхових послуг окремо, а також про ціни на такі послуги.

Директива опублікована 2 лютого 2016 року в «Офіційному віснику Європейського Союзу» та набирає чинності на 20-й день після свого опублікування. Всі держави – члени ЄС мають забезпечити виконання її положень учасниками страхового ринку у строк до 23 лютого 2018 року.

Директива (Євросоюз) 2016/343 Європейського Парламенту та Ради від 9 березня 2016 року про зміцнення окремих аспектів презумпції невинуватості та права бути присутнім на судовому засіданні у кримінальному процесі²⁹

Мета цієї Директиви – зміцнення права людини на справедливий судовий розгляд у кримінальному процесі через встановлення мінімальних правил щодо окремих аспектів презумпції невинуватості і права бути присутнім на судовому процесі. Відтак, положення Директиви доповнюють чинні правові норми, передбачені Конвенцією Ради Європи про захист прав

²⁹Directive (EU) 2016/343 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2016 on the strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and of the right to be present at the trial in criminal proceedings[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0343&from=EN>

людини і основоположних свобод 1950 року та Хартією основних прав Європейського Союзу 2000 року. Директива сприятиме зміцненню взаємної довіри між судовими системами держав – членів ЄС та взаємному визнанню рішень у кримінальних справах.

Згідно з положеннями Директиви держави-члени мають гарантувати, щоб підозрювані та обвинувачувані особи вважалися невинуватими, поки їх вина не буде доведена відповідно до законодавства. Директива передбачає два права, пов'язані з цим принципом – право зберігати мовчання і право не свідчити проти себе. Крім того, відповідно до положень цієї Директиви, до прийняття остаточного судового рішення тягар доведення вини покладається на сторону обвинувачення. Директивою також підтверджується право обвинувачуваного бути присутнім на судових засіданнях у ході розгляду справи.

Крім того, держави – члени ЄС повинні гарантувати, що підозрювані і обвинувачувані особи в державах-членах зможуть використати ефективні засоби правового захисту, якщо їх права відповідно до цієї Директиви порушено.

Директива набирає чинності на 20-день після її опублікування в «Офіційному віснику Європейського Союзу». Згідно з її положеннями всі держави-члени мають внести відповідні зміни до національного законодавства у строк до 1 квітня 2018 року.

Рішення (Євросоюз) 2016/344 Європейського Парламенту та Ради від 9 березня 2016 року про створення Європейської платформи для розширення співпраці з питань подолання незаконної трудової діяльності³⁰

Відповідно до положень цього Рішення Європейський Союз створює Європейську платформу, яка дозволить зробити внесок у вирішення складної проблеми тіньової зайнятості при повному дотриманні національного законодавства держав-членів.

Платформа сприятиме ефективнішому функціонуванню спільного ринку ЄС і поліпшенню умов праці, інтеграції на ринку

³⁰Decision (EU) 2016/344 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2016 on establishing a European Platform to enhance cooperation in tackling undeclared work[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016D0344&from=EN>

праці і соціальній інтеграції, у тому числі більш суворому дотриманню законодавства в цій сфері. Метою запровадження такої платформи є зменшення обсягів незаконної трудової діяльності на території ЄС, а також (на противагу) поява нових, легальних робочих місць. Функціонування такої платформи дозволить уникнути зниження рівня безпеки праці на робочому місці шляхом:

(а) зміцнення співробітництва між відповідними органами держав-членів та іншими суб'єктами в цілях більш ефективної боротьби з незаконною трудовою діяльністю у різних її формах, а також із фіктивною самозайнятістю;

(б) збільшення потенціалу компетентних національних органів та інших організацій держав-членів у боротьбі з виникненням незареєстрованих робочих місць, включаючи транскордонні аспекти цього явища;

(с) підвищення поінформованості громадськості про проблеми, пов'язані з наявністю незареєстрованих робочих місць, а також про нагальну необхідність вжиття відповідних заходів у цій сфері.

Цим Рішенням встановлюється також обов'язок кожної держави-члена призначити свого представника для голосування в рамках роботи платформи. Такі представники збиратимуться не менше одного разу на півріччя.

Рішення набирає чинності на 20-й день після його опублікування в «Офіційному віснику Європейського Союзу». До 13 березня 2020 року Європейська Комісія має надати повний звіт про результати діяльності платформи, у якому має бути детально проаналізовано і визначено, наскільки існування такої платформи є результативним у цілому.

ІІІ. ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЗА СКАРГАМИ ПРОТИ УКРАЇНИ

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «МАМЧУР проти України» від 16 липня 2015 року (Остаточне рішення від 16 жовтня 2015 р., заява № 10383/09)³¹

Заява про порушення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема:

ст. 6 (1) «Право на справедливий суд»;

ст. 8 «Право на повагу до приватного і сімейного життя»;

ст. 14 «Заборона дискримінації».

Обставини справи

Заявником у справі є гр. України О. Є. Мамчур, 1954 р. н., який проживає в м. Чернігів.

У жовтні 2005 р. дружина заявника у зв'язку із захворюванням на рак переїхала до квартири своєї матері, гр. В. К., забравши із собою спільну із заявником дочку, гр. А. М. Після смерті дружини заявника 16 червня 2006 р. гр. В. К. разом із гр. А. М. переїхали до с. Андріївка Чернігівської області, не повідомивши про це заявника.

22 грудня 2006 р. Деснянська районна у місті Чернігові рада (далі – районна рада) у відповідь на заяву гр. В. К. прийняла рішення призначити її опікуном гр. А. М. на тій підставі, що мати дитини померла та її батько – інвалід II групи – не може займатися вихованням дитини за станом здоров'я. Районна рада повідомила заявника про це рішення листом від 24 лютого 2007 р.

Заявник неодноразово звертався до органів міліції, прокуратури, місцевих органів опіки та піклування, а також неурядових організацій із проханням допомогти йому повернути свою дитину. У відповідь йому рекомендували звернутися до суду.

³¹ Judgment of the European Court of Human Rights in CASE OF MAMCHUR v. UKRAINE of 16 July 2015 (Final 16/10/2015, Application no. 10383/09) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-156388>

У лютому 2007 р. заявник звернувся до Деснянського районного суду м. Чернігова (далі – районний суд) із позовом щодо повернення його дочки, який було залишено без розгляду.

У вересні 2007 р. заявник подав новий позов щодо негайного повернення його дочки до районного суду, який на своєму засіданні 8 лютого 2008 р. ухвалив рішення щодо відхилення позову заявника.

Заявник оскаржив рішення районного суду до апеляційного суду Чернігівської області (далі – апеляційний суд), який відхилив його скаргу, а також до Верховного Суду України (далі – ВСУ), який відмовив у відкритті провадження за касаційною скаргою заявника.

1 квітня 2008 р. заявник звернувся до районного суду із окремою позовною заявою, вимагаючи скасування рішення про встановлення опіки, у задоволенні якого суд також відмовив. Заявник оскаржував це рішення до апеляційного суду, який відхилив апеляційну скаргу, а також до ВСУ, який також відмовив заявнику у відкритті провадження за касаційною скаргою.

Після завершення обох зазначених вище судових проваджень заявник продовжував звертатися до різних органів влади зі скаргами на відсутність у нього можливості спілкуватися із дитиною, але безуспішно.

7 лютого 2009 р. заявник звернувся до Європейського Суду з прав людини щодо захисту своїх прав, передбачених ст. 6 (1) Конвенції з огляду на те, що суди, які розглядали його справу, діяли упереджено, не застосували відповідне законодавство, несправедливо обмежили його процесуальні права та їх рішення були несправедливими, дискримінаційними та необґрунтованими; Він також скаржився на порушення його батьківських прав, передбачених положеннями ст. 8 Конвенції, зокрема, права на опіку над дитиною та безперешкодне спілкування з нею, а також права на виховання дитини. Крім того, заявник звертався за захистом своїх прав, наданих йому положеннями ст. 14 Конвенції з огляду на те, що він зазнав дискримінації через його стать та інвалідність.

Рішення Суду

Суд одностайно визнав скарги заявника щодо порушення положень ст. 8 Конвенції окремо, а також у поєднанні зі ст. 14 Конвенції, а також щодо порушення положень ст. 6 (1) Конвенції на несправедливість проваджень у судах прийнятними, з огляду на невжиття національними органами влади жодних заходів для забезпечення заявникові доступу до його дитини та його можливості взяти участь у її вихованні, а також невинуватого встановлення опіки над дитиною заявника, відхиливши решту скарг заявника як необґрунтовані.

Суд також зобов'язав Україну виплатити заявнику впродовж трьох місяців із дати набуття цим Рішенням статусу остаточного 15 тис. євро компенсації моральної шкоди, а також 4 тис. євро відшкодування судових та інших витрат.

Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «КАРПЮК ТА ІНШІ проти України» від 6 жовтня 2015 року (Остаточне рішення від 6 січня 2016 р., заяви № 30582/04 і № 32152/04)³²

Заява про порушення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема:

- ст. 3 «Заборона катувань»;*
- ст. 6 (1), (2) і (3) (с) і (d) «Право на справедливий суд»;*
- ст. 10 «Свобода вираження поглядів»;*
- ст. 11 «Свобода зібрань та об'єднання»;*
- ст. 13 «Право на ефективний засіб юридичного захисту».*

Обставини справи

Заявниками у справі є:

- гр. М. А. Карпюк, 1964 р. н. (далі – перший заявник);
- гр. М. П. Ляхович, 1976 р. н. (далі – другий заявник);
- гр. І. П. Мазур, 1973 р. н. (далі – третій заявник);
- гр. С. В. Галчик, 1982 р. н. (далі – четвертий заявник);

³² Judgment of the European Court of Human Rights in CASE OF KARPYUK AND OTHERS v. UKRAINE of 6 October 2015 (Final 06/01/2016, Applications no. 30582/04 and 32152/04) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157510>

- гр. О. А. Бурячок, 1979 р. н. (далі – п'ятий заявник);
- гр. А. В. Косенко, 1980 р. н., який помер в 2009 р. (далі – шостий заявник);
- гр. Г. П. Ляхович, 1982 р. н. (далі – сьомий заявник).

За словами заявників, у 2001 р. перші двоє з них були лідерами, четвертий, п'ятий і сьомий – членами, а шостий – прихильником націоналістичної партії «Українська Національна Асамблея» (далі – УНА). На той час УНА була пов'язана з незареєстрованою організацією, відомою як Українська національна організація солідарності або Українська національна самооборона (далі – УНСО).

9 березня 2001 р. близько 8.00 год. ранку заявники та інші прихильники УНА і УНСО взяли участь у політичному мітингу біля пам'ятника Т. Г. Шевченку в Києві, анонсованому опозиційними силами 8 березня 2001 р. Як пізніше встановили національні суди, організатори заходу не повідомили заздалегідь у встановленому порядку відповідні органи влади про проведення мітингу.

До прибуття протестуючих працівники міліції та спецпідрозділів МВС (далі – міліція) оточили пам'ятник з метою надати можливість президенту Кучмі та іншим високопосадовцям покласти квіти до пам'ятника, і впродовж певного часу не дозволяли учасникам мітингу до нього наблизитися. Як встановили національні суди, протестуючі зробили спробу прорватися через оточення. Працівники міліції рушили на протестуючих, намагаючись їх контролювати, а також розігнати натовп. Сторони у справі не надали жодної інформації щодо того, чи давали працівники міліції явні вказівки учасникам мітингу розійтися, а також не заперечували той факт, що між працівниками міліції і протестуючими виникли сутички, в результаті яких кілька працівників міліції отримали поранення. У ході зазначених подій кілька протестуючих були арештовані. Близько 14.00 год. того ж дня колона демонстрантів, включаючи заявників, прийшла до будівлі МВС України, вимагаючи звільнення заарештованих. Демонстранти розібрали дерев'яний паркан поблизу, закидали будівлю яйцями, після чого пішли.

Близько 15.00 год. того ж дня група демонстрантів, включаючи заявників, прийшла на вул. Банкову, де вступила у

конфлікт із працівниками міліції, які оточили вулицю, блокуючи доступ до розташованої там будівлі Адміністрації Президента України. У працівників міліції кидали каміння і пляшки з коктейлем Молотова, а також елементи металевої вуличної огорожі, внаслідок чого 49 працівників міліції отримали поранення.

За інформацією національних судів, перші троє заявників відігравали провідну роль в організації і заохоченні нападів на працівників міліції біля пам'ятника Т. Г. Шевченку та на вул. Банковій; четвертий, п'ятий, шостий і сьомий брали участь у нападах на працівників міліції на вул. Банковій. За словами самих заявників, вони брали участь у демонстрації, але поводитися мирно.

У різні дні в період між 9 і 14 березня 2001 р. шістьох заявників було заарештовано та взято під варту до проведення розслідування і судового розгляду. 16 березня 2001 р. було заарештовано, а 19 березня 2001 р. звільнено під підписку про невиїзд сьомого заявника. Заявників звинувачували в організації масових заворушень та участі в них. За наявною інформацією, жоден із заявників не був затриманий на місці подій 9 березня 2001 р.

1 жовтня 2001 р. справу заявників та інших обвинувачених було передано до Голосіївського районного суду Києва (далі – районний суд) для розгляду колегією суддів під головуванням судді В. У ході судового розгляду і подальшого розгляду в Київському апеляційному суді тринадцять обвинувачених, у тому числі шістьох заявників, тримали у залізній клітці.

За даними Уряду, між 18 грудня 2001 р. і 14 березня 2002 р. головуючий суддя десять разів виносив попередження другому заявнику в зв'язку з його поведінкою в залі суду.

16 травня 2002 р. та 19 червня 2002 р. підсудні заявляли відвід судді В. на тій підставі, що він нібито забороняв захиснику ставити певні питання потерпілим і свідкам. Двоє інших суддів відхилили відвід, заявивши, що заборонені питання не стосувалися розглядуваної справи, повторювалися або були навідними.

19 червня 2002 р. суд встановив, що другий заявник поведився неналежним чином і прийняв рішення видалити його із залу суду.

За словами другого заявника, на підставі цього рішення він також був відсторонений від участі у засіданнях, що відбулися 20 і 21 червня 2002 р.

20 червня 2002 р. адвокат заявників гр. Я. зробив безуспішну спробу заявити відвід судді В. на тій підставі, що він нібито забороняв ставити певні запитання свідкам, відхиляв інші фактичні запити захисту у справі, а також зустрічався із прокурорами у нарадчій кімнаті. Сторони у справі не надали жодних подробиць щодо характеру і обставин заявлених зустрічей.

8 липня 2002 р. свідок гр. І. Тр. надіслав до суду лист, у якому стверджував, що свідчення, надані ним у ході попереднього слідства, були неправдивими, оскільки були надані ним під тиском з боку органів влади. Він запропонував допитати його в ході судового розгляду, повідомивши, що він перебуває у Херсонському слідчому ізоляторі. Суд не взяв до уваги зазначений лист, оскільки підпис свідка не був належним чином завірений.

24 липня 2002 р. і 15 серпня 2002 р. адвокати гр. Ніколенко та гр. Я. безуспішно намагалися заявити відвід судді В. та інших суддів на тій підставі, що у своїх зауваженнях останні ображали шостого заявника, а також зверталися, зокрема, з проханням щодо скасування рішення про тримання заявників у металевій клітці.

У ході судового розгляду шостий заявник частково визнав свою вину; інші заявники себе винними не визнали. Вони стверджували, що були на місці подій і брали участь у мирній політичній акції та не здійснювали жодних актів насильства.

Згідно з рішенням суду першої інстанції, в ході судового розгляду суд зачитав свідчення кількох осіб, надані в ході досудового розслідування.

Зокрема, щодо подій 9 березня 2001 р. гр. І. Тр. засвідчив, що 27 лютого 2001 р. лідер УНА гр. А. Ш. запропонував йому грошову винагороду за участь у подіях 9 березня 2001 р. Гр. О. Дм. свідчив, що, коли президент Кучма прибув до пам'ятника Т. Г. Шевченку, колона протестуючих УНА і УНСО рушила до міліцейського оточення і намагалася прорватися, відсунувши вуличні бар'єри, що відокремлювали натовп від працівників міліції. Один із учасників протесту, гр. Р. Тк., також

засвідчив, що бачив, як натовп кидав вуличні загородження, камені, дошки та інші предмети у працівників міліції під час подій на вул. Банковій.

Щодо другого заявника, гр. М. Ш. засвідчив, що демонстранти, зокрема другий заявник, біля пам'ятника Т. Г. Шевченку напали на працівників міліції (одним із яких був гр. М. Ш.), і побили їх. Інший свідок – гр. С. Ко. – повідомив, що другий заявник був організатором і активним учасником масових заворушень біля пам'ятника Т. Г. Шевченку та на вул. Банковій. Ще один свідок – гр. В. Ду. – повідомив також, що другий заявник сформував колону із членів УНА біля пам'ятника Т. Г. Шевченку, повівши її на працівників міліції.

Щодо третього заявника, свідок гр. Р. Пі. повідомив, що лідер УНА А. Ш. і третій заявник давали вказівки колоні УНА і УНСО зробити спробу прорватися через міліцейське оточення біля пам'ятника Т. Г. Шевченку і на вул. Банковій. Він також бачив, як люди з натовпу били співробітника міліції, який лежав на землі, а на вул. Банковій члени УНСО кидали каміння, яйця та вуличні загородження у працівників міліції. Гр. Д. До., гр. В. Ма. та гр. М. Пе., крім того, засвідчили, що учасники мітингу отримали фінансову винагороду за участь у заході, а також що третій заявник вишикував членів УНСО в колону на вул. Банковій, викрикував провокаційні гасла і весь час перебував в авангарді колони.

Щодо четвертого заявника, гр. І. Гл. засвідчив, що був атакований четвертим заявником, озброєним палицею і щитом, коли стояв у міліцейському оточенні на вул. Банковій.

Згідно з рішенням суду першої інстанції, в ході розгляду справи було опитано понад шістьдесят потерпілих, а саме, працівників міліції. Зокрема, гр. С. Сі. упізнав у другому заявнику людину, яка віддавала команди демонстрантам і знаходилася в авангарді демонстрантів під час подій на вул. Банковій. Як мінімум троє працівників міліції упізнали першого заявника, двоє впізнали третього заявника, троє впізнали четвертого заявника, двоє впізнали п'ятого заявника, і один упізнав у шостому і сьомому заявниках осіб, які напали на працівників міліції на вул. Банковій. У ході судового розгляду суд першої інстанції також опитав понад тридцять інших очевидців і свідків, які

впізнали підсудних на відеозаписах подій або дали інші свідчення щодо поведінки підсудних у ході зазначених подій.

25 грудня 2002 р. районний суд визнав заявників винними у скоєнні злочинів, передбачених положеннями ст. 71 Кримінального кодексу України, зокрема, перший і третій заявники – організація масових заворушень і активна участь у них; другий заявник – організація масових заворушень; четвертий, п'ятий, шостий і сьомий заявники – активна участь у масових заворушеннях. У результаті зазначених подій було засуджено також одинадцять інших осіб.

Заявники отримали такі строки ув'язнення:

- перший заявник – чотири роки і шість місяців,
- другий заявник – п'ять років,
- третій і четвертий заявники – чотири роки,
- п'ятий заявник – три роки,
- шостий заявник – два роки ув'язнення.

Сьомого заявника було засуджено до двох років ув'язнення з відстрочкою на два роки умовно.

11 серпня 2004 р. (заява № 30582/04) і 20 серпня 2004 р. (заява № 32152/04) заявники звернулися до Європейського Суду з прав людини за захистом своїх прав, передбачених положеннями ст. 3 Конвенції з огляду на тримання їх у металевій клітці під час судового розгляду, неналежні умови тримання в СІЗО та неналежне лікування від туберкульозу, надане другому заявнику. Крім того, заявники скаржилися на порушення положень:

– ст. 6 та 13 Конвенції з огляду на відсутність справедливого судового розгляду в їхніх справах, можливості у адвокатів для допиту свідків, а також незабезпечення ефективного засобу юридичного захисту;

– ст. 10 і 11 Конвенції з огляду на те, що їх засудження за масові заворушення у зв'язку з подіями 9 березня 2001 р. в Києві є порушенням їх права на свободу вираження поглядів і свободу мирних зібрань.

Рішення Суду

Суд одностайно визнав:

– порушення положень ст. 6 (1) і (3)(d) Конвенції щодо другого та третього заявників у зв'язку з неявкою свідків;

– порушення положень ст. 11 Конвенції щодо перших трьох заявників; відсутність порушення положень ст. 11 Конвенції щодо четвертого, п'ятого, шостого та сьомого заявників;

– відсутність порушення положень ст. 6 (1) і (3) (c) і (d) Конвенції у зв'язку з видаленням другого заявника із залу суду;

– відсутність порушення положень ст. 6 (1) і (3) (c) Конвенції у зв'язку з призначенням 2 вересня 2002 р. безоплатного адвоката для першого заявника,

відхиливши решту скарг заявників.

Крім того, Суд також зобов'язав Україну виплатити упродовж трьох місяців з дати набуття цим Рішенням статусу остаточного компенсацію моральної шкоди:

– першому заявнику – 3 тис. євро,

– другому заявнику – 4 тис. євро,

– третьому заявнику – 4 тис. євро,

відхиливши вимоги решти заявників щодо компенсації судових та інших витрат.

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «БЕЛОЗОРОВ проти Росії та України» від 15 жовтня 2015 року (Остаточне рішення від 15 січня 2016 року, заява № 43611/02)³³

Заява про порушення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема:

ст. 5 (1), (3) і (4) «Право на свободу та особисту недоторканність»;

ст. 8 «Право на повагу до особистого і сімейного життя».

³³ Judgment of the European Court of Human Rights in CASE OF BELOZOROV v. RUSSIA AND UKRAINE of 15 October 2015 (Final 15/01/2016, Application no. 43611/02) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157695>

Обставини справи

Заявником у справі є гр. О. Белозоров, 1967 р. н., який проживає в м. Феодосія (АР Крим).

20 вересня 2000 р. Прокуратура Північно-західного адміністративного округу м. Москва (далі – Прокуратура) порушила кримінальне провадження за фактом убивства бізнесмена. Заявника, наказом від 30 жовтня 2000 р., було викликано як свідка. Проте заявник заперечує отримання повісток, адже вони були відправлені на адресу його сестри у Москві.

Для здійснення оперативного переслідування було направлено двох працівників поліції – оф. Ті. та гр. Го. Спільно з українськими органами влади було проведено обшук помешкання заявника у м. Феодосія. Припускається, що підполковник Мір., голова Департаменту карного розшуку МВС України в м. Феодосія, доручив своєму підлеглому, оф. Ков., допомагати у проведенні слідчих дій оф. Ті. та Го. Чіткі обов'язки оф. Ков. невідомі.

3 листопада 2000 р. заявника заарештували та провели обшук в його помешканні у присутності матері та свідків – сусідів гр. К. М. та гр. П. Н. Протокол обшуку та затримання був складений оф. Ков., того ж дня копію вручено заявникові.

Наступного дня заявник був доправлений літаком до Москви (про що свідчать копії авіаквитків від 4 листопада 2000 р. на ім'я заявника і двох працівників поліції – Ті. та Го. із зазначенням місць), де вищезазначені працівники поліції висунули йому звинувачення у вбивстві.

За інформацією Уряду РФ, заявник був відпущений українською міліцією незадовго після обшуку і сам придбав квиток до Москви наступного дня. Про це стало відомо оф. Ті. та Го., які придбали квитки на той же рейс і після прильоту заарештували заявника.

Своя версія подій українською стороною не надана.

Після подій 3 та 4 листопада 2000 р. батьки заявника подавали численні скарги на дії працівників українських правоохоронних органів та зверталися до МЗС щодо репатріації заявника. Зокрема 25 листопада 2000 р. вони заявили про зловживання службовими

повноваженнями та незаконність обшуку й арешту заявника до прокуратури м. Феодосія.

8 грудня 2000 р. було порушено адміністративне провадження проти уповноважених осіб та визнано порушення ст. 177 Кримінального процесуального кодексу України та ст. 80 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 р. (далі – Мінська конвенція) з боку підполковника Мір.

9 грудня 2000 р. підполковник Мір. видав наказ № 478, у якому оголосив догану оф. Ков. за перевищення службових повноважень під час допомоги органам влади іншої держави. У наступному наказі за № 501 він уточнив попередні інструкції, надані оф. Ков. щодо виявлення місцезнаходження заявника.

22 січня 2001 р. у листі до батька заявника Генеральна прокуратура України повідомила про запит на правову допомогу, направлений російській стороні, а також про те, що скарга на неправомірні дії українського міліціонера була направлена до прокуратури на подальше розслідування.

23 квітня 2001 р. прокуратура м. Феодосія у відповідь на скаргу заявника повідомила, що російські правоохоронні органи ніколи офіційно не просили українську сторону про розслідування у справі заявника.

У листі від 7 лютого 2002 р. Генеральна прокуратура України повідомила про рішення провести адміністративне розслідування щодо працівників українських правоохоронних органів, які перебували під час обшуку разом з російськими, за фактом порушення Мінської конвенції.

У липні 2002 р. мати заявника подала скаргу в Міський суд м. Феодосія щодо подій 3 листопада 2000 р. 19 серпня 2004 р. скарга була направлена до прокуратури м. Феодосія, як пояснено в листі до матері, на розгляд. 29 листопада 2004 р. батьки заявника звернулися з такою ж скаргою до Апеляційного суду АР Крим, де їм було пояснено, що 6 квітня 2001 р. за фактом подій 3 листопада 2000 р. вже було відмовлено у порушенні кримінального провадження. Факт отримання копії даного рішення батьками залишається невизначеним.

6 грудня 2000 р. заявник звернувся зі скаргою на неправомірний арешт до Генеральної прокуратури РФ.

22 грудня 2000 р. оф. Ті. та оф. Го. на допиті свідчили про наступне: 1 листопада 2000 р. Північно-західний адміністративний округ м. Москва видав міжнародний запит на обшук та арешт заявника. Після прибуття до Феодосії оф. Ті. та Го. зв'язалися із Департаментом карного розшуку МВС України в м. Феодосія і попросили колег бути присутніми при проведенні слідчих дій в межах запиту. Обшук, після якого заявника доправили на допит до Департаменту внутрішніх справ м. Феодосія, проводився працівниками українських правоохоронних органів. За словами працівника української міліції, під час допиту заявник відмовився робити будь-які заяви і був відпущений. Наступного дня невизначена особа повідомила оф. Ті. і Го. про придбання заявником квитка на літак, а також номер рейсу та місце, після чого вони купили квитки якнайближче до заявника, щоб мати змогу стежити за ним. Після прибуття до Москви оф. Ті. та Го. арештували заявника і доправили його до відділка поліції Південно-західного адміністративного округу м. Москви для проведення слідчих дій.

26 грудня 2000 р. рішенням слідчого прокуратури скарги заявника було відхилено.

28 грудня 2000 р. на допиті заявник свідчив про наступне: після обшуку та арешту заявника доправили до відділка міліції, де йому не було надано документів, на основі яких здійснено арешт і відмовлено в праві на телефонний дзвінок; після цього працівниками російської поліції заявника було доставлено до готелю «Моряк», а потім до офісу, що належить міліції, де його було прикуто наручниками до батареї. Вранці поліцейські з Москви поїхали в аеропорт разом із заявником, попередньо забравши у паспортному столі ідентифікаційний код заявника; там вони купили квиток на рейс 200 на ім'я заявника; під час проходження митного контролю наручники були зняті; після прибуття до Москви заявник разом із поліцейськими вийшли через спеціальний вихід, без проходження митного контролю, і на автомобілі поїхали до відділка поліції.

Рішенням від 2 вересня 2002 р. Хорошевський районний суд м. Москви, серед іншого посилаючись на Мінську конвенцію,

підтвердив рішення прокурора не порушувати кримінального провадження з фактом неправомірного арешту, обшуку та тримання заявника під вартою. Зазначене рішення було скасовано Московським міським судом 31 жовтня 2002 р., оскільки було ухвалено неповноважним судом.

Справу було передано на повторний розгляд до першої інстанції. 27 листопада 2002 р. Хорошевський районний суд м. Москва відхилив апеляцію заявника, 9 січня 2003 р. Московський міський суд її прийняв.

Виявилось, що пізніше заявник намагався ініціювати судові розгляди щодо тих самих питань в національних судах. Рішенням від 18 липня 2003 р. Хорошевський районний суд м. Москва відхилив ці аргументи, постановивши, зокрема, посилаючись на свідчення працівників поліції, кримінально-процесуальний кодекс РСФСР та положення Мінської конвенції, затримання та обшук помешкання заявника проводилися правомірно та належним чином. Що стосується подій, які мали місце на території України, лише компетентні органи України могли порушити кримінальне провадження, а процесуальні дії повинні здійснюватися за запитом, направленим українській стороні. Такого запиту направлено не було і як впливає із листа прокурора м. Феодосія, у проханні порушити кримінальне провадження було відмовлено.

Заявник засвідчив, що отримав лише копію рішення від 28 липня 2003 р., та 30 липня 2003 р. намагався його оскаржити. Однак його прохання про перегляд строків для подання апеляції, подане 31 жовтня 2003 р. до Хорошевського районного суду м. Москва, було відхилене через його нездатність пояснити порушення десятиденного терміну на оскарження рішення суду. Московський міський суд залишив рішення в силі.

Після того, як 13 березня 2006 р. суд передав справу Уряду РФ, працівники поліції оф. Ті. та Го. написали пояснювальні записки щодо подій 3 та 4 листопада 2000 р., у яких повторили свої попередні свідчення. Як зазначено у протоколі арешту, близько 21.00 год. 4 листопада 2000 р. заявник був затриманий за підозрою у вбивстві слідчим прокуратури м. Москва; у протоколі також зазначено, що заявник мав статус підозрюваного та був ознайомлений зі своїми правами.

Виявилося, що перше рішення про затримання було винесене районним прокурором м. Москви 7 листопада 2000 р. У рішенні зазначалося, що заявник був затриманий з огляду на висунуті йому обвинувачення, а також на ризики, пов'язані з його перебуванням на волі, однак у ньому не було визначено ані термінів затримання, ані підстав для затримання заявника на території України.

Тримання заявника під вартою було продовжено наказами Прокурора від 7 грудня 2000 р. (до 2 лютого 2001 р.) та від 23 січня 2001 р. (до 19 березня 2001 р.). У зазначених документах містилося пояснення вже досягнутих у ході розслідування результатів, а також обґрунтування необхідних процесуальних дій.

22 березня 2001 р. розслідування було завершено і справа передана для розгляду по суті. Не було виявлено жодних процедурних розпоряджень щодо перебування заявника під вартою з 19 березня 2001 р. до 4 квітня 2001 р.

4 квітня 2001 р. Московський міський суд провів попереднє слухання у справі заявника і продовжив термін його перебування під вартою на невизначений час. Після цього суд неодноразово продовжував термін перебування заявника під вартою, зокрема до 24 липня 2001 р., 2 серпня 2001 р., 4 вересня 2001 р., 17 грудня 2001 р., а також 1 липня 2002 р. без встановлення часових меж його перебування під вартою, посилаючись на звинувачення, пред'явлені заявнику, а також на той факт, що кримінальне провадження не було завершено.

Скарги заявника на продовження терміну утримання під вартою 2 та 22 липня 2002 р. були відхилені Верховним Судом. Перед цим жодних скарг не було.

Заявник свідчить, що ні він, ні його адвокат не були запрошені на слухання у справі 1 липня 2002 р., а також 22 жовтня 2002 р. Однак Уряд стверджує, що адвокату заявника було повідомлено про слухання 15 жовтня 2002 р., і що суду не було надано пояснень відсутності адвоката заявника, а також не було направлено прохань щодо перенесення слухання.

Суд продовжував утримання заявника під вартою 16 вересня 2002 та 16 грудня 2002 р. За свідченнями заявника, він оскаржував ці рішення відповідно 17 вересня 2002 р. та 17 грудня 2002 р., але відповіді не отримував.

Уряд свідчить, що апеляційні заяви заявника на рішення 16 вересня 2002 р. були подані 30 грудня 2002 р. і 22 січня 2003 р., а на рішення від 16 грудня 2002 р. – 13 січня 2003 р. Уряд не зміг пояснити чому суд не розглянув дані заяви.

Після передачі справи на розгляд, слухання неодноразово переносилося через неявку адвокатів когось із обвинувачених або деяких свідків.

Після того як рішенням від 8 жовтня 2001 р. дату слухання було визначено на 30 листопада 2001 р., слухання проводилися регулярно аж до 17 грудня 2001 р., коли слухання було перенесено за відсутністю свідка та за необхідності судово-психіатричної експертизи заявника, що була проведена 4 квітня 2002 р.

У липні 2002 р. справу було передано судді 3. Розгляд справи знову був перенесений на 17 жовтня 2002 р. через неявку свідка.

30 січня 2003 р. Московський міський суд визнав заявника винним у змові з метою вбивства і призначив йому покарання у вигляді восьми років і шести місяців позбавлення волі. Суд не розглядав питання правомірності арешту заявника та тримання його під вартою до його приїзду до Москви 4 листопада 2000 р.

27 листопада 2003 р. Верховний суд Росії залишив у силі рішення по апеляції.

Заявник звернувся до Європейського Суду з прав людини щодо захисту своїх прав, передбачених ст. 5 (1), (3) і (4) Конвенції з огляду на умови арешту, тримання під вартою та примусового перевезення до Москви, та ст. 8 з огляду на неправомірні дії властей РФ, стверджуючи, що обшук його помешкання був неправомірним та свавільним.

Рішення Суду

Суд одностайно відхилив попередні заперечення представників української сторони і вважає, що, беручи до уваги події 3 та 4 листопада 2000 р., заявник підпадає під юрисдикцію України.

Суд визнав порушення ст.5 (1) Конвенції з огляду на арешт заявника у Феодосії, його тримання під вартою та примусове перевезення до Москви; порушення ст. 5 (3) Конвенції Російською Федерацією, зважаючи на постійне продовження терміну тримання

заявника під вартою у ході досудового розслідування; порушення ст. 5 (4) Конвенції Російською Федерацією з огляду на те, що заявник мав змогу відвідати не всі слухання у його справі, а його апеляційні скарги розглядалися із запізненням або не розглядалися зовсім; порушення ст.8, беручи до уваги обшук помешкання заявника у Феодосії.

Суд зобов'язав Україну виплатити заявнику 12,5 тис. євро компенсації моральної шкоди упродовж трьох місяців з дати набуття цим Рішенням статусу остаточного.

Суд зобов'язав Російську Федерацію виплатити заявнику 5 тис. євро компенсації моральної шкоди упродовж трьох місяців з дати набуття цим Рішенням статусу остаточного.

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «САВІНОВ проти України» від 22 жовтня 2015 року (заява № 5212/13)³⁴

Заява про порушення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема:

ст. 3 «Заборона катування»;

ст. 13 «Право на ефективний засіб юридичного захисту».

Обставини справи

Заявником у справі є громадянин України Е. В. Савінов, 1970 р. н., який у червні 2013 р. після звільнення з-під варти переїхав до міста Іллічівськ. Про своє місцеперебування на момент розгляду справи заявник не повідомив.

21 серпня 2006 р. Іллічівський міський суд умовно засудив заявника до двох років позбавлення волі за злочини, пов'язані з наркотиками. Цього ж дня суд залишив заявника під вартою, оскільки останній також підозрювався у скоєнні крадіжки.

29 травня 2007 р. Іллічівський міський суд засудив заявника до одного року позбавлення волі за крадіжку.

³⁴ Judgment of the European Court of Human Rights in CASE OF SAVINOV v. UKRAINE of 22 October 2015 (Application no. 5212/13) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157968>

25 червня 2008 р. той самий суд визнав заявника винним у заподіянні тяжкої шкоди здоров'ю і засудив його до позбавлення волі строком на вісім з половиною років. Загальний строк позбавлення волі складав дев'ять років.

1996 р. у заявника був позитивний результат на вірус імунодефіциту людини (далі – ВІЛ). У період 18-22 вересня 2003 р. заявник провів у лікарні у відділі інфекційних захворювань (діагноз не вказаний), коли він перебував на волі.

30 грудня 2006 р. заявник був заарештований і розміщений в ізоляторі тимчасового тримання Іллічівського міського відділу Головного управління Міністерства внутрішніх справ України в Одеській області. Уряд України заявив, що було неможливо встановити точний період перебування заявника в цій інституції, оскільки всі відповідні документи були знищені.

З 15 січня 2007 р. по 25 грудня 2008 р. та 10 березня по 4 травня 2009 р. перебував в Ізмаїльському слідчому ізоляторі (далі – СІЗО).

За даними уряду, 15 січня 2007 р. заявник був оглянутий та було встановлено «практично здоровий». Під час перебування у СІЗО заявник пройшов обстеження та отримав медичну допомогу наступним чином: у 2007 і 2008 рр. заявник пройшов рентгенографію грудної клітки (легенів і серця –патології не виявлено) і мав один аналіз крові (RW, негативний). У липні і листопаді 2008 р. він був також оглянутий фельдшером та був поставлений діагноз простатиту. Заявнику був призначений препарат.

З 26 грудня 2008 р. по 10 березня 2009 р., 5 травня 2009 р. – 5 вересня 2012 р. заявник відбував покарання в Одеській виправної колонії № 14.

У Одеській виправної колонії № 14 заявник отримав наступне лікування: у березні 2009 р. був оглянутий та встановлено, що він «практично здоровий»; у грудні 2009 р. була вірусна респіраторна інфекція; у січні-вересні 2011 р. був оглянутий лікарем загальної практики. На більш пізньому етапі заявнику був поставлений діагноз тромбофлебіт і призначене лікування. У 2011 та 2012 рр. рентгеном не виявлено патології.

З 23 листопада по 3 грудня 2011 р. заявник перебував у медичній палаті з діагнозом тромбофлебіту. У листопаді 2011 р. керівництво Одеської виправної колонії зробив запитав щодо аналізу на ВІЛ-статус заявника в Одеській обласній державній санітарно-епідеміологічній службі. 23 листопада 2011 р. була отримана відповідь, згідно якої заявнику була поставлено діагноз ВІЛ-позитивний в 1996 р.

4 травня 2012 р. заявнику лікарем загальної практики був поставлений діагноз ВІЛ-позитивний.

У липні-серпні 2012 р. заявник здавав численні аналізи крові, включаючи лімфоцитів CD4 з результатом 74 клітин. 12 серпня 2012 р. заявнику було поставлено діагноз ВІЛ-позитивних у клінічній стадії 4, з туберкульозом лімфатичних вузлів і орофарингеальним кандидозом. Також, було відзначено, що заявник перебував у критичному стані. 30 серпня 2012 р. заявнику було призначено протитуберкульозне лікування.

Між 7 вересня та 12 жовтня 2012 р. заявник перебував у інфекційному відділенні міжобласної багатoproфільної лікарні при Даріївській виправній колонії № 10 Херсонської області.

Заявник робив численні аналізи крові і сечі, рентген та інші тести, необхідні для діагностики та лікування туберкульозу. Він також мав рівень CD4 + клітин, з результатом 98 клітин. Заявник був оглянутий лікарями та йому було призначено лікування. При виписці з відділення заявнику був поставлений діагноз ВІЛ клінічної стадії 4, туберкульоз лімфатичних вузлів, кандидоз, leucopenia, втрата ваги (8%), хронічний гепатит та хронічний панкреатит. Було рекомендовано, щоб він проконсультувався з фахівцем з інфекційних захворювань для приписання антиретровірусної терапії (далі – АРТ).

12 жовтня 2012 р. заявник прибув до міжобласної спеціалізованої туберкульозної лікарні при Голопристанській виправній колонії № 7. Йому був поставлений діагноз туберкульозу периферичних лімфатичних вузлів, вага дефіциту в 8%, анемії, лейкопенії, хронічного гепатиту у стадії нестійкої ремісії та хронічного панкреатиту в стадії ремісії. Заявник пройшов різні обстеження і призначене лікування, зокрема, з туберкульозу.

26 жовтня 2012 р. заявник був оглянутий інфекціоністом та підтвердив діагноз ВІЛ у клінічній стадії 4 і туберкульоз периферичних лімфатичних вузлів. У листопаді-грудні 2012 р. заявник був оглянутий хірургом, був поставлений діагноз синдрому після тромбофлебиту обох ніг з набряком-виразкової форми, йому було призначено лікування. Заявнику робили подальші аналізи та діагностику в період з листопада 2012 р. по січень 2013 р. заявник мав клітини CD4 на 21 листопада 2012 р. (44 клітин, або 18,4%).

За даними уряду, 17 грудня 2012 р. заявник був оглянутий фахівцем з інфекційних захворювань і просив ART, проте, надати ART не було можливості через відсутність доступних ліків. Керівник Голопристанської виправної колонії № 7 клопотав спеціалізований громадський медичний заклад по профілактиці і лікуванню (м. Одеса) щодо забезпечення необхідним ART лікуванням СНІДу. У листі від 15 січня 2013 р. це прохання було відхилене на підставі, що воно передбачалося для в'язниці, для забезпечення таким препаратом засуджених. Також, було сказано, що заявник отримає необхідну медичну допомогу після звільнення.

У матеріалах справи вказано, що ліки для антиретровірусної терапії заявника зрештою були надані НПО в кількості, що дозволяє лікування до лютого 2013 р. Згодом, заявник продовжував отримувати необхідні ліки.

4 та 25 лютого 2013 р. начальник Голопристанської виправної колонії № 7 подав до окружного суду два подання відповідно до статті 84 Кримінального кодексу про звільнення заявника від покарання, стверджуючи, що заявник страждав від СНІДу та були інші серйозні проблеми з його здоров'ям. Запити ґрунтувалися на звітах медичної комісії, відповідно до яких захворювання заявника входять до переліку, згідно якого тюремне керівництво може домогтися звільнення засудженого.

11 лютого та 11 березня 2013 р. Суд відмовив у двох поданнях на підставі, що заявник неодноразово був засуджений за тяжкі злочини та, перебуваючи в ув'язненні, він притягався до дисциплінарної відповідальності за порушення тюремних правил у дванадцяти випадках, які продемонстрували його антигромадську поведінку і, що він не хотів її змінити. На думку Суду, заявник раніше становив небезпеку для суспільства. У своєму рішенні від 11 лютого 2013 р. суд також зазначив, що з подання в'язниці не

впливає, що діагноз СНІД заявника був встановлений відповідним фахівцем. Крім того, відсутня інформація, що заявник має родичів або близьких, хто могли б або хотіли б піклуватися про нього, коли б він перебував на волі.

15 березня 2013 р. заявника CD4 + клітка була 129.

25 березня 2013 р. уряд представив медичну інформацію, згідно з якою здоров'я заявника було середньої тяжкості. Його діагнози ВІЛ та туберкульоз були підтверджені та було відзначено, що заявник також страждає від гіпертермії, хронічного гепатиту, хронічного панкреатиту, синдром після тромбофлебіту, анемії, серйозної імуносупресії, втрати ваги, проносу. Заявник перебував під постійним наглядом фахівців з туберкульозу та інфекційних захворювань у Голопристанській виправній колонії № 7, і отримував АРТ і протитуберкульозне лікування, а також симптоматичне лікування та вітаміни.

22 квітня 2013 р. Голопристанській районний суд відмовив у новому поданні від начальника колонії щодо звільнення заявника у зв'язку з його станом здоров'я. Було відзначено, що заявник мав СНІД і ряд серйозних проблем зі здоров'ям. Суд, однак, прийшов до висновку, що заявник мав численні судимості за вчинення, зокрема, серйозних злочинів. Йому було неодноразово оголошені догани, перебуваючи в ув'язненні. Суд вже двічі відмовляв у подібні поданнях про звільнення, і не було ніяких доказів, що стан здоров'я заявника погіршився порівняно з того часу, коли останнє подання було відхилене.

20 червня 2013 р. Херсонський обласний апеляційний суд скасував це рішення і постановив звільнити заявника у зв'язку з серйозними проблемами з його здоров'ям.

26 червня 2013 р. заявник був звільнений.

Рішення Суду

Суд встановив, що немає порушення ст. 3 Конвенції щодо неадекватної медичної допомоги заявнику в період з грудня 2006 р. по листопад 2011 р.

Суд також одностайно:

– визнав порушення ст. 3 Конвенції щодо відмови у наданні заявнику адекватної медичної допомоги у період з листопада 2011 р. до березня 2013 р., а також порушення ст. 13 Конвенції, адже були відсутні ефективні засоби юридичного захисту щодо відсутності медичної допомоги;

– зобов'язав Україну виплатити заявнику впродовж трьох місяців з дати набуття цим Рішенням статусу остаточного 10 тис. євро відшкодування моральної шкоди та 910 євро компенсації судових та інших витрат.

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «СЕРГІЙ АНТОНОВ проти України» від 22 жовтня 2015 року (Остаточне рішення від 22 січня 2016 року, заява № 40512/13)³⁵

Заява про порушення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема:

ст. 3 «Заборона катування»;

ст. 13 «Право на ефективний засіб юридичного захисту»;

ст. 34 «Індивідуальні заяви».

Обставини справи

Заявником у справі виступив гр. України Сергій Васильович Антонов, 1975 р. н. Згідно з наявною у Суду інформацією, у вересні 2013 р. заявник прибув до Бучанської виправної колонії № 85 для відбування покарання. Про своє нинішнє місцезнаходження заявник не повідомив.

На протязі багатьох років заявник страждав від різних проблем зі здоров'ям. Зокрема, у липні 2009 р., поки він відбував покарання, був госпіталізований у Бучанську виправну колонію № 85, а потім був переведений у лікарню з туберкульозом у Славяносербську виправну колонію № 61. З листопада 2009 р. заявник був зареєстрований у Київському міському центрі профілактики та боротьби зі СНІДом. У грудні 2011 р. заявнику підраховували клітини CD4+ з результатом 23 клітини. Відсутня більш детальна

³⁵ Judgment of the European Court of Human Rights in CASE OF SERGEY ANTONOV v. UKRAINE of 22 October 2015 (Final 22/01/2016, Application no. 40512/13) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157970>

інформація про його точні діагностики або подальші події зі станом здоров'я у період між 2009 р. по вересень 2012 р.

7 вересня 2012 р., за словами заявника, він був заарештований за підозрою у крадіжці. У листі до суду від 21 червня 2013 р. заявник стверджував, що в момент арешту мав наступні хвороби: вірус імунодефіциту людини (ВІЛ) на клінічній стадії 4, залишкові явища після туберкульозу, кандидоз ротоглотки та хронічний гепатит типу С.

10 вересня 2012 р. було прийнято судом рішення про попереднє ув'язнення заявника. У період з 27 вересня 2012 р. по 29 вересня 2013 р. заявник був затриманий у Київському слідчому ізоляторі (далі – СІЗО).

Після прибуття у СІЗО заявник пройшов попереднє медичне обстеження. Уряд представив копію карти заявника з початкового медичного обстеження з наступною інформацією: висота 1,77 м; вага 63 кг; 125/80 кров'яний тиск; аналіз крові (неясний почерк); тілесних ушкоджень немає; інфекційні захворювання: туберкульоз легенів – 2008, хвороба Боткіна – «–», захворювання, що передаються статевим шляхом – «–». Було відзначено, що заявник не мав «жодних скарг на здоров'я». Заявник також стверджував, під час огляду, що він був зареєстрований у Київському міському центрі профілактики та боротьби зі СНІДом.

За словами заявника, через погіршення його здоров'я у листопаді 2012 р. він був обстежений у вказаному Центрі. Єдиний документ, що надається на підтримку цієї заяви є консультативний висновок, виданий Центром «за запитом» від 8 листопада 2012 р., що заявнику був поставлений діагноз ВІЛ у клінічній стадії 4, залишкові зміни після туберкульозу, кандидоз ротоглотки, хронічний вірусний гепатит типу С. Огляд заявника 13 грудня 2011 р. показав результат CD4 + клітин. Було рекомендовано, щоб заявник пройшов антиретровірусну терапію (далі – АРТ). У своєму поданні від 5 липня 2013 р. заявник просив застосувати правило 39 Регламенту Суду. Уряд відзначив, що а 8 листопада 2012 р. заявнику був поставлений діагноз, як описано вище.

10 грудня 2012 р. заявник погодився пройти тест на ВІЛ відповідно до «заяви, поданої до лікарів СІЗО». 12 грудня 2012 р. за результатами цього тесту заявник мав антитіла до ВІЛ.

9 січня 2013 р. заявник зробив біохімічний аналіз крові для виявлення кількості клітин CD4 + (результат підрахунку – 3 клітини або 0,5% (у відсотках від загального числа лімфоцитів)). Заявнику був поставлений діагноз високого ступеня зниження імунітету і запропоновано профілактичне лікування проти туберкульозу.

14 лютого 2013 р. заявник був поміщений у інфекційну палату СІЗО. Було відзначено, що стан здоров'я заявника був «середньої тяжкості». Він зробив рентген і різні інші аналізи та був поставлений діагноз рецидиву туберкульозу, позалегенового туберкульозу, ВІЛ-інфекції у клінічній стадії 4, хронічного гепатиту змішаного типу (токсичний і типу С), та інших захворювань. Заявнику було призначене протитуберкульозне лікування, детокс і симптоматичне лікування. Заявник стверджував, що отримав це лікування у повному обсязі.

За наявними медичними документами, між 14 лютого та 12 червня 2013 р. вага заявника знизилася з 63 кг до 58 кг.

19 лютого 2013 р. заявник був оглянутий у Київському міському протитуберкульозному лікувальному центрі.

Згідно з медичним файлом, представленим урядом, між 21 лютим та 2 липнем 2013 р. заявник консультувався з лікарями СІЗО в наступні дати: 21, 28 лютого 2013 р.; 7, 14, 21, 28 березня 2013 р.; 4, 11, 18, 29 квітня 2013 р.; 6, 8, 16 травня 2013 р.; 4, 19, 21, 26 червня 2013 р.; 2 липня 2013 р.

Було відзначено, у деяких випадках, коли заявник скаржився на загальну слабкість, але його стан був стабільним. У ряді випадків заявнику також були приписані різні ліки.

26 лютого 2013 р. заявнику було призначено профілактичне «лікування». Було рекомендовано, щоб тривале анти-туберкульозне лікування у цілях підготовки заявника до ART.

У своєму листі від 23 липня 2013 р. заявник стверджував, що ART було прописано йому в лютому 2013 р. У своїх подальших твердженнях заявник стверджував, що лікування було приписано йому тільки 30 березня 2013 р. Точна дата початку ART не відома.

У деяких випадках у березні і квітні 2013 р. заявник відмовився прийняти ART. За словами заявника, він не дав згоди на приписані ліки.

26 квітня 2013 р. заявнику було призначено ART «під TDF / FTC (тенофовір / емтрицитабін + ZTV) схеми».

16 травня 2013 р. заявник консультувався з фахівцем з інфекційних захворювань Київської міської поліклініки № 5 та була приписана дієта і різні ліки. Було відзначено, що заявник знову припинив приймати ART.

14 червня 2013 р. посадовці СІЗО, на прохання міліції, повідомили їй, що стан здоров'я заявника був «середньої тяжкості з тенденцією до погіршення, що могло б призвести до летального результату». Вони підтвердили, що крім зазначених діагнозів, заявник страждав від запалення лімфатичних вузлів, дерматиту, дисбактеріозу кишечника та інших захворювань. Заявник отримував протитуберкульозне лікування, ART та симптоматичне лікування. Було зазначено, що заявнику необхідне довгострокове лікування у спеціалізованому медичному закладі. Отже, вони просили прискорити слідство, щоб розглянути можливість звільнення заявника. Документ був підписаний главою СІЗО і керівником медичного департаменту СІЗО.

У той же день кримінальну справу стосовно заявника було передано до суду для розгляду по суті.

18 червня 2013 р. адвокат заявника просив про звільнення заявника перед національним судом.

З 26 червня по 5 липня 2013 р. заявник здав ряд аналізів (аналіз крові, сечі, зробив рентген). Зокрема, 3 липня 2013 р. були проведені біохімічний аналіз крові та визначення кількості клітин CD4 +. Підвищення клітин крові CD4 + від 3 до 69 було встановлено (з 0,5% до 4,5%). 5 липня 2013 р. був проведений експертний діагностичний тест мокроти МТВ / RIF заявника для ідентифікації мікобактерій туберкульозу. Тест був негативним.

8 липня 2013 р. у його анкеті для суду заявник повідомив, що він страждав від загальної слабкості, кишкового болю, сильного головного болю, збільшення кількості та розміру грибкових виразок на тілі та обличчі, болю в грудях та печінці, геморою, діареї, болю лімфатичних залоз та важкою задишкою. Він також

мав сильний біль у лівій нозі, втратив близько 20 кілограмів у вазі і насилу спить. Його кількість клітин CD4 + збільшувалась. Гепатит С, виразка і біль лівої ноги не лікувались.

11 липня 2013 р. адміністрація СІЗО повідомила адвокату заявника, що заявник був у медичній палаті СІЗО. Він отримував протитуберкульозне лікування, ART та симптоматичне лікування. Заявник зробив рентген та різні тести (аналіз крові, біохімічний аналіз крові, тест цукру в крові, лімфоцитів CD4, сечі і аналіз мокротиння) та мав ряд консультацій з спеціалістом з інфекційних захворювань і фтизіатром. Було відзначено, що стан здоров'я заявника був стабільним і не було позитивної динаміки. Йому не потрібне стаціонарне лікування, необхідний моніторинг спеціалістом з інфекційних захворювань і фтизіатром.

В той же день Кагарлицький районний суд (Київська область) продовжив досудове утримання під вартою заявника протягом двох місяців. Запит адвокат заявника про звільнення з медичних причин було відхилено судом, так як був не підтверджений відповідними документами. Він також відхилив прохання адвоката заявника щодо медичного обстеження для нього.

13 липня 2013 р. заявнику була викликана швидка допомога. Йому дали знеболюючі ліки.

У листі від 23 липня 2013 р. до суду заявник стверджував, що не було ніяких змін у його лікуванні у період між 14 червня та 23 липня 2013 р. За його словами, у даний час лікування не поліпшувало стан його здоров'я.

5 і 14 серпня 2013 р. заявник був оглянутий фтизіатром, який встановив, що стан заявника був стабільним.

29 вересня 2013 р. заявник був переведений до Бучанської виправної колонії № 85 для відбування покарання (сторони не надали суду інформацію щодо засудження заявника). Він був забезпечений ART лікуванням на два місяці. Після прибуття у колонію заявник був оглянутий лікарем та встановлений діагноз ВІЛ-інфекція (IV клінічної стадії), гепатит у стадії ремісії і залишкові зміни після туберкульозу (категорія 5.1).

10 жовтня 2013 р. заявник скаржився на температуру, кашель і біль у животі. Йому був поставлений діагноз загострення гепатиту,

гастродуоденіт, бронхіт та заявник був поміщений у медичне відділення.

За словами заявника, 25 червня і 3 липня 2013 р. він був підданий психологічному тиску з боку курівництва СІЗО та їхнього медичного персоналу, який кричав на заявника, назвав його ім'я і наказав йому підписати папери про відмову від лікування ART з власної волі, що він не мав жодних скарг. Матеріали справи включають копію запису від руки за підписом заявника від 3 липня 2013 року. Заявник говорить наступне: «Незважаючи на погіршення мого стану здоров'я, медичний персонал СІЗО робить все можливе і я не маю ніяких скарг на них».

4 липня 2013 р. заявник зустрівся зі своїм адвокатом. У той же день заявник скаржився на нібито тиск прокуратури. Він заявив, що лікарі СІЗО і невідомий міліцейський змусили його підписати папір, що «він відмовився (або відмовиться)» від ART і не мав жодних скарг. За словами заявника, він був під загрозою побиття, був забраний з медичного відділення та поміщений у карцер, і що інші засуджені будуть страждати через нього. Заявник стверджував, що він підписав документ про те, що він не має претензій до лікарів СІЗО.

У листі від 8 липня 2013 р. канцелярія Шевченківської районної прокуратури направила скаргу адвоката заявника до Київського департаменту державної пенітенціарної служби «для розгляду».

Невідома дата, коли Державна пенітенціарна служба повідомила керівника Київського департаменту державної пенітенціарної служби, що «не було жодних порушень закону співробітниками медичної частини та керівництвом СІЗО». 5 серпня 2013 р. ця інформація була представлена в прокуратуру і заявнику.

14 жовтня 2013 р. керівник медичної частини СІЗО повідомив керівника СІЗО, що не було випадків тиску на заявника під час перебування його там.

Тоді ж засуджені Б. та Ф. свідчили керівництву СІЗО, що не було випадків будь-якого тиску на заявника і йому завжди надавалася медична допомога, коли він просив її.

Рішення Суду

Суд одноставно визнав порушення положень ст. 3 та ст. 13 Конвенції та зобов'язав Україну виплатити заявнику впродовж трьох місяців з дати набуття цим Рішенням статусу остаточного 7 тис. євро відшкодування моральної шкоди.

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «ЛУНЬОВ проти України» від 22 жовтня 2015 року (заява № 4725/13)³⁶

Заява про порушення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема:

ст. 3 «Заборона катування»;

ст. 34 «Індивідуальні заяви».

Обставини справи

Заявником у справі виступив Андрій Володимирович Луньов, 1977 р. н., у червні 2013 р. був поміщений за рішенням суду під домашній арешт у м. Брянка, Україна. Заявник не повідомив суд про його нинішнє місцезнаходження.

У січні 2012 р. заявник був заарештований за підозрою у торгівлі наркотиками.

30 січня 2012 р. заявника перебував у Старобільському слідчому ізоляторі (далі – СІЗО). Після прибуття заявник був оглянутий лікарем загальної практики, гастроентерологом, стоматологом, фтизіатром та дерматологом. За даними уряду, заявнику був поставлений діагноз вірусу імунодефіциту людини (ВІЛ-інфекція) (клінічної стадії 3), хронічного бронхіту, токсичної енцефалопатії і невропатії, викликані тривалим застосуванням лікарських препаратів, та туберкульозу. Вага заявника було 55 кг, зріст 1,78 метра.

За даними уряду, на 1 лютого 2012 р. заявнику було запропоновано здійснити аналіз підрахунку клітин CD4 +, але він відмовився. У справу включена письмова відома від 7 лютого 2012

³⁶ Judgment of the European Court of Human Rights in CASE OF LUNEV v. UKRAINE of 22 October 2015 (Application no. 4725/13) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157967>

р. заявника здавати «аналіз крові», яка підписана персоналом медичної частини СІЗО.

За даними уряду, з 30 січня 2012 р. по 8 січня 2013 р. заявник не просив будь-якої медичної допомоги в СІЗО. Проте, як впливає з медичної карти заявника, що у вересні 2012 р. він був оглянутий фахівцем з туберкульозу і зробив рентген. За медичними записами, наданими урядом, у листопаді 2012 р., у той час коли він знаходився в іншому ізоляторі тимчасового утримання, у нього був бронхіт, а також скаржився на болі у нирках.

8 січня 2013 р., після скарги заявника на кашель і підвищену температуру, йому був поставлений діагноз хронічного бронхіту та призначено лікування.

9 січня 2013 р. заявник був знайдений без свідомості у своїй камері.

У той же день начальник СІЗО подав подання до Брянківського місцевого суду щодо прискорення розгляду справи заявника або випустити його з заявою про невиїзд, оскільки заявник потребував термінової медичної допомоги у спеціалізованому стаціонарі.

10 січня 2013 р. Суд вирішив, що заявник повинен залишатися в попередньому ув'язненні, але повинен бути розміщений в спеціалізованому тюремному стаціонарі або в цивільній лікарні.

Згідно лікарського свідоцтва, між 9 та 11 січня 2013 р. заявник перебував у лікарні. Йому був поставлений діагноз гострого серозного менінгоенцефаліту.

11 січня 2013 р. заявник був повернутий у СІЗО, де він перебував у санчастині до 15 лютого 2013 р. Протягом цього періоду заявник був також у Алчевському ізоляторі тимчасового тримання.

17 січня 2013 р. заявник звернувся згідно з правилом 39 Регламенту Суду до держави-відповідача щодо розміщення його в лікарні. Було відзначено, що заявнику необхідне додаткове обстеження, зокрема, гастроентеролог, для приписання антиретровірусної терапії, визначення стадії туберкульозу і призначення відповідного лікування, а також надання адекватної

медичної допомоги у зв'язку з епілепсією, якою заявник нібито страждав.

Наприкінці січня 2013 р. за словами адвоката заявника, пані Семенюк, отримала дзвінок від невідомого чоловіка, який представився як співробітник прокуратури, який хотів би знати, чи дійсно вона представник заявнику і чи буде заявник подавати скаргу до Європейського суду з прав людини. Пані Семенюк відповіла позитивно на обидва питання.

4 лютого 2013 р. Брянківське територіальне медичне об'єднання повідомило адвокату заявника, що з 11 жовтня 2010 р. заявник був зареєстрований, як отримуючий регулярні медичні огляди лікарем по «цільовій» практиці у Брянківській центральній міській поліклініці. Він був діагностований як ВІЛ-позитивний (клінічна стадія 2), з хронічним бронхітом і токсичною енцефалопатією. 27 жовтня 2010 р. його кількість клітин CD4 + було 374 (18,7%). Заявник відмовився від лікування, незважаючи на погіршення його стану. У 2011 р. йому був поставлений діагноз ВІЛ-позитивний в клінічній стадії 3. Заявник не отримував ART, бо відмовився від відповідної експертизи. 8 лютого 2013 р. та ж інформація була представлена в СІЗО.

Уряд стверджував, що між 11 січня та 15 лютого 2013 р. заявник отримав лікування гострого серозного менінгоенцефаліту. 5 лютого 2013 р. йому був зроблений рентген і був гастроентеролога. За підсумками цих аналізів заявнику були діагностовані залишкові зміни в правій легені в результаті туберкульозу, від якого він вже одужав. Не було ніякої необхідності для лікування анти-туберкульозу.

6 лютого 2013 р. заявник був оглянутий гастроентерологом. Йому був поставлений діагноз ВІЛ (3 клінічної стадії) і токсичної енцефалопатії.

19 лютого 2013 р. Брянківський міський суд засудив заявника до шести з половиною років позбавлення волі за торгівлю наркотиками.

26 лютого 2013 р. клітини CD4+ заявника складають 119 клітин (13,1%).

У листі від 7 березня 2013 р. уряд повідомив Суд, що не було ніякої необхідності заявнику бути госпіталізованим.

12 березня 2013 р. заявник був оглянутий інфекціоністом з діагнозом ВІЛ (клінічний етап 3), хронічний бронхіт, залишкові явища туберкульозу та токсична енцефалопатія. ART рекомендувалася. 14 березня 2013 р. у Луганській обласній в'язниці Департамент затвердив допуск заявника до лікарні при Луганському слідчому ізоляторі № 17.

Заявник був у цій лікарні 20-25 березня 2013 р. додатково до вищезазначеного діагнозу заявнику був діагностований хронічний гепатит з втратою ваги більш ніж на 10%, заявник здав повний аналіз крові, біохімічний аналіз крові, аналіз сечі, рентген та УЗД. Заявник отримав ліки.

22 березня 2013 р. Суд відмовив у задоволенні клопотання заявника згідно з правилом 39 Регламенту Суду.

Заявник також передував у лікарні при Луганському слідчому ізоляторі № 17 у періоди 29 березня - 5 квітня, 12 квітня - 12 травня 2013 р. 3 квітня 2013 р. клітин лімфоцитів CD4 було 13,5% або 519 клітин. 16 квітня 2013 р. заявнику було приписано ART.

24 травня 2013 р. Луганський обласний апеляційний суд скасував рішення від 19 лютого 2013 р. у кримінальній справі стосовно заявника та направив справу на новий розгляд суду.

Невідома дата, коли адвокат заявника звернулися до місцевого суду для звільнення заявника, заявивши, що від 20 січня 2012 р. і до 9 січня 2013 р. заявник не отримав ніякої медичної допомоги. Після 9 січня 2013 р. заявник перебував у лікарні протягом деякого часу, але в даний час не отримував стаціонарне лікування.

19 червня 2013 р. Брянківській міській суд звільнив заявника і помістив його під домашній арешт. Суд зазначив, що матеріали справи містять достатньо доказів, щоб задовольнити запит адвоката заявника. Крім того, суд зазначив, що заявник вимагає лікування, яке він не міг отримати в ув'язненні.

25 січня 2013 р. заявник був поміщений в Алчевський ІТТ на протязі розгляду судом його справи.

О 9:00 ранку 30 січня 2013 р. була викликана швидка допомога для заявника, він мав гострий біль у печінці. Заявник був оглянутий і було рекомендовано, щоб його обстежив гастроентеролог. Потім заявник був доставлений у Брянківську

центральну міську лікарню та близько 4:00 вечора повернувся у ІТТ.

За словами заявника, близько 5.25 вечора він був побитий двома міліцейськими в ІТТ, нібито з обласного управління міліції. Вони сказали йому, щоб він написав, що в СІЗО йому надали необхідну медичну допомогу. Один з міліціонерів вдарив заявника шість чи сім разів по печінці, а інший вдарив його чотири рази по ниркам. Після цього заявник написав потрібну заяву.

31 січня 2013 р. адвокат заявника С., скаржилася з цього приводу на судовому засіданні. Була викликана швидка допомога для заявника, йому був поставлений діагноз «можлива тупа травма живота». Він був доставлений у лікарню і оглянутий хірургом. Останній зазначив, що заявник скаржився на болі у верхній частині живота і слабкість, але після огляду черевної порожнини заявника, яка була «м'якою і безболісною». Було вирішено, що немає «гострої хірургічної патології» і заявник може перебувати в ІТТ.

У той же день заявник і його адвокат поскаржилися на побиття у прокуратурі. Заявник стверджував, що 30 січня 2013 р. о 5.25 вечора невідомі міліціонери відвідали його в ІТТ. Він був підданий фізичному і психологічному тиску і змушений був відкликати свою заяву про відсутність належної медичної допомоги. Вони також змусили його зізнатися у злочині, у якому він був звинувачений.

Під час розслідування заявник додатково свідчив про те, що 30 січня 2013 р. о 5.20 вечора двоє невідомих міліціонерів допитали його в ІТТ. Коли він відмовився писати, що він не мав ніяких скарг про лікування у СІЗО, міліціонери вдарили його кілька разів у живіт і нирки. Після цього заявник написав, що він був забезпечений адекватною медичною допомогою у СІЗО, що він не мав ніяких скарг і, що не було ніякого психологічного або фізичного тиску. Міліціонери взяли з нього письмову заяву, він був доставлений у душову кімнату, а потім назад у камеру.

14 лютого 2013 р. судово-медичний експерт, оглянувши медичний висновок хірурга від 31 січня 2013 р. і свідчення того ж хірурга під час розслідування, прийшов до висновку, що «31 січня 2013 р. заявник не мав травми, коли був оглянутий хірургом».

25 лютого 2013 р. Алчевський міський прокурор припинив провадження за відсутністю складу доказів злочину. 30 січня 2013 р. міліціонери та інші присутні в ІТТ дали докладний опис того, що сталося у той день і заявили, що ніхто не бив заявника. Зокрема, близько 4:00 вечора заявник скаржився, що йому необхідна інша подушка. Заявник був відведений у кімнату, де зберігалися постільні принадлежності. Заявник провів близько 15-20 хвилин там, але не вибрав подушку. Потім він відвідав кімнату, де зберігалися особисті речі, бо він хотів щось узяти зі своєї сумки. Після цього заявник хотів прийняти душ, але сказали, що не було гарячої води. Він хотів перевірити це особисто і охорона відвела його до душу. Пізніше заявник був поміщений назад у камеру. Хірург, який оглянув заявника 31 січня 2013 р., для перевірки, чи може заявник перебувати в ІТТ. Заявник не мав жодних пошкоджень. Прокурор також посилався на висновок судово-медичної експертизи про те, що заявник не мав ніяких пошкоджень.

Заявник оскаржив це рішення в суді. 26 березня 2013 р. Алчевський міський суд скасував це рішення. Суд допитав заявника та його співкамерника, К., і вважав, що розслідування не було ретельним, оскільки співкамерники заявника не були допитані.

24 квітня 2013 р. станція швидкої допомоги повідомила Брянківську прокуратуру про те, що 31 січня 2013 р. заявник був оглянутий з діагнозом «тупої травми живота». Він скаржився, що він був побитий в ув'язненні. Заявник був доставлений у лікарню, де діагноз підтвердився.

25 квітня 2013 р. провадження у справі було припинено за відсутністю складу злочину та доказів. Більше доказів було додано на додаток до раніше опитаних.

Зокрема, під час розслідування співкамерник заявника К. показав, що 30 січня 2013 р. заявник був повернутий з лікарні. Він був відсутній протягом приблизно 40-60 хвилин. Після повернення заявник сказав йому, що двоє невідомих міліціонерів змусили його відмовитися від лікування у СІЗО. Коли заявник відмовився це зробити, він був побитий. Після цього заявник погодився написати, що він не потребує медичної допомоги. За словами К., у заявника були червоні щока і вилиця, а також опухла печінка. Міліціонер,

який приніс заявника назад у камеру нібито заявив, що один з офіцерів був з Перевальської виправної колонії № 15.

Інший співкамерник заявника дав свідчення, коли він прибув до ІТТ, то побачив заявника, лежачим у ліжку. Заявник сказав йому, що міліціонери побили його, щоб змусити його зізнатися. Співкамерник заявника П. свідчив, що він спав і нічого не знає, а співкамерник заявника Б. відмовився давати свідчення. Міліціонер також був допитаний і свідчив, що 30 січня 2013 р. був на його робочому місці. Було також відзначено, що система відеоспостереження в ІТТ не працювала з 26 січня по 4 лютого 2013 р.

3 червня 2013 р. рішення від 25 квітня 2013 р. було скасовано Алчевською міською прокуратурою. Було відзначено, без будь-яких подальших деталей, що «рішення про припинення кримінальної справи було передчасним і необґрунтованим, і що ряд процедурних кроків не були виконані».

27 червня 2013 р. кримінальну справу було припинено за відсутності доказів злочину.

4 листопада 2013 р. Алчевський міський суд скасував рішення від 27 червня 2013 р. Суд встановив, що після 3 червня 2013 р. слідчий офіцер неправильно розглянув скаргу адвоката заявника. Також було не встановлено, чому не можна було провести очну ставку між заявником і міліціонером.

Жодна додаткова інформація про ці розгляди не була представлена сторонам.

Рішення Суду

Суд постановив, що мало місце порушення ст. 3 Конвенції щодо відмови у наданні заявнику належної медичної допомоги в затриманні.

Постановив, що мало місце порушення ст. 3 Конвенції щодо непроведення ефективного розслідування скарг заявника про жорстоке поводження.

Постановив, що не було порушення ст. 3 Конвенції щодо тверджень заявника про жорстоке поводження.

Постановив, що державі не вдалося виконати своє зобов'язання відповідно до ст. 34 Конвенції.

Суд зобов'язав Україну виплатити заявнику протягом трьох місяців з дати набуття цим Рішенням статусу остаточного 10 тис. євро у якості компенсації витрат.

Суд відхилив решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «УСТИМЕНКО проти України» від 29 жовтня 2015 року (Остаточне рішення від 29 січня 2016 року, заява № 32053/13)³⁷

Заява про порушення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема:

ст. 6 (1) «Право на справедливий суд».

Обставини справи

Заявником у справі є громадянин України К. Г. Устименко, 1948 р. н., який проживає в м. Дніпропетровськ.

18 жовтня 2010 р. заявник подав до Дніпропетровського Амур-Нижньодніпровського районного суду (далі – районний суд) адміністративний позов проти департаменту Пенсійного фонду Дніпропетровського Амур-Нижньодніпровського округу (далі – відповідач) з вимогою підвищення його пенсії на основі зростання середньої заробітної плати в країні після його виходу на пенсію.

1 грудня 2010 р. районний суд, розглянувши скаргу заявника у скороченому адміністративному порядку, визнав його допустимим. У рішенні зазначалось, що будь-яка апеляція повинна бути подана заявником протягом десяти днів після отримання копій рішень. Обвинувачений отримав копію вироку 27 грудня 2010 р.

Відповідач подав свою першу апеляцію до районного суду 13 січня 2011 р. з вимогою продовжити термін для оскарження.

³⁷ Judgment of the European Court of Human Rights in CASE OF USTIMENKO v. UKRAINE of 20 October 2015 (Final 29/01/2016, Application no.32053/13) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158143>

11 квітня 2011 р. суддя Н. Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду (далі – Апеляційний суд) відхилив апеляцію відповідача на підставі того, що вона була подана після закінчення граничного терміну для оскарження без пояснення причини пізньої подачі чи представлення запиту на продовження терміну. Рішення передбачало можливість оскарження у Вищому адміністративному суді, до якого відповідач не звернувся.

1 червня 2011 р. районний суд, на прохання заявника, видав правозастосовний акт, який підтверджує, що рішення набрало чинності 11 квітня 2011 р. Після чого 1 серпня 2011 р. відповідач виконав рішення і збільшив пенсію заявника.

17 червня 2011 р. обвинувачений подав другу апеляцію до районного суду. У листах від 21 червня і 5 липня 2011 р. районний суд направив матеріали справи, в тому числі апеляцію та її копію для заявника, в Апеляційний суд. Матеріали справи не надають можливості простежити подальші кроки з даного питання.

15 серпня 2011р. відповідач подав третю апеляцію з проханням продовжити термін оскарження, заявивши, що він "почав процес оскарження" рішення районного суду від 31 грудня 2010 р.

26 жовтня 2011 р. суддя Н. Апеляційного суду призначив слухання з даного питання на 26 січня 2012 р., про що в той же день було повідомлено заявника та відповідача у повістці. Повістка включала попередження, що неявка не перешкоджає апеляційному суду розглянути це питання. Ніякий інший документ не був доданий до справи між 26 жовтня 2011р. і 26 січня 2012 р.

26 січня 2012 р. колегія Апеляційного суду під головуванням судді Н., продовжила термін для оскарження, стверджуючи, що відповідач пропустив строк з «поважних причин». Апеляційний суд з'ясувавши хід подій з 1 грудня 2010 р. по 15 серпня 2011 р., встановив, що перше звернення було подано з порушенням терміну, а саме, 13 січня 2011 р., і зазначив, що відповідач подавав клопотання про збільшення терміну, бо отримав копію вироку тільки після закінчення строку для оскарження.

27 січня 2012 р. суддя Н. Апеляційного суду постановив відкрити апеляційне провадження; копії постанови надіслати сторонам, а також відправити заявнику копію апеляції із проханням надати відповідь.

Відповідно до повістки від 30 січня 2012 р. до заявника і відповідача, вони були викликані для участі у слуханні в Апеляційному суді на 13 червня 2012 р.. Ці повістки також містили попередження, що неявка не перешкоджає апеляційному суду розглядати дане питання.

13 червня 2012 р. Апеляційний суд скасував рішення від 1 грудня 2010 р. і відхилив позов заявника, постановивши, що суд першої інстанції допустив помилку у своїй інтерпретації відповідного пенсійного законодавства.

27 листопада 2012 р. відповідач направив лист заявнику з повідомленням, що його пенсія була зменшена відповідно до рішення Дніпропетровського апеляційного суду від 13 червня 2012 р.

12 грудня 2012 р. заявник подав скаргу до прокуратури на Дніпропетровський Амур-Нижньодніпровський район, стверджуючи, що суддя Н. навмисно не інформував його про апеляційне провадження.

29 грудня 2012 р. прокуратура зробила запис у Єдиному реєстрі досудових розслідувань про підозру у вчиненні злочину, пов'язаного із винесенням завідомо неправосудного рішення суду і невиконання рішення суду.

17 травня 2013 прокуратура припинила розслідування стосовно скарги заявника. Прокуратура виявила, зокрема, те, що відповідач направив початкову скаргу на вирок від 1 грудня 2010 р. до 31 грудня 2010 р., тобто в межах терміну. Відносно тверджень заявника про те, що він не був інформований про поновлений апеляційний розгляд, прокуратура зазначила, що в матеріалах справи міститься копія судових повісток від 26 жовтня 2012 р. і 30 січня 2012 р.

21 травня 2013 р. районний суд і 27 травня 2013 р. Дніпропетровський обласний апеляційний суд залишили у силі рішення прокурора.

Заявник звернувся до Європейського суду з прав людини щодо захисту своїх прав, передбачених ст.6 (1) Конвенції з огляду на те, що повторне відкриття провадження і скасування законного рішення суду від 1 грудня 2010 р., яке було винесено на його користь, були порушенням принципу правової визначеності, а

принцип юридичної рівності сторін був порушений в ході апеляційного розгляду.

Рішення Суду

Суд одностайно визнає порушення ст. 6 (1) Конвенції щодо повторного відкриття провадження та скасування законного рішення суду від 1 грудня 2010 р. Суд відхилив інші вимоги заявника, в тому числі і вимогу щодо компенсації судових витрат

Суд зобов'язав Україну виплатити заявник 1 тис. євро компенсації моральної шкоди упродовж трьох місяців з дати набуття цим Рішенням статусу остаточного.

Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «ЧМІЛЬ проти України» від 29 жовтня 2015 року (Остаточне рішення від 29 січня 2016 року, заява № 20806/10)³⁸

Заява про порушення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема:

ст. 3 «Заборона катування».

Обставини справи

Заявником у справі є гр. України А. В. Чміль, 1936 р. н., який проживає в м. Ананьїв, Україна.

На момент подій заявник був головою територіальної виборчої комісії (ТВК). Приблизно о 6:30 ранку 31 жовтня 2004 р. по дорозі до відділення ТВК заявник зустрів чотирьох працівників міліції гр. гр. К., Л., П. і Д. Очевидно, розмова з працівниками міліції переросла у словесну конфронтацію, після чого заявника, за його словами, побили у відділку міліції. Черговий працівник міліції бачив це. Заявника били по голові, хребту та у пах. Оскільки під час цього він кричав, прийшов керівник відділку і наказав правоохоронцям відпустити його. Свідком цих подій був гр. С.

³⁸ Judgment of the European Court of Human Rights in CASE OF CHMIL v. UKRAINE of 29 October 2015 (Final 29/01/2016, Application no. 20806/10) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158139>

За даними Уряду, коли група досягла відділку міліції, заявник несподівано схопився руками за форму гр. Л. та за залізну решітку і почав кричати, що його б'ють. Після цього заявник поговорив з керівником відділку і пішов геть. Того ж дня заявник подзвонив прокуророві і поскаржився на вищевказані події.

О 13.00 31 жовтня 2004 р. заявник був оглянутий судмедекспертом Б. Заявник скаржився на нудоту і головний біль, також біль під правою лопаткою, у поперековій частині хребта, в ногах та в паху. Заявник мав подряпину на лівій щоці і набряк на правій нозі. Йому порадили звернутися до хірурга та невропатолога. Наступного дня заявник мав знов прийти до судмедексперта, але не зробив цього.

На допиті того ж дня співробітники міліції К., Л., П. і Д. свідчили про провокаційну поведінку заявника, а також про те, що заявник сам увійшов до відділка міліції. Уряд також представив Суду показання працівників міліції від 31 жовтня 2004 р., які були викладені за єдиним шаблоном.

Того ж дня вхід у міліцейський відділок був перевірений, і жодних слідів боротьби виявлено не було. Форма Л. була також оглянута, і було встановлено, що його лівий погон був частково відірваний. Судмедексперти встановили також, що працівники міліції К., Л., Д. і П. не мають жодних фізичних ушкоджень, і не були у стані алкогольного сп'яніння у відповідний час.

31 жовтня 2004 р. було допитано потенційних свідків: працівників міліції гр. гр. Са., Бо., Н., Г., Кл., керівника відділку гр. Ле., а також судово-медичного експерта Б. Всі вони бачили, як заявник кричав, та стверджував, що його побили. За словами гр. Б., твердження заявника про те, що його жорстоко побили п'ятеро правоохоронців було сумнівним, оскільки суперечило результатам проведеного обстеження.

Гр. С., журналіст, свідчив, що бачив групу правоохоронців, які йшли по вулиці збоку від заявника. Коли група досягла відділку, правоохоронці заштовхали заявника всередину. Заявник пручався, а працівники міліції били його по ногах, животі, у пах і, можливо, по спині. Гр. С. підбіг до відділку. Він чув, як заявник питав правоохоронця, за що його б'ють. Керівник відділку стояв поруч.

Певна кількість людей стверджували, що бачили інцидент, коли стояли через дорогу від відділку міліції. Зокрема, вони засвідчили, що:

– гр. Се., мер міста, заявив, що правоохоронці та заявник йшли вулицею. Потім заявник закричав, схопився за одяг працівників міліції і намагався відірвати їх погони. Працівники міліції не застосовували силу. Всі разом вони зайшли до відділку, звідки заявник вийшов через три-чотири хвилини;

– член окружної виборчої комісії гр. Ко. показав, що заявник «втиснувся» між правоохоронцями, і через це розпочалась штовханина;

– гр. Ку., Тк. та Ц. показали, що заявник слідував за чотирма правоохоронцями. Коли один із них входив до відділку, чоловік почав штовхати інших і кричати, щоб вони не чіпали і не били його.

Заявник перебував у лікарні з 2 до 19 листопада 2004 р., де у нього діагностували струс мозку.

10 листопада 2004 р. Ананьївська районна прокуратура відмовила заявникові у відкритті кримінального провадження стосовно працівників міліції за відсутністю складу злочину.

22 листопада 2004 р. на запит Ананьївської районної прокуратури судово-медичний експерт надав висновок, що заявник зазнав незначних тілесних ушкоджень.

30 грудня 2004 р. Прокуратура Одеської області скасувала рішення від 10 листопада 2004 р. і повернула справу на додаткове розслідування, в ході якого лікар закладу охорони здоров'я, де лікувався заявник, свідчив, що після надходження в лікарню заявник скаржився на побиття і мав синці на правій нозі.

Секретар територіальної виборчої комісії свідчила, що 31 жовтня 2004 р. о 8.00 год заявник поскаржився їй, що його побили, однак видимих ушкоджень він не мав.

16 лютого 2005 р. Ананьївська районна прокуратура відкрила кримінальне провадження стосовно співробітників міліції за перевищення владних повноважень. У матеріалах справи містяться протоколи допиту чотирьох працівників міліції, що брали участь в інциденті, від 19 березня 2005 р. Того ж дня було

проведено чотири офіційні очні ставки між заявником і працівниками міліції. Сторонам були задані певні питання. Відповіді з усіх чотирьох очних ставок ідентичні і викладені в майже однакових термінах.

12 квітня 2005 р. та 14 липня 2005 р., на виконання припису Ананьївської районної прокуратури, були проведені судово-медичні експертизи, в ході яких травми, отримані заявником, були класифіковані як незначні. Точний час отримання ушкоджень встановити було неможливо. Вони могли бути нанесені між 7:00 год і 8:00 год. Не виключалася можливість того, що заявник отримав травми внаслідок падіння.

У період з квітня по травень 2005 р. деякі з вищезазначених свідків знову були допитані. Вони дали свідчення аналогічні попереднім.

8 вересня 2005 р. та 10 жовтня 2005 р. Ананьївська районна прокуратура закривала кримінальне провадження за відсутності складу злочину. Однак 12 вересня 2005 р. та 19 грудня 2005 р. відповідно прокуратура Одеської області скасовувала рішення про закриття провадження і повернула справу на додаткове розслідування.

8 серпня 2006 р. після скарги співробітників міліції К. і П., постанову від 16 лютого 2005 р. про порушення проти них кримінальної справи було скасовано Ананьївським районним судом як необґрунтовану. Це рішення скасоване 7 березня 2008 р. Одеським апеляційним судом.

13 серпня 2006 р. група судово-медичних експертів надала висновок у справі заявника, який Уряд представив до Суду у неповному обсязі.

27 листопада 2006 р. Ананьївська районна прокуратура відмовила у відкритті кримінального провадження стосовно співробітників міліції. Було зазначено, що заявник сам створив конфліктну ситуацію, і отримав ушкодження внаслідок падіння. Однак це рішення було скасовано 5 травня 2008 р.

У ході додаткового розслідування свідки, заявник і працівники міліції К., Л. П. і Д. знову були допитані. Всі вони підтвердили свої попередні свідчення. Були проведені очні ставки між

заявником та К. Л., П. і Д., а також відтворення подій злочину та проведена ще одна судово-медична експертиза.

2 квітня 2009 р. кримінальне провадження було закрито через відсутність складу злочину.

Заявник оскаржив це рішення до прокуратури. Листом від 11 грудня 2009 р. Генеральна прокуратура України повідомила заявникові, що немає жодних підстав для скасування рішення від 2 квітня 2009 р.

Заявник також подавав позов проти Ананьївської районної прокуратури про відшкодування шкоди, але його претензії були відхилені через недодержання процесуальних вимог.

18 березня 2010 р. заявник звернувся до Європейського Суду з прав людини щодо захисту своїх прав, передбачених ст. 3 Конвенції з огляду на те, що він зазнав жорстокого поводження з боку працівників міліції, а також, у зв'язку з тим, що не було проведено ефективного розслідування відносно його скарг.

Рішення Суду

Суд одностайно:

– визнав порушення ст. 3 Конвенції з огляду на жорстоке поводження працівників міліції із заявником та відсутність ефективного розслідування цього факту на національному рівні, відхиливши решту вимог заявника.

– зобов'язав Україну виплатити заявнику впродовж трьох місяців з дати набуття цим Рішенням статусу остаточного 7 тис. євро компенсації моральної шкоди, а також 1 тис. 12 євро компенсації судових та інших витрат.

Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «БАСЮК проти України» від 5 листопада 2015 року (Остаточне рішення від 5 лютого 2016 року, заява № 51151/10)³⁹

Заява про порушення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема:

ст. 2 «Право на життя».

Обставини справи

Заявником у справі є громадянин України В. І. Басюк, 1940 р. н., який проживає в м. Одеса.

4 вересня 2005 р. дочку заявника гр. Є. з дитиною збила машина, за кермом якої перебувала гр. М., коли вони переходили дорогу. Гр. М. викликала швидку та міліцію. Вона стверджувала, що гр. Є. з дитиною спочатку зупинились на середині дороги, з чого кермувальниця зробила висновок про їх намір почекати, поки машина проїде, але тоді вони несподівано побігли через дорогу в той момент, коли зіткнення вже було невідворотним.

В той же день міліція обстежила місце події та допитала свідків, з слів яких стало зрозуміло, що гр. Є. з дитиною переходили дорогу на певній відстані від пішохідного переходу.

21 листопада 2005 р. дочка заявника померла в лікарні. Травми онуки заявника не становили загрози життю.

12 грудня 2005 р. судмедекспертиза тіла загиблої, розпочата 23 листопада 2005 р., була завершена. Було встановлено, що гр. Є. загинула внаслідок травм, отриманих при аварії. Експерт також визначив положення тіла загиблої під час зіткнення.

28 грудня 2005 р. у черговому висновку експертів було доведено неможливість з боку гр. М. уникнути зіткнення.

29 грудня 2005 р. слідчий відділ у розслідування дорожньо-транспортних пригод ГУ МВС в Одеській області відмовив у порушенні кримінального провадження за фактом аварії, адже було встановлено, що гр. Є. з дочкою переходили дорогу

³⁹ Judgment of the European Court of Human Rights in CASE OF BASYUK v. UKRAINE of 5 November 2015 (Final 05/02/2016, Application no. 51151/10) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158353>

несподівано і не по пішохідному переходу, і тому технічно неможливо було уникнути аварії з боку водія.

Після цього заявником було надано ще трьох свідків, які свідчили, що дорожньо-транспортна пригода сталася на пішохідному переході.

Уряд передав Суду засвідчену нотаріально копію угоди від 14 березня 2006 р., підписану з одної сторони – гр. М. та її батьком, а також заявником, його дружиною, вдівцем гр. Є.(тестем заявника), та іншою дочкою гр. Є – з іншої, на наступних умовах: гр. М. разом із батьком обов'язуються виплатити іншій стороні 101 тисячу гривень (приблизно 16,7 тисяч євро) «як відшкодування моральних і матеріальних збитків, завданих аварією». Зобов'язання буде вважатися виконаними, якщо кошти будуть передані будь-кому із представників іншої сторони. Також було зазначено, що до зазначеного часу гр. М. вже було сплачено 87 264 гривні (приблизно 14 400 євро) на лікування постраждалих. В обмін на це постраждала сторона відмовлялась подавати позов проти гр. М. чи порушувати кримінальне провадження. В іншому разі, вони повинні повернути виплачену компенсацію. Як додаток до угоди була прикріплена розписка гр. Др. про те, що він отримав зазначену суму.

Подальші матеріали справи не містили інших документів, що б стосувалися даної угоди, або інших подібних угод. Заявник не згадував про неї в Суді, а також не прокоментував цей факт у відповідь на спостереження Уряду. 5 червня 2006 р. Суд відправив заявнику запит з проханням пояснити цю обставину, а зокрема, той факт, чи була повернута постраждалою стороною сума компенсації, з огляду на звернення до суду. Заявник заявив, що він підписував угоду не прочитавши, у стані жалоби та стресу, а гроші отримав не він, а його зять.

4 квітня 2006 р. заявник поскаржився до Головного слідчого управління Міністерства внутрішніх справ на те, що розслідування аварії, що призвела до смерті його дочки було затягнутим і неефективним.

13 квітня 2006 р. Міністерство внутрішніх справ відповіло заявнику, що розслідування передане одеським правоохоронним органам.

7 липня 2009 р. прокурор скасував рішення 29 грудня 2005 р. як передчасне, та винесене на основі неповного розслідування. Він призначив додаткове розслідування, яке б включало наступні заходи: визначити чи тяжкість травм дитини дозволить допитати її в присутності педагога; допит заявника стосовно того, як саме він визначив трьох додаткових свідків; додатковий огляд місця події та допит свідків.

20 липня було винесено додаткове рішення про порушення кримінального провадження.

25 січня 2007 р. інша судмедекспертиза в рамках нового розслідування надіслала висновки. Оцінити протилежні свідчення щодо точного місця переходу дороги виявилось неможливо.

1 березня 2007 р. слідчі знову відмовили у порушенні кримінальної справи.

24 березня 2009 р. районна прокуратура скасував вищезазначене рішення та порушив кримінальне провадження проти гр. М за підозрою у порушенні правил дорожнього руху, що призвели до смерті. Попередній слідчий, звинувачений у зтягуванні та неефективності розслідування був притягнений до дисциплінарної відповідальності.

20 травня 2009 р. заявник отримав статус потерпілого і підписав заяву, яка підтверджує його права подавати цивільний позов. Також зауважив свої наміри подати такий позов, як тільки слідство визначить розмір збитків.

26 жовтня 2009 р. слідчий подав запит на проведення судово-медичної та технічної експертизи. 30 жовтня вони були завершені. Проаналізувавши травми, яких зазнала гр. Є. та її дочка, а також пошкодження автомобіля гр. М., експерти визначили місцезнаходження постраждалих на момент події.

У листопаді 2009 р. заявник знову поскаржився в прокуратуру на те, що розслідування не просувається.

18 травня 2010 р. чергова технічна експертиза показала, що у випадку, якщо постраждалі переходили дорогу по пішохідному переходу, водій мав змогу уникнути зіткнення.

18 березня 2011 р. автомобіль, який був причетний до дорожньо-транспортної пригоди, був долучений до матеріалів справи як доказ.

24 травня 2011 р. в ході реконструкції події за участю заявника, він вказав де саме були знайдені біла дочки та онуки. За цими даними було призначено ще одну експертизу, яка визнала неможливим визначити точне положення постраждалих та автомобіля.

10 травня 2012 р. слідчий призупинив провадження за нестачею доказів.

6 червня 2012 р. районна прокуратура скасувала вищезазначене рішення та призначила додаткове розслідування і зазначила, що не всі проведені заходи могли точно відобразити технічні аспекти справи.

5 червня 2012 р. слідчий подав запит на додаткову судмедекспертизу та технічну експертизу. Вони встановили положення постраждалих відносно автомобіля, однак швидкість руху автомобіля визначити було неможливо.

15 березня 2013 р. слідчий повторно допитав кількох свідків.

12 липня 2013 р. призначено нову технічну експертизу. Результати її невідомі.

Згідно з інформацією, наданою Урядом, розслідування продовжується.

29 серпня 2013 р. заявник звернувся до Європейського Суду з прав людини щодо захисту своїх прав, передбачених ст.2 Конвенції з огляду на затягування і неефективність розслідування смерті його дочки.

Рішення Суду

Суд, п'ятьма голосами проти двох, визнає порушення ст.2 Конвенції в частині процедури.

Суд чотирма голосами проти трьох зобов'язав Україну виплатити заявнику 6 тис. євро компенсації моральної шкоди упродовж трьох місяців з дати набуття цим Рішенням статусу остаточного.

Суд одностайно відхилив вимоги заявника щодо відшкодування судових витрат.

Судді Касадевалл та Нусбергер висловили спільна окрему думку, відповідно до якої ця справа стосується неефективного розслідування фатальної дорожньо-транспортної пригоди. Обставини справи схожі на обставини попередніх справи проти України, що говорить про систематичний характер порушень. Це, однак, не дозволяє заявнику надавати Суду неповну інформацію.

Досі залишається незрозумілим, чи угода, укладена між заявником та його сім'єю та потенційним винуватцем загибелі його дочки 14 березня 2006 р., суперечить національному законодавству. У будь-якому випадку, не підлягає обговоренню той факт, що зять заявника отримав усю визначену суму, і положення угоди були виконані щодо передачі даної суми будь-кому з представників потерпілої сторони. Заявник заявив, що так як не він особисто отримував зазначені кошти, то цей факт не можна вважати суттєвим.

На думку суддів, наявність такої угоди та виплата суми є дуже важливими свідченнями наявності матеріального інтересу заявника у результатах кримінального провадження, про який він не повідомив Суду. Також важливою для Суду є оцінка моральної шкоди для відшкодування заявнику у випадку визнання його позову обґрунтованим.

Згідно з усталеною практикою Суду, відмова повідомити Суду про важливі обставини справи, особливо такі, що стосуються самої суті і без обґрунтованого пояснення причин виключення таких обставин, може бути розцінена як зловживання правом на подання індивідуальної скарги. Суд може заявити протест щодо допустимості справи за власною ініціативою.

Той факт, що заявник перебував у стресовому стані на час підписання вищезгаданої угоди, не може, на нашу думку, бути виправданням для приховування факту підписання та сплати коштів 4 роки по тому, під час звернення до Суду.

Ми вважаємо, що співпраця заявника із Судом є запорукою його ефективного функціонування. Тому наголошуємо, що Суд не може продовжувати розгляд справи, суттєві обставини якої приховуються заявником.

Таким чином, на думку суддів, Суд повинен визнати заяву неприйнятною на основі ст. 35 (3) (а) Конвенції.

Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «ТИХОНОВ проти України» від 10 грудня 2015 року (заява № 17969/09)⁴⁰

Заява про порушення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема:

ст. 3 «Заборона катування»;

ст. 5 (1) «Право на свободу та особисту недоторканість»;

ст. 6 (1) і (3)(с) «Право на справедливий суд».

Обставини справи

Заявником у справі є громадянин Тихонов І.М., 1979 р. н., який на час розгляду справи відбуває покарання у вигляді позбавлення волі в м. Вінниця.

12 лютого 2006 р. у слідчому управлінні Онуфріївської районної прокуратури було порушено кримінальну справу за фактом убивства літнього чоловіка, який був знайдений у своєму будинку в с. Павлиш Кіровоградської обл. Того самого дня відділенням Онуфріївської районної міліції району (далі – Відділення міліції) було затримано заявника відповідно до ст. 263 Кодексу про адміністративні правопорушення за дрібні акти хуліганства. За словами заявника, співробітники міліції протягом найближчих двох днів чинили психологічний тиск на нього і застосовували фізичне насильство з метою отримання зізнання у вбивстві.

14 лютого 2006 р. слідчий управління Онуфріївської районної прокуратури допитав заявника за підозрою у вбивстві. Перед допитом заявник відмовився від послуг адвоката. У ході допиту заявник зізнався у вбивстві.

15 лютого 2006 р. заявник брав участь у реконструкції злочину і показав у присутності свідків, як він скоїв убивство.

⁴⁰ Judgment of the European Court of Human Rights in CASE OF TIKHONOV v. UKRAINE of 10 December 2015 (Application no. 17969/09) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159054>

Перед проведенням цього заходу заявник відмовився від послуг адвоката.

17 лютого 2006 р. Онуфріївський районний суд (далі – районний суд) помістив заявника до попереднього ув'язнення.

24 лютого 2006 р., заявник знову відмовився від адвоката, заявивши, що він хотів би мати юридичну допомогу, яка буде надана його родичами. У цей день заявник заперечував свою провину і стверджував, що він зазнав жорстокого психологічного і фізичного поводження з боку співробітників міліції і, що це призвело до визнання ним провини.

13 червня 2006 р. заявник був знову допитаний. Він стверджував, що буде представляти себе без юриста.

19 червня 2006 р. справу було передано до районного суду для розгляду.

15 серпня 2006 р. районний суд направив справу до Петровського районного прокурора на додаткове розслідування. Суд заявив, що інформація про особу заявника, у тому числі щодо його колишньої судимості, не була зібрана правильно; слідчий проігнорував прохання заявника про надання іншого юриста; заявник не був у стані вивчити всі матеріали справи.

3 жовтня 2006 р. Кіровоградський обласний апеляційний суд (далі – Апеляційний суд) залишив у силі рішення районного суду від 15 серпня 2006 р.

5 грудня 2006 р. Петровський районний прокурор надав заявнику адвоката, а також дозволив матері заявника брати участь в судовому розгляді в якості адвоката. Відповідаючи на питання 12 грудня 2006 року в присутності адвоката, заявник заперечував свою провину і відмовився відповідати на будь-які додаткові питання.

20 лютого 2007 р. Онуфріївська районна прокуратура відмовила у порушенні кримінальних справ щодо співробітників поліції у зв'язку із звинуваченнями заявника про жорстокість міліції між 12 і 14 лютого 2006 р., за відсутності доказів.

23 лютого 2007 р. додаткове розслідування було завершено і справу було знову передано до районного суду. У ході судового

розгляду заявник заперечував звинувачення і наголошував на порушенні його процесуальних прав.

21 червня 2007 р. районний суд визнав заявника винним у вбивстві і засудив його до дев'яти років позбавлення волі. Суд будував свої висновки на основі усних та документальних свідчень, зокрема зізнанні заявника, що узгоджувались з іншими доказами у справі, а також на основі висновків експерта. Суд визнав, що подібні заяви та заперечення заявника були спробою уникнути покарання.

Районний суд також відхилив твердження заявника про жорстоке поводження як необґрунтовані після допиту свідків та слідчого, а також перегляду відеозапису свідчень заявника. У той же день, районний суд виніс окрему постанову, доводячи процесуальні порушення, вчинені співробітниками правоохоронних органів під час досудового слідства у справі заявника, до відома Кіровоградської обласної прокуратури. Суд заявив, зокрема, що арешт заявника та утримання під вартою між 12 і 14 лютого 2006 р. для передбачуваного адміністративного правопорушення не було законним. Апеляції проти цього рішення подано не було.

Заявник оскаржив обвинувальний вирок, спираючись на ті самі аргументи.

15 січня 2008 р. Кіровоградський обласний апеляційний суд залишив у силі рішення від 21 червня 2007 р., зазначивши, що вина заявника була добре доведена доказами в матеріалах справи, в тому числі зізнанням заявника. Суд визнав безпідставними твердженнями заявника про жорстоке поводження і порушення його процесуальних прав. Крім того, суд ухвалив, що процесуальні недоліки, виявлені в суді першої інстанції, не впливають на рішення по суті.

Заявник оскаржив питання права в Апеляційному суді. 7 жовтня 2008 р. Верховний суд відхилив скаргу заявника з питань права, як необґрунтовану і залишив у силі рішення судів нижчих інстанцій.

Заявник завернувся до Європейського суду з прав людини зі скаргою на порушення його прав згідно зі ст. 3 Конвенції у зв'язку із жорстоким поводженням з боку працівників поліції під час

допиту; ст. 5 (1) Конвенції з огляду на те, що арешт та тримання під вартою заявника, за його словами, було неправомірним; ст. 6 (1) і (3)(с) у зв'язку з відмовою заявнику в наданні йому адвоката на початковій стадії процесу, а також, у зв'язку із порушенням права не свідчити проти себе, яке було порушено внаслідок жорстокого поводження.

Рішення Суду

Суд одностайно визнав порушення положень ст. 6 (1) і (3) (с) Конвенції щодо відмови заявнику в наданні йому адвоката на початковій стадії процесу. Суд також відхилив решту вимог заявника, а також вимоги щодо компенсації йому судових витрат.

Суд зобов'язав Україну виплатити Суд зобов'язав Україну виплатити заявнику впродовж трьох місяців із дати набуття цим Рішенням статусу остаточного 2 тис. 400 євро компенсації моральної шкоди.

Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «СОБКО проти України» від 17 грудня 2015 року (заява № 15102/10)⁴¹

Заява про порушення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема:

ст. 6 (1) і (3) (с) «Право на справедливий суд».

Обставини справи

Заявником виступає О. Ф. Собко, 1981 р. н. На час розгляду справи відбуває покарання у вигляді позбавлення волі.

Вранці 3 жовтня 2008 р. заявник разом із дружиною та сусідкою Г. копали картоплю. Перед цим заявник та гр. Г. вживали на сніданок горілку.

Одинадцятимісячна дочка заявника знаходилася в будинку разом із чотирирічним пасинком, переглядаючи мультфільми на

⁴¹ Judgment of the European Court of Human Rights in CASE OF SOBKO v. UKRAINE of 17 December 2015 (Application no. 15102/10) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159212>

DVD. Будинок був замкнений, а ключ знаходився в кишені у заявника.

Об 11.15, коли заявник відносив мішок картоплі до підвалу, його дружина попросила його поглянути на дітей. Його не було приблизно 20 хв., а після повернення заявник сказав, що випив пива.

Близько 12.30, коли робота була зроблена, заявник повернувся до будинку. Прийшовши назад, він сказав дружині, що її син мертвий. Дружина, зайшовши до вітальні, побачила сина, що лежав на підлозі з намотаним на шию кабелем. Телевізор був скинутий на підлогу неподалік. Заявник припустив, що В. намагався дотягтися до пульта, що лежав зверху на телевізорі, перевернув телевізор і внаслідок цього випадково задушився кабелем.

Хтось викликав міліцію. До часу їх прибуття В. був покладений у своє ліжко, а телевізор – на ліжко в іншій кімнаті. Заявник та його дружина були допитані як свідки. Вони сказали, що перемістили тіло і телевізор, пояснивши це стресовим станом.

Розтин тіла дитини був проведений того ж дня. Експерт, що проводив розтин викликав слідчого та повідомив йому, що хлопчик був задушений.

Слідчий разом із офіцером поліції при виконанні повернулися до помешкання заявника та оглянули місце повторно. Заявник повторював припущення щодо нещасного випадку. Не визначивши процесуального статусу заявника, міліціонер доправив його до відділка. Заявник не чинив спротив.

Міліціонером було допитано заявника. В результаті допиту о 22.30 заявник написав чистосердечне зізнання, у якому заявив, що задушив В. розізлившись на безлад в кімнаті.

Зізнання містило в собі згадку про те, що заявник ознайомлений з положенням ст. 63 Конституції.

Того ж дня 3 жовтня 2008 р. було порушено кримінальне провадження проти заявника за підозрою у вбивстві дитини.

Заявник провів ніч у відділку міліції.

Близько першої години ночі 4 жовтня 2008 р. заявника було заарештовано як підозрюваного. У протоколі арешту зазначено, що він відмовляється від права на захист і шкодує про скоєне.

Того ж дня заявник написав ще одне зізнання того ж самого змісту, що і попереднє.

5 жовтня 2008 р. заявнику було надану юридичну допомогу у вигляді призначення адвоката. Під час допиту в якості обвинуваченого та під час реконструкції злочину, за присутності адвоката, заявник продовжував повторювати свої зізнання.

6 жовтня 2008 р. заявник пройшов судове медичне обстеження, очевидно за рішенням адміністрації місць попереднього ув'язнення. У нього не було виявлено жодних ушкоджень, жодних скарг експертам озвучено не було.

В жовтні 2008 р. (точна дата у копії звіту не зазначена) судмедекспертиза підтвердила висновки патологоанатомів про те, що В. помер в результаті удушення.

У невизначений день заявник підписав відмову від послуг адвоката гр. Р.

20 жовтня 2008 р. батько заявника, діючи від його імені, підписав угоду про юридичний захист із гр. Гаврильченком (іншим адвокатом заявника, який представляв його в суді), в того ж дня гр. Гаврильченком приєднався до процесу в якості адвоката заявника. Як виявилось пізніше, гр. Р. також продовжує представництво заявника.

13 листопада 2008 р. відмовився від юридичного представництва гр. Р.

3 грудня 2008 р. слідчий наказав провести психіатричний огляд заявника щоб встановити факт того, чи зможе він відбувати покарання.

10 грудня 2008 р. експерти закінчили вищезгадану експертизу. Вони прийшли до висновку, що заявник виявляє ознаки легкої інтелектуальної недостатності на межі легкої дебільності, свої дії усвідомлював та міг контролювати.

19 лютого 2009 р. під час допиту в якості обвинуваченого заявник відізвав усі свої зізнання і оголосив себе невинним. Він

заявив, що звинуватив себе під фізичним та психологічним тиском з боку працівників міліції.

11 лютого 2009 р. слідчий вирішив долучити твердження заявника до окремого провадження. Таким чином він вилучив із справи певні матеріали, які, на його думку, могли мати значення (такі як зізнання заявника, записи деяких допитів заявника та звіти про його медичні обстеження).

23 лютого 2009 р. додаткове медичне обстеження на вимогу адвоката заявника було завершено. Експерти виключили можливість того, що В. випадково задушився кабелем під час падіння телевізора, і заявили, що це також не пояснює походження синців у нього на тілі.

5 березня 2009 р. Чорнобайська міська прокуратура відмовила у порушенні кримінального провадження за заявами обвинуваченого про тиск з боку працівників міліції за відсутності ознак злочину.

30 березня 2009 р. заявнику було пред'явлено звинувачення.

18 травня 2009 р. Черкаський районний апеляційний суд, розглядаючи справу як суд першої інстанції, визнав заявника винним у вбивстві дитини і призначив йому покарання у вигляді 12 років позбавлення волі. Суд, зокрема, посилався на явку заявника «з повинною» 3 жовтня 2008 р. і на подальші зізнання до 19 лютого 2009 р. Однак, Суд вважав за потрібне не брати до уваги твердження заявника 4 жовтня 2008 р. про те, що він не може більше вважатися таким, що зізнався добровільно, і повинен бути допитаним як підозрюваний у присутності адвоката. Також Суд посилається на матеріали справи та висновки експертів. Твердження заявника про тиск з боку працівників міліції були відхилені як безпідставні. Тож Суд взяв до уваги той факт, що заявник зізнався добровільно, як визначальний при встановленні строку позбавлення волі.

28 травня 2009 р. заявнику була вручена копія вироку.

10 червня заявник подав апеляцію з питань права. Він скаржився, зокрема, на відсутність доступу до юриста під час попереднього допиту у відділку міліції 3 жовтня 2008 р. Заявник також зазначив, що його примусили до зізнання психологічним і фізичним тиском. Заявник також ставив під сумнів висновки

експертів та оцінку наданих фактів судом першої інстанції. На першій сторінці його касаційної заяви стоїть штамп Черкаського слідчого ізолятора (далі – СІЗО), у якому заявник перебував заявник, чим підтверджується дата 10 червня 2009 р.

24 червня 2009 р. адвокат заявника також подав апеляцію з питань права з тих самих причин. Штамп суду першої інстанції на першій сторінці підтверджує отримання заяви 25 червня 2009 р.

За свідченням Уряду, ані заявник, ані його адвокат не зверталися до Верховного Суду з касаційними скаргами. Тим не менш, у матеріалах справи містяться копії таких звернень від 25 червня 2009 р., підписаних заявником і його адвокатом. Однак ні штампу Верховного Суду, ні будь-яких інших свідчень отримання на цих заявах не було.

15 вересня 2009 р. у слухання за присутності прокурора, однак за відсутності заявника чи його адвоката Верховний Суд підтримав рішення суду першої інстанції. Суд зауважив, що права заявника на правовий захист не були порушені, а його свідчення 4 жовтня 2008 р. вилучені із матеріалів справи.

Заявник звернувся до Європейського Суду з прав людини щодо захисту своїх прав, передбачених ст.6 (1) та (3) (с) Конвенції з огляду на те, що йому не було надано належного доступу до правого захисту під час початкового допиту, а також беручи до уваги той факт, що касаційне провадження у справі відбулося за відсутності заявника та його адвоката.

Рішення Суду

Суд одностайно визнав порушення ст. 6 (1) Конвенції а також ст. 6 (3) (с) у зв'язку з обмеженнями у доступі заявника до правого захисту на початкових стадіях справи. Суд не визнав порушення ст.6 Конвенції через неможливість заявника чи його адвоката бути присутніми на слуханні у Верховному Суді.

Суд відхилив інші вимоги заявника, в тому числі і вимогу щодо компенсації судових витрат.

Суд зобов'язав Україну виплатити заявнику упродовж трьох місяців з дати набуття цим Рішенням статусу остаточного 1 тис. євро компенсації моральної шкоди.

Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «АНДРІЙ ЗАХАРОВ проти України» від 7 січня 2016 року (заява № 26581/06)⁴²

Заява про порушення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема:

ст. 3 «Заборона катування»;

ст. 6 (1) (с) (d) «Право на справедливий суд»;

ст. 34 «Індивідуальні скарги».

Обставини справи

Заявником у справі є громадянин України Андрій Є.....Захаров, 1954 р. н., який на момент розгляду справи відбуває покарання у м. Городище. До взяття під варту заявник проживав у приватному будинку на Русанівських садах в м. Києві разом зі співмешканкою гр. Те.

За інформацією, наданою Суду, до міліції надійшла інформація про те, що організована група незаконно утримує чоловіка в приватному будинку в районі Русанівські сади і займаються незаконним продажем квартир, що належать третім особам.

9 лютого 2004 р. працівники міліції Б., Т. та С. зайшли до будинку заявника і запитали чи є в нього вогнепальна зброя. Заявник показав їм пістолет та набої, які начебто були принесені до його будинку гр. Ве. Заявник був доставлений до відділка міліції. Арешт був записаний на відео. У суді заявник стверджує, що під час та після арешту його було піддано, фізично та психологічно, нелюдському поводженню.

За свідченнями Уряду, того ж дня, заявник добровільно, у присутності свого слідчого Ч., написав заяву про те, що з липня по серпень 2003 р. він утримував гр. Н. у своєму будинку на прохання гр. Кр. та Ко. У вересні 2003 р. гр. Кр. та Ко. привезли гр. В. та Ш. і попросили за грошову винагороду заявника утримувати їх у підвалі. У листопаді 2003 р. гр. В. та Ш. померли

⁴² Judgment of the European Court of Human Rights in CASE OF ANDREY ZAKHAROV v. UKRAINE of 7 January 2016 (Application no. 26581/06) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

від холоду в підвалі. Заявник поховав їх у дворі та ретельно прибрав підвал.

У першому листі до Суду заявник стверджував, що зізнатися його змусили написати міліціонери Т. та В. та слідчий Ч., вдаючись до психологічного та фізичного тиску.

10 лютого 2004 р. під час реконструкції злочину, що проводилась слідчим Ч. і була знята на відео, заявник вказав місце поховання гр. В. та Ш. Знайдені тіла були відправлені на судмедекспертизу, яка встановила, що знайдені люди померли в листопаді 2003 р. від холоду, ймовірно в одній із кімнат будинку заявника.

Того ж дня слідчий наказав утримувати заявника під вартою, і порушив проти нього кримінальне провадження за підозрою у зберіганні вогнепальної зброї, а також приховуванні факту позбавлення свободи та смерті двох людей. Заявнику пояснили його права, він попросив надати йому адвоката.

Під час допитів 11 та 12 лютого 2004 р. у присутності адвоката заявник підтвердив попередні заяви, і заявив, що утримував гр. В. та Ш. у підвалі, щоб запобігти їх перешкоджанню незаконному продажу їх квартир.

13 лютого 2004 р. Дніпровський районний суд м. Києва видав наказ про попереднє ув'язнення заявника. Медичне обстеження не виявило ушкоджень на тілі. Заявник не скаржився на неналежне поводження чи на стан здоров'я.

20 лютого 2004 р. слідчий Ч. виніс заявнику звинувачення в убивстві гр. В. та Ш. Того ж дня під час допиту та 17 травня 2004 р. під час зустрічі з гр. Кр. в присутності адвоката заявник підтвердив попередні заяви.

Після заміни адвоката на К., 3 червня 2004 р., заявник почав заперечувати всі попередні заяви, пояснюючи їх шоківим станом.

6 червня 2004 р. слідчий порушив кримінальне провадження проти заявника за фактом співучасті у шахрайському продажі квартир гр. В та Ш.

У невстановлений день заявник повідомив слідчому, що працівники міліції поводитись із ним жорстоко. Копія звернення заявника, надана Суду, не може бути прочитана.

11 липня 2004 р. слідчий допитав працівників Т., В. та С., які заперечували факт тиску на заявника, і відмовився порушувати кримінальне провадження. Це рішення не було оскаржене. Копія рішення, надана Судові, не може бути прочитана. Того ж дня заявник попросив слідчого Ч. про зустріч із своєю дівчиною Те. Пізніше заявник втік з місць попереднього ув'язнення, але був знайдений працівниками міліції та доставлений назад. Було порушено кримінальне провадження за фактом втечі.

За свідченнями гр. Пл. (лікаря в м. Світловодськ, куди було доставлено заявника в листопаді 2003 р.) та гр. Ру., гр. Н. розповідав, що став жертвою шахрайства з метою продажу квартири у м. Києві.

Заявник попросив слідчого про зустріч з гр. Ро., у чому йому було відмовлено.

5 травня 2004 р. заявнику з невідомих причин було призначено іншого адвоката В. 8 вересня 2004 р. було завершено попереднє розслідування, заявник вивчив усі матеріали кримінальної справи.

В обвинувальному вирокі сказано наступне: організована група, разом з гр. Кр., попросила заявника утримувати гр. Н. у своєму будинку за певну плату поки його квартиру було продано без його відома і згоди. Заявник утримував гр. Н. близько місяця. Після цього та сама група попросила заявника утримувати гр. В. та Ш., щоб вони не перешкоджали продажу їх квартир. Гр. В. та Ш. померли від холоду в підвалі і заявник поховав їх у себе у дворі. Згідно з обвинувальним вирокі, заявник, утримуючи гр. Н., В. та Ш., діяв як співучасник шахрайства з метою незаконного продажу квартир.

3 лютого 2005 р. Апеляційний суд м. Києва у складі двох суддів та трьох присяжних розпочав розгляд справи заявника як суд першої інстанції.

8 лютого 2005 р. суд з невідомих причин замінив адвоката В. на адвоката Крав.

У суді заявник свідчив про наступне: під час затримання міліцією був у стані алкогольного сп'яніння і не усвідомлював, що відбувається; пізніше йому давали горілку у відділку міліції; заявник не пам'ятає, що відбувалося з 9 по 11 лютого 2004 р. і не

впевнений, що писав зізнання; слідчий пообіцяв висунути тільки звинувачення у приховуванні фактів смертей, якщо заявник визнає, що утримував гр. Ш. та В. у підвалі будинку, насправді ж гр. В., Ш. та Н. залишалися у заявника добровільно, а одного дня просто випили забагато горілки і заснули в одній із кімнат, де і померли від холоду; боячись міліції заявник поховав їх у дворі; про продаж квартир жертв заявник нічого не знав; після арешту працівники міліції його не били.

У присутності заявника було допитано слідчого Ч., який заперечував твердження заявника про вживання алкоголю між 9 та 11 лютого 2004 р., а також про застосування будь-якого тиску з боку слідчого.

17 березня 2005 р. в присутності заявника було допитано гр. Ро., який стверджував, що бачив гр. В. живим у підвалі заявника і чув його прохання до заявника відпустити його. Пізніше Ро. бачив тіло В. у підвалі заявника. Гр. Ро. також бачив кілька разів гр. Н., який говорив йому, що група людей утримує його в будинку заявника, щоб продати. Заявник задавав питання в ході слухання і отримував відповіді.

Гр. Н. свідчив, що в липні 2003 р. якісь "Оля" та "Володя" взяли деякі з його документів, привезли його в будинок заявника і утримували його там до кінця серпня 2003 р. За час перебування у будинку заявника, гр. Н. прийшов до висновку, що заявник, Оля, Володя, і Кр., діють як організованої група і мають намір продати його квартиру без його згоди. У серпні 2003 р. Оля переїхала до будинку гр. Н., який вона купила з у гр. Ру. У вересні 2003 р. Володя і Оля привезли Н. у лікарню в м. Світловодськ, звідки він дізнався, що його квартиру в Києві було продано. Потім він повернувся до Києва і поскаржився в поліцію. У Києві сусіди сказали гр. Н., що кілька людей вивозять меблі з квартири. За описом Н. впізнав заявника. Заявник присутній під час допиту, задавав питання і отримував відповіді.

Дівчина заявника гр. Те. у своїх свідченнях стверджувала наступне: гр. Н. відпочивав у будинку заявника протягом місяця; чоловік і жінка були замкнені в підвалі заявника проти їхньої волі. Люди, які привезли Н. до заявника заборонили гр. Те. випускати їх із будинку чи говорити про квартири, які чоловік і жінка продавали начебто добровільно. Одного разу заявник привіз у

будинок різні меблі та пояснив, що вони належали Н. Гр. Кр. відвідував заявника і приносив йому їжу та гроші для годування гр. В., Ш., та Н. 8 квітня мав відбутися повторний допит гр. Те., однак, співробітникам міліції не вдалося знайти її за постійним місцем проживання.

На допиті в суді гр. Кр. стверджував, що привіз гр. Н, а також жінку та чоловіка до будинку заявника, де вони добровільно залишалися. Восени 2003 р., після повідомлення заявника про смерть гр. В. та Ш., він допоміг йому поховати тіла.

Заявник просив викликати у якості свідків гр. Пл. та Ру., адже їх заяви суперечили заявам гр. Н. Гр. Пл. відмовився свідчити перед судом, посилаюсь на зайнятість у лікарні. Запит щодо виклику гр. Ру. Суду переданий не був. Також заявник наполягав (безуспішно) на експертизі підвалу.

25 травня 2005 р. Апеляційний суд м. Києва визнав заявника винним у незаконному утриманні гр. Н., В. та Ш. у своєму будинку, та вчиненні дій, що призвели до смерті В. та Ш., у незаконному зберіганні вогнепальної зброї, втечі з місць попереднього ув'язнення та співучасті у шахрайстві з метою продажу квартир, і засудив заявника до 15 років позбавлення волі. В той же день адвокат Крав. припинив представляти заявника в суді з невідомих причин. У своїх заявах до Уряду заявник зазначав, що неодноразово безуспішно вимагав призначити адвоката для представництва його у Верховному Суді. У матеріалах справи таких заяв не міститься.

11 серпня 2005 р. заявник подав апеляцію проти висунутих звинувачень, стверджуючи, що суд першої інстанції неправильно витлумачив факти справи, не звернув увагу на суперечливі свідчення гр. Те і Ро., відмовився викликати гр. Пл. та Ру. для свідчень, а також не провів експертизу підвалу будинку на вимогу заявника.

22 грудня 2005 р. Верховний Суд залишив в силі рішення суду першої інстанції не виявивши порушень під час його винесення.

7 червня 2006 р. заявник направив свій перший лист до Суду. 29 серпня 2006 р. він надав підписаний і заповнений бланк заяви. 29 вересня 2006 р. 21 березня 2007 р. Суд попросив заявника надати копію своєї касаційної скарги, та копії скарги про нібито

жорстоке поводження з боку міліції. Заявник звернувся в Апеляційний суд м. Києва, щоб отримати ці документи, але 14 травня 2007 р. йому було відмовлено на тій підставі, що закон не дозволяє отримати копії матеріалів справи після завершення кримінального провадження.

24 січня 2008 р. заявникові були надіслані копії документів, які він просив. Однак у жовтні 2011 р. на запит заявника до того ж суду з проханням надати йому інші документи у справі для обґрунтування скарги до Суду йому було відмовлено на тих же підставах.

У Суді заявник стверджував, що послуги адвокатів у його справі були низької якості, через відсутність матеріального інтересу з боку адвокатів.

За словами заявника умови тримання його в місцях попереднього ув'язнення протягом трьох разів між 9 лютого та 29 липня 2004 р. були нелюдські та принизливі.

7 липня 2006 р. заявник подав до Європейського Суду з прав людини щодо захисту своїх прав, передбачених ст. 3 Конвенції у зв'язку із жорстоким психологічним та фізичним поводженням працівників міліції, що не були належним чином розслідувані, та нелюдськими умовами перебування заявника у місцях попереднього ув'язнення і ст.6 (1) (c) і (d) Конвенції з огляду на те, що: 1) надані йому юридичні послуги були низької якості; 2) судді Апеляційного суду м. Києва були упередженими через вплив вищезгаданої телепрограми; 3) слідчий відмовив заявнику в особистій зустрічі з гр. Те. та гр.. Ру.; 4) рішення суду не було належним чином обґрунтоване; 5) протягом розгляду справи не було викликано важливих свідків та проведено експертизу на вимогу заявника. Також заявник скаржить на порушення ст. 34 Конвенції з огляду на відмову у наданні йому важливих для обґрунтування позову документів Апеляційним судом м. Києва.

Рішення Суду

Суд одноставно визнав скарги щодо порушення положень ст. 3 та ст. 6(1) і (3)(c) і (d) Конвенції неприйнятними.

Суд визнав, що Україна не виконала свої обов'язки згідно зі ст. 34 Конвенції з огляду на відмову органів влади забезпечити заявника необхідними документами в розумні строки.

Суд постановив, що саме визнання факту порушення є достатньою справедливою компенсацією та відхилив вимоги заявника щодо компенсації судових витрат.

Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «ПОМІЛЯЙКО проти України» від 11 лютого 2016 року (заява № 60426/11)⁴³

Заява про порушення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та протоколів до неї, зокрема:

ст. 3 «Заборона катування»;

ст. 13 «Право на ефективний засіб юридичного захисту».

Обставини справи

Заявицею у справі виступила громадянка України Світлана Миколаївна Поміляйко, 1968 р. н., яка проживає у м. Харкові.

На початку листопада 2008 року з підприємства, де працювала заявниця, було вкрадено частину обладнання. У зв'язку з крадіжкою, заявниця була викликана для допиту в Орджонікідзевський районний відділ поліції міста Харкова та 8 листопада 2008 року прийшла до райвідділу. Працівники поліції стали залякувати заявницю, бити та душити її, намагаючись змусити зізнатися в крадіжці, проте заявниця відмовилася зробити це і наполягала на своїй невинуватості.

З 9 по 27 листопада 2008 року заявниця проходила стаціонарне лікування в лікарні у зв'язку із закритою черепно-мозковою травмою, струсом головного мозку, забоями м'яких тканин голови, верхніх і нижніх кінцівок, пошкодженням черевної стінки, поперекового остеохондрозу і астенії.

⁴³ Judgment of the European Court of Human Rights in CASE OF POMILYAYKO v. UKRAINE of 11 February 2016 (Application no. 60426/11) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160428>

9 листопада 2008 року керівництво лікарні повідомило в Орджонікідзевський районний відділ поліції про тілесні ушкодження заявниці, нібито завданих їй співробітниками поліції.

10 листопада 2008 року заявниця подала скаргу на жорстоке поводження в прокуратуру Орджонікідзевського району міста Харкова.

18 листопада 2008 року районний відділ поліції відмовив у порушенні кримінальної справи.

12 грудня 2008 року Орджонікідзевська прокуратура порушила кримінальну справу стосовно співробітників поліції за підозрою в перевищенні ними своїх службових повноважень.

9 лютого 2009 року співробітник поліції оскаржив рішення від 12 грудня 2008 року в Орджонікідзевський районний суд міста Харкова. 24 лютого 2009 року суд відхилив його скаргу. Однак, 19 березня 2009 року Харківський обласний апеляційний суд скасував це рішення і повернув справу до суду першої інстанції на новий розгляд.

Між 3 березня і 2 квітня 2009 року була проведена судово-медична експертиза тілесних ушкоджень заявниці. Експерти прийшли до висновку, що у заявниці були численні забої на руках, плечах і стегнах.

22 квітня 2009 року Орджонікідзевський районний суд міста Харкова скасував рішення прокуратури від 12 грудня 2008 року. Ця постанова була згодом скасована Харківським обласним апеляційним судом 7 травня 2009 року.

5 червня 2009 року Орджонікідзевський районний суд знову скасував рішення прокуратури від 12 грудня 2008 року. А 25 червня 2009 року цю постанову також було скасовано Апеляційним судом.

4 лютого 2010 слідчий заклав кримінальну справу проти співробітників міліції, з огляду на відсутність доказів їхньої провини. А 30 вересня 2010 року Орджонікідзевський районний суд залишив це рішення в силі.

Проте, згодом 15 листопада 2010 року Харківський обласний апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції і повернув справу на новий розгляд.

В подальшому, у березні та травні 2011 року заявниця запитувала інформацію про хід розслідування її справи, але відповіді не отримала.

13 липня 2011 року заявниця звернулася до Європейського Суду з прав людини зі скаргою на порушення її прав відповідно до ст. 3 Конвенції щодо жорсткого поводження з боку працівників міліції і неефективного розслідування їхніх дій, а також ст. 13 Конвенції щодо порушення її права на ефективний засіб юридичного захисту.

Рішення Суду

Суд одноставно постановив, що заявниця піддалася тортурам в порушення статті 3 Конвенції. Суд, також, постановив, що мало місце порушення статті 3 Конвенції у зв'язку з відсутністю ефективного розслідування скарг заявниці на жорстоке поводження з боку міліції.

Суд зобов'язав Україну виплатити упродовж трьох місяців із дати набуття цим Рішенням статусу остаточного 20 тис. євро відшкодування моральної шкоди та 850 євро за судові та інші витрати. Решту вимог заявниці щодо компенсації Суд відхилив.

IV. РОЗВИТОК ДОКТРИНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

Ефективність імплементації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та виконання рішень Європейського Суду з прав людини на національному рівні

Ефективна імплементація Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ) та виконання рішень Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ) на національному рівні є найвищим політичним пріоритетом для Ради Європи. Це залежить від політичної волі та наявності відповідних правових процедур на національному рівні.

Генеральний секретар Ради Європи Турбйорн Ягланд (Thorbjørn Jagland), аналізуючи недавнє рішення Конституційного Суду Російської Федерації про застосування ЄКСЛ, зазначив, що іншим державам вдалося вирішити подібні делікатні питання або за рахунок внесення змін до конституцій, або через сумісну з цілями Конвенції її інтерпретацію. Існує можливість також уникнути відкритого конфлікту між Конвенцією та національними конституційними принципами, і це є єдиним конструктивним способом для подальшого розвитку⁴⁴.

Не менш делікатними є і відносини Європейського Суду з прав людини та Суду Європейського Союзу (European Court of Justice). Так, думки членів Суду ЄС у співвідношенні 2/13 щодо приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. завдала серйозного удару по амбіціях ЄС та Ради Європи, щодо легалізації відносин між ЄС та системою Конвенції⁴⁵. Суд проаналізував численні аспекти проекту Угоди про приєднання та виявив несумісність їх з правовою

⁴⁴ Effective implementation of the European Convention of Human Rights [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.coe.int/en/web/portal/-/effective-implementation-of-the-european-convention-of-human-rights?redirect=http://www.coe.int/en/web/portal/home?p_p_id=101_INSTANCE_CWAECqDHgT3y&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1

⁴⁵ Lock T. The future of the European Union's accession to the European Convention on Human Rights after Opinion 2/13: is it still possible and is it still desirable? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=9989518&fulltextType=RA&fileId=S1574019615000243>

системою ЄС. Отже, процес приєднання затримується і не відбувається за запланованим графіком.

Проект Угоди враховує федералізм ЄС, тобто ролі держав-членів як суб'єктів, головним чином відповідальних за імплементацію законодавства ЄС, і після приєднання ЄС до ЄКПЛ та обов'язків держав – учасниць ЄКПЛ. Для заявника в Європейському Суді з прав людини це може призвести до великих труднощів при встановленні того, хто несе відповідальність за порушення Конвенції – ЄС або певна держава-член, як саме процедурно визначити правовий баланс між національним законодавством та законодавством ЄС.

Проект Угоди містить правило про атрибуцію (attribution) у статті 1 (4), відповідно до якого «акт, дія чи бездіяльність органів держави – члена Європейського Союзу [...] повинні бути віднесені до цієї держави, навіть якщо такий акт, дія чи бездіяльність, коли держава реалізує право Європейського Союзу, у тому числі рішення, є прийнятними відповідно до [Договору про Європейський Союз] і відповідно до [Договору про функціонування Європейського Союзу]». Одним випадком є процес атрибуції ЄС, при якому не залучена держава-член, іншим – коли співвідповідачем є держава-член, тоді повинні діяти принципи кореспонденції відповідальності. У світлі правила про атрибуцію у більшості випадків юрисдикція ЄСПЛ в першу чергу буде спрямована проти держави-члена.

На думку Т. Лока (T. Lock), думка 2/13 членів Суду ЄС є необґрунтованою, а скоріше політичною⁴⁶. Для розв'язання існуючої правової колізії необхідно внести зміни до проекту Угоди та провести ряд переговорів для досягнення консенсусу щодо приєднання ЄС до ЄКПЛ. Наразі весь тягар розгляду справ, пов'язаних із правами людини, лягає на Суд ЄС.

⁴⁶ Lock T. The future of the European Union's accession to the European Convention on Human Rights after Opinion 2/13: is it still possible and is it still desirable? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=9989518&fulltextType=RA&fileId=S1574019615000243>

Міжнародне право і законність

У 2016 р. оприлюднена науково-теоретична праця «Оцінка міжнародного права і законності: критичний аналіз», виконана Ксав'єром Алексіс Галан Авіла (Javier Alexis Galan Avila), дослідником Інституту Європейського університету (м. Флоренція).

У науковій роботі представлений критичний аналіз концепції законності та її використання в міжнародному праві. Так, автор висловлює думку, що законність/легітимність стає все більш важливою темою в рамках міжнародного права. Причини цього явища він тісно пов'язує з перетвореннями, яких зазнає міжнародний правовий порядок. При цьому наголошується, що з точки зору консенсусного нормативного порядку, що зосереджений на міждержавних відносинах, міжнародне право перетворилося в комплексну нормативну базу, яка охоплює такі тематичні сфери, що до недавнього часу здавалися чужими для міжнародного права. Зазначається, що зростаючий вплив міжнародного права викликав інтенсивну дискусію про придатність конвенційної основи для забезпечення його законності. Зокрема, підкреслюється, що через прямий вплив міжнародно-правових норм на осіб (індивідуумів) у тих сферах, які раніше регулювалися національним законодавством, відкрилася прогалина законності, що робить легітимацію міжнародного права нагальним завданням.

Вчений дослідив широту концепції законності в міжнародному праві і проаналізував деякі з причин того, чому законність/легітимність є дуже спірним концептом і чому неузгодженості у його розумінні навряд чи зникнуть. Крім того, автор поставив під сумнів зв'язок між законністю та стійкістю суспільного устрою – міжнародного правового порядку в даному випадку – шляхом розгляду альтернативних пояснень і оспорювання ідеї законності як питання індивідуальних переконань. Водночас ним пропонується альтернативне розуміння законності, яке передбачає зміщення акценту від законності до легітимації, переходячи від статичної до динамічної перспективи. Цей підхід, як пояснюється, зосереджений не на з'ясуванні того, чи є законним певний соціальний устрій, але радше на описі і аналізі засобів, за допомогою яких суб'єкти намагаються розширити або обмежити допустимі межі своїх дій.

Європейське співробітництво у сфері інтеграції мігрантів

Міграційна криза в Європі, пов'язана із значним припливом біженців з країн, що охоплені військовими конфліктами та економічними негараздами, стала основою для науково-практичного дослідження «Європейське співробітництво в «чутливих» сферах. Стан справ у сфері політики інтеграції мігрантів», що виконане та представлене Фредеріком Роше (Frédérique Roche) в Інституті Європейського університету (м. Флоренція).

У науковій праці досліджуються комплексні питання співпраці ЄС у сфері інтеграції мігрантів. При цьому зазначається, що політика інтеграції мігрантів тісно пов'язана зі змістом поняття національної ідентичності та сутнісною компетенцією національної держави в цій площині. Зазначається, що саме з цих причин політика інтеграції мігрантів мала б стати сферою, де держави-члени ЄС повинні проявити нездоланий рівень небажання діяти колективно на рівні ЄС. Проте, на початку 2000-х років держави-члени ЄС вирішили поставити це високочутливе питання на Європейський порядок денний і ухвалили деякі спільні ініціативи в цій галузі.

Дослідження представляє результати вивчення політико-правових підстав запровадження співпраці європейських країн у сфері інтеграції мігрантів та її характерних особливостей, що визначаються як «м'який режим управління», ліберальні міжурядові дії (*liberal intergovernmentalism*) та ін.

Автор проаналізував процеси, що відбувалися як на національному рівні, так і на рівні ЄС, і довів, що розбіжності між національними політиками інтеграції відіграли роль драйвера для держав-членів брати участь у співпраці на рівні ЄС. Крім того, в роботі представлені доведені висновки стосовно впливу національної політики, яку проводять держави-члени ЄС, на вибір ними характеру співробітництва у рамках ЄС та прийняття загальноєвропейських політико-правових рішень.

Європейське право з питань притулку, кордонів та імміграції

Агентство Європейського Союзу з основних прав (FRA) узагальнило європейський правовий доробок з питань надання

притулку, захисту кордонів та імміграції. У 2016 р. ним видано *Посібник з європейського права з питань притулку, кордонів та імміграції*, що представляє законодавство Європейського Союзу, а також прецедентне право Європейського Суду з прав людини та Суду ЄС.

У виданні підкреслюється, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та право Європейського Союзу забезпечують дедалі більш важливішу основу для захисту прав іноземців. При цьому право Європейського Союзу щодо надання притулку, імміграції та кордонів швидко розвивається у зв'язку з викликами сучасних міграційних процесів. При цьому прецедентна практика Європейського Суду з прав людини, що стосується, зокрема, статей 3, 5, 8 і 13 ЄКПЛ, є ґрунтовним і авторитетним джерелом права. Водночас, до Суду Європейського Союзу дедалі частіше надходять звернення з проханням висловити думку щодо тлумачення положень права ЄС у цій сфері.

Необхідність такого видання викликана важливістю забезпечити поширення знань у цій сфері серед практикуючих юристів, суддів, прокурорів, працівників імміграційних служб і неурядових організацій в державах – членах ЄС і Ради Європи.

Процес прийняття рішень в ЄС⁴⁷

Європейські громадяни та зацікавлені дослідники питань європейської інтеграції, які бажають зрозуміти основні реалії, пов'язані із мотивуванням, ухваленням і реалізацією політик ЄС, а також деякі дилеми, що ховаються за політиками ЄС, отримали можливість ознайомитися з науково-практичним виданням «Розуміння процесу прийняття рішень в ЄС», підготовленим і опублікованим професором Едвардом Бестом (Edward Best), керівником відділу «European Decision-Making» Європейського інституту державного управління (м. Маастрихт).

Видання представляє авторське дослідження історичного контексту і підстав формування сучасної інституційної системи ЄС;

⁴⁷ Best E. Understanding EU Decision-Making [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.springer.com/us/book/9783319223735> ; Understanding EU Decision-Making: Principles, Procedures, Practice [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agenda.euractiv.com/events/understanding-eu-decision-making-principles-procedures-practice-122210>

основних принципів її функціонування та її структури; кола суб'єктів, залучених до процесів формування політики ЄС; процедур та інструментів, що застосовуються в рамках цих процесів; місця ЄС у світовій системі управління.

У роботі наголошується, що процес прийняття рішень в ЄС не є виключно питанням дій на певному вищому і окремому рівнях - дій, що вчиняються «ними та нами», але включає різні форми співпраці між європейськими, національними та регіональними органами влади, а також і взаємодію між публічними і приватними акторами. Теоретичні висновки автора супроводжуються численними структурованими тематичними дослідженнями, що демонструють, як щоденна діяльність людей залежить від рішень ЄС, і як інтереси фізичних осіб представлені в процесі прийняття рішень.

Європейський кодекс прав пасажирів⁴⁸

Генеральний директорат парламентських дослідних служб Європейського парламенту опублікував звіт за результатами дослідження Моніки Ногай (Monika Nogaj) щодо кодифікації прав пасажирів.

Звіт включає аналіз витрат громадян і бізнесу через відсутність консолідованих правових норм щодо прав пасажирів, а також аналіз можливостей і переваг, що є наслідком їх консолідації в єдиному законодавчому акті.

Дослідження свідчить, що регуляторні і практичні прогалини та невідповідності у «законодавстві ЄС щодо пасажирів» призводять до становища, коли пасажирів мають неоднакові гарантії захисту під час користування різними видами транспорту. А відсутність консолідованої і узгодженої правової бази послаблює ефективне дотримання прав пасажирів, впливає на якість обслуговування і перешкоджає подорожі «без швів». При цьому необхідність законодавчих вдосконалень підкріплюється розрахунками вартості наявних недоліків для користувачів транспортних послуг та суспільства в цілому, яка, як зазначається,

48

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536367/EPRS_STU\(2015\)536367_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/536367/EPRS_STU(2015)536367_EN.pdf)

щорічно складає щонайменш 355 мільйонів євро. Тож, на думку фахівця, створення єдиної нормативно-правової бази ЄС щодо прав пасажирів у вигляді відповідного Кодексу ЄС призведе до вельми значної доданої вартості у вирішенні поточних проблем., хоча і вимагатиме складних законодавчих зусиль.

Стаття 50 Договору про Європейський Союз: вихід держави-члена з ЄС

Генеральний директорат парламентських дослідних служб Європейського парламенту опублікував роз'яснення Єви-Марії Поптчевої (Eva-Maria Poptcheva) стосовно права держави-члена на вихід зі складу Європейського Союзу у контексті переговорів між Великобританією та ЄС щодо умов її членства.

У документі зазначається, що це право було вперше введено Лісабонським договором. До того часу можливість виходу була вельми спірним питанням. Важливо, що стаття 50 Договору про ЄС не встановлює будь-яких істотних умов для держави-члена щодо забезпечення можливості здійснювати своє право на вихід, але вона включає виключно процедурні вимоги.

Зокрема, передбачається проведення переговорів між ЄС і державою, що виходить зі складу ЄС, щодо угоди про вихід яка, крім іншого, має визначати майбутні відносини цієї держави з Євросоюзом. У випадку, коли угода не буде укладена протягом двох років, членство цієї держави автоматично закінчується, якщо Європейська Рада і зацікавлена держава-член не ухвалять спільного рішення стосовно продовження цього терміну.

Правовим наслідком відходу від ЄС є завершення дії договорів ЄС (і протоколів до них) в цій державі з моменту виходу. Законодавство ЄС перестає застосовуватися в державі, що виходить з членства, хоча будь-які національні акти, прийняті в процесі імплементації або транспозиції законодавства ЄС, мають залишатися в силі до тих пір, поки національна влада не вирішила змінити або скасувати їх. Угода про вихід має супроводжуватися поетапною відмовою від фінансових програм та інших норм ЄС.

Дослідниця підсумовує думки експертів, зазначаючи їх одностайність в тому, що державі, яка виходитиме зі складу ЄС, необхідно буде прийняти значний обсяг нового законодавства для

того, щоб замінити закони ЄС, зокрема, в будь-якій сфері виняткової компетенції ЄС. Однак, у будь-якому випадку, повна ізоляція держави, що виходить з ЄС, від впливу *acquis* (законодавства) ЄС буде неможливою, якщо відносини між колишньою державою-членом і ЄС в майбутньому продовжуватимуться.

Крім того, угода про вихід з ЄС може містити положення про перехідне застосування правил ЄС, зокрема щодо прав, які випливають з громадянства ЄС, та інших прав, що випливають із законодавства ЄС.

«Нове рішення» стосовно членства Великої Британії в Європейському Союзі: повторні переговори і референдум⁴⁹

Як відомо, після виборів більшістю консервативного уряду на загальних виборах у Великій Британії, що відбулися в травні 2015 року, британський Прем'єр-міністр Девід Кемерон (David Cameron) розпочав переговори з іншими державами – членами Європейського Союзу та його інституціями щодо формування «нового рішення» між Великою Британією та ЄС. Процес перегляду умов перебування Великої Британії у складі ЄС, що тривав упродовж останніх місяців, на цей час завершений.

На основі пропозицій, представлених головою Європейської Ради Дональдом Туском (Donald Tusk) на засіданні Європейської Ради 18–19 лютого ц.р., держави – члени ЄС ухвалили Угоду. Вона включає рішення Глав держав і урядів, яке за своїм статусом відповідно до міжнародного права є юридично зобов'язуючим договором між державами-членами, а не рішенням Європейської Ради. Крім того, складовими Угоди є проект постанови Європейської Ради про Банківський союз та ряд декларацій Європейської Комісії, які зобов'язують її подати пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства ЄС у сфері вільного пересування і доступу до соціальної допомоги для працівників ЄС.

Угода набуде чинності після того, як Велика Британія повідомить Європейську Раду про своє рішення стосовно

⁴⁹ *Додатково див. також:* Наслідки можливого виходу Великої Британії з ЄС / Реферативний огляд європейського права : інформаційно-аналітичний дайджест // Жовт. – груд. 2015 р. – К., 2015. – С. 45–48.

збереження членства в ЄС або виходу з нього, яке має бути прийняте на загальному референдумі, призначеному на 23 червня поточного року.

Інформаційно-аналітичний дайджест

РЕФЕРАТИВНИЙ ОГЛЯД ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

Січень – березень 2016 р.

Редакційна колегія серії:

Бабін Б. В., Баймуратов М. О.,
Буроменський М. В., Гріненко О. О.,
Дмитрієв А. І.

Випуск підготували:

Ворошилова І. В., Горькавий С. С.,
Кравчук І. В., Локшина Ю. В., Санченко А. Є.

Формат 60x90/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 1,87. Обл.-вид. арк. 2,5.

Оригінал-макет підготовлено в
Інституті законодавства Верховної Ради України
04053, м. Київ, пров. Несторівський, 4.